M. IRIMIA

DESCOPERIRI NOI PRIVIND POPULAȚIA AUTOHTONĂ A DOBROGEI ȘI LEGĂTURILE EI CU COLONIILE GRECEȘTI (sec. V—I î.e.n.)

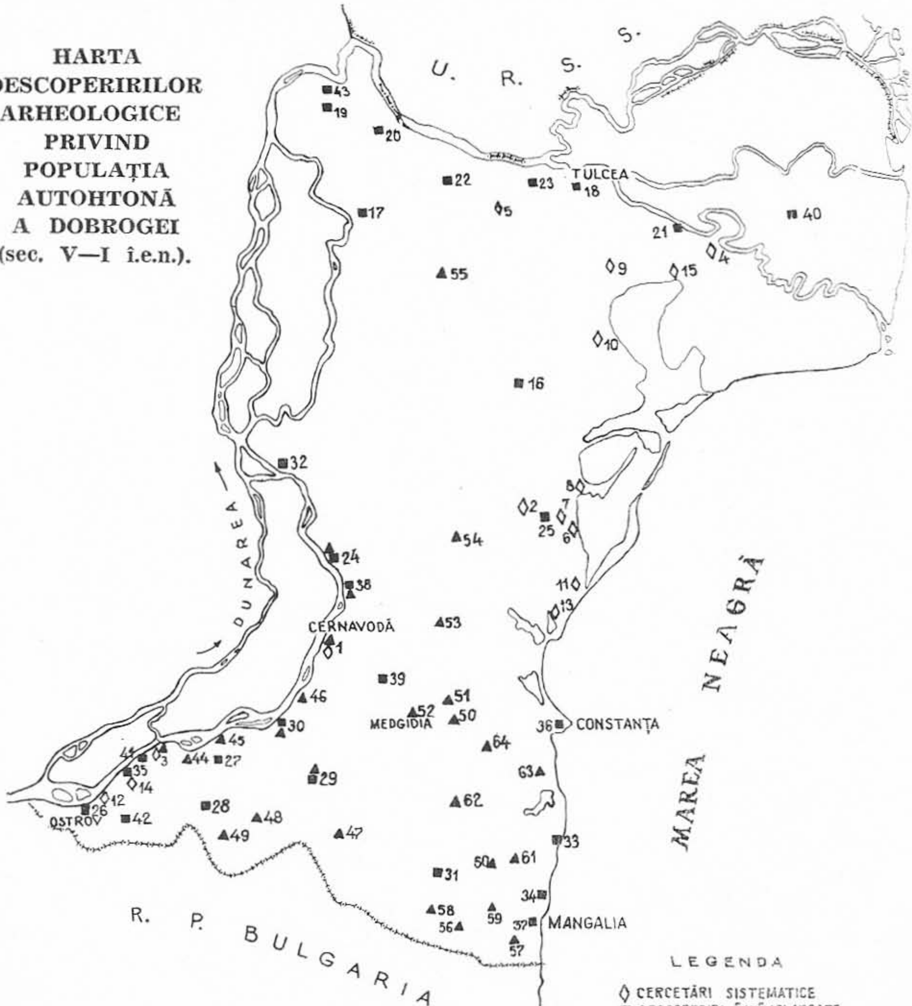
În urma săpăturilor arheologice sistematice și a cercetărilor de suprafață desfășurate în Dobrogea mai ales pe parcursul ultimelor două decenii, dovezile materiale privind viața populației autohtone în a doua jumătate a mileniului I î.e.n. s-au înmulțit considerabil.

În afara descoperirilor de pînă acum[1], unele intrate în literatura

---

[1] Cercetări sistematice au fost întreprinse la: CERNAVODĂ (D. Berciu, *Descoperirile getice de la Cernavodă (1954) și unele aspecte ale începutului formării culturii Latène geto-dace la Dunărea de Jos*, în *Materiale*, IV, 1957, p. 281—318); TARIVERDE (în *SCIV*, III, 1952, p. 269—272; IV, 1953, 1—2, p. 129—136; V, 1954, 1—2, p. 100—117; VI, 1955, 2—3, p. 543; *Materiale*, IV, 1957, p. 77—84; V, 1959, p. 318—323; VII, 1961, p. 273—281; C. Preda, *Tariverde — așezare băștinașă sau „factorie" histriană?*, în *Pontica*, V, 1972, p. 77—88); SATU NOU (B. Mitrea, *Un cimitir geto-dacic în sud-vestul Dobrogei*, în *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, Editura Academiei, 1960, p. 409—413; B. Mitrea, C. Preda, N. Anghelescu, în *Materiale*, VII, 1961, p. 283—290; VIII, 1962, p. 369—372); MURIGHIOL (Expectatus Bujor, *Contribuție la cunoașterea populației geto-dace din nord-estul Dobrogei*, în *SCIV*, VII, 3—4, 1956, p. 243—252; VI, 1955, p. 571—579; *idem*, în *Materiale*, IV, 1959, p. 325—330; VII, 1961, p. 297—300; *idem*, în *Dacia*, NS, II, 1958, p. 125—141); TELIȚA (G. Simion și Gh. I. Cantacuzino, *Cercetările arheologice de la Telița*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 373—382); HISTRIA (P. Alexandrescu, *Necropola tumulară. Săpături în 1955—1961*, în *Histria*, II, București, 1966, p. 133—294; M. Coja, *Ceramica autohtonă de la Histria. Secolele V—I î.e.n.*, în *Pontica*, III, 1970, p. 99—124); HISTRIA-SAT (Vl. Zirra, *Punctul Histria-sat*, în *Materiale*, IX, 1970, p. 213—220); SINOE (V. Canarache și C. Preda, *Așezarea Sinoe-Zmeica*, în *SCIV*, IV, 1—2, 1953, p. 138—145); AGIGHIOL (D. Berciu, *Arta traco-getică*, București, 1969, p. 33—76; *idem*, *Das thrako-getische Fürstengrab von Agighiol in Rumänien*, în *50. Bericht der Römisch-Germanischen Komision, Berlin*, 1971, p. 209—265); ENISALA (G. Simion, *Despre cultura geto-dacă din norul Dobrogei în lumina descoperirilor de la Enisala*, în *Peuce*, II, 1971, p. 63—129; M. Babeș, *Necropola daco-romană de la Enisala*, în *SCIV*, 22, nr. 1, 1971, p. 21); VADU (în *Șantierul Histria*, în *SCIV*, IV, 1—2, 1953, p. 145—146); BUGEAC (M. Irimia, *Cimitirele de incinerație geto-dacice de la Bugeac-Ostrov*, în *Pontice*, I, 1963, p. 193—234; *idem*, în

HARTA DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE PRIVIND POPULAȚIA AUTOHTONĂ A DOBROGEI (sec. V—I î.e.n.).

CERCETĂRI SISTEMATICE: 1 — Cernavodă; 2 — Tariverde; 3 — Satu Nou; 4 — Murghiol; 5 — Telița; 6 — Histria; 7 — Histria-sat; 8 — Sinoe-Zmeica; 9 — Agighiol; 10 — Enisala; 11 — Vadu; 12 — Bugeac; 13 — Corbu; 14 — Canlia; 15 — Sarinasuf

DESCOPERIRI ÎNTÎMPLĂTOARE: 16 — Camena; 17 — Iglița; 18 — Tulcea; 19 — Garvăn; 20 — Luncavița; 21 — Mahmudia; 22 — Niculițel; 23 — Somova; 24 — Capidava; 25 — Nuntași; 26 — Ostrov; 27 — Viile (Beilic); 28 — Băneasa; 29 — Adamclisi; 30 — Rasova; 31 — Comana; 32 — Hîrșova; 33 — Schitu; 34 — Neptun; 35 — Gura Canliei; 36 — Constanța; 37 — Mangalia; 38 — Dunărea; 39 — Mircea Vodă; 40 — Caraorman; 41 — Izvoarele (Pîrjoaia); 42 — Gîrlița; 43 — Dinogetia.

NOI DESCOPERIRI: 3 — Satu Nou; 44 — Oltina; 45 — Dunăreni (Mîrleanu); 30 — Rasova; 46 — Cochirleni; 1 — Cernavodă; 38 — Dunărea; 24 — Capidava; 47 — Fîntîna Mare; 48 — Văleni (Valea Rea); 49 — Dobromiru din Vale; 29 — Adamclisi; 50 — Poarta Albă; 51 — Castelu; 52 — Medgidia; 53 — Nicolae Bălcescu; 54 — Cheia; 55 — Horia; 56 — Albești; 57 — Hagieni; 58 — Cotul Văii; 59 — Arsa; 60 — Dulcești; 61 — Moșneni; 62 — Topraisar; 53 — Agigea; 64 — Valul lui Traian.

de specialitate, celelalte încă în studiu, s-au semnalat mai ales în ultimii ani numeroase alte materiale, rămase pînă în prezent inedite. Provenind din necropole sau aşezări şi intrate în colecţiile Muzeului de arheologie Constanţa, materialele arheologice care fac obiectul prezentei lucrări sînt numai rezultate ale unor descoperiri întîmplătoare, descoperiri verificate uneori doar prin simple cercetări de suprafaţă, fără ca pînă în prezent în punctele arheologice respective să se întreprindă săpături sistematice.

Din acest motiv observaţiile noastre se vor restrînge doar la cronologia materialului recoltat şi la situarea topografică a descoperirilor, fără a putea aduce precizări asupra unor probleme importante privind caracterul, cronologia, întinderea ori specificul aşezărilor sau necropolelor în discuţie.

Prezentarea descoperirilor se va face ţinîndu-se seamă de cele trei zone geografice oarecum distincte în Dobrogea : zona Dunării, zona centrală şi cea din apropierea imediată a litoralului Mării Negre, din spre sud către nordul provinciei.

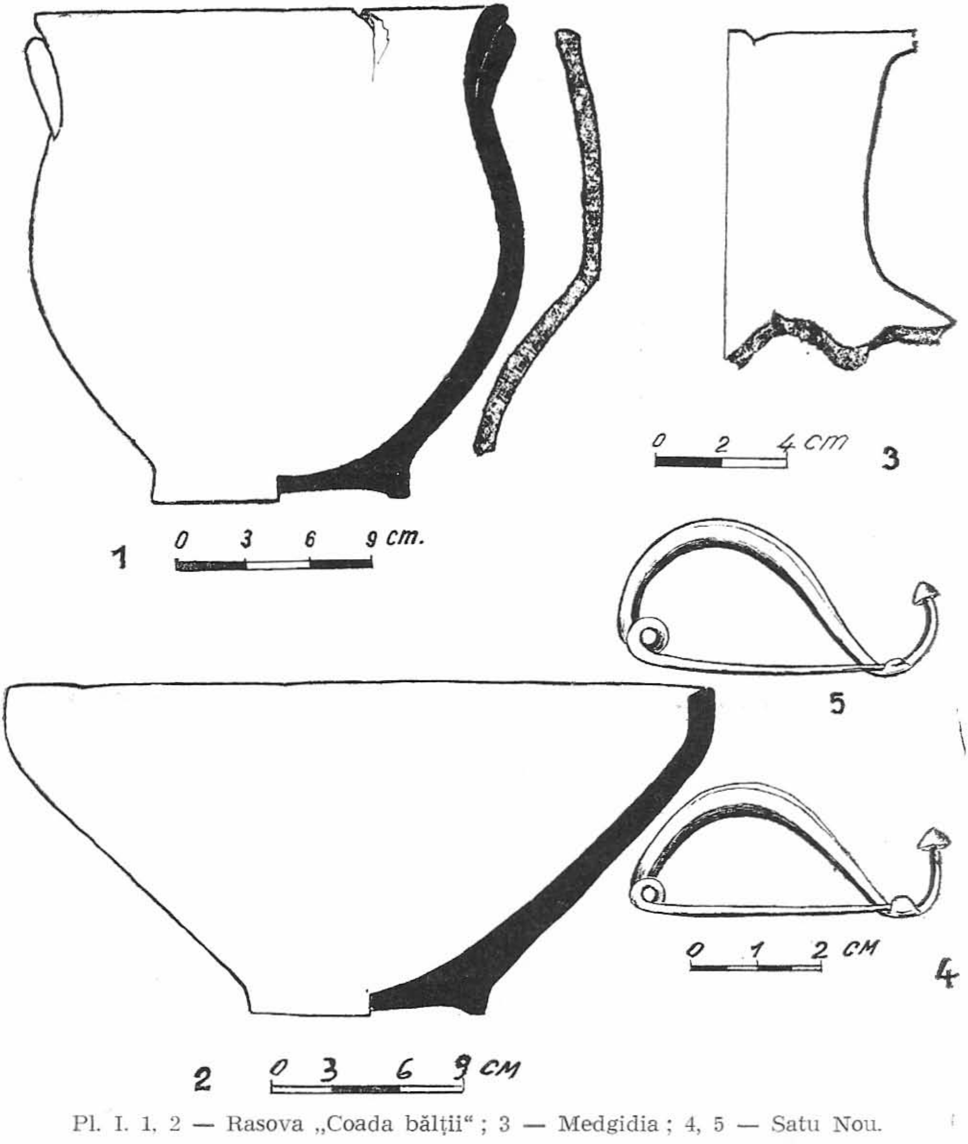
Una dintre zonele în care s-a semnalat încă mai de mult, dar şi în prezent un mare număr de descoperiri este cea din imediata apropiere a Dunării.

La SATU NOU, cunoscut prin cele două necropole geto-dacice publicate mai de mult, s-a descoperit în anul 1969 un nou mormînt de incineraţie în apropierea drumului spre Lipniţa, vizavi de clădirile C.A.P.-ului [2]. Mormîntul avea ca urnă o amforă grecească, care s-a pier-

Pontice, II, 1969, p. 23—52) ; CORBU (M. Bucovală, M. Irimia, *Cimitirul din sec. VI—V î.e.n. de la Corbu, jud. Constanţa* în *Pontica,* IV, 1971, p. 41—56) ; CANLIA (săpături efectuate de Em. Muscalu ; materialul inedit) ; SARINASUF (cercetări inedite efectuate de P. Alexandrescu).

Descoperiri întîmplătoare s-au semnalat la : CAMENA, IGLIŢA, TULCEA, GARVĂN, LUNCAVIŢA, MAHMUDIA, NICULIŢEL, SOMOVA (Gh. Ştefan, *Contribuţii arheologice la cunoaşterea dacilor din Dobrogea de nord,* în *Studii şi referate privind istoria României,* partea I-a, 1954, p. 29—40) ; CAPIDAVA (P. Diaconu şi R. Florescu, *Urme de aşezări în jurul Capidavei,* în *Capidava,* I, 1958, p. 247) ; NUNTAŞI (A. Rădulescu, *Noi mărturii arheologice din epoca elenistică la Nuntaşi,* în SCIV, XII, 1961, p. 377—383) ; OSTROV, BEILIC (azi VIILE), BĂNEASA, ADAMCLISI, RASOVA, COMANA, HÎRŞOVA (A. Aricescu, *Die bodenständige Bevölkerung der Dobrudscha...,* în *Studii Clasice,* III, 1961, p. 67—82 ; *idem, Noi date cu privire la cimitirele getice din zona Dunării în Dobrogea,* în mss ; un rezumat al lucrării în *Revista Muzeelor,* anul II, 1965, nr. special, p. 425 ; idem, *Noi date despre cetatea de la Hîrşova,* în *Pontica,* IV, 1971, p. 351—353) ; SCHITU (H. Slobozianu, Ioan Ţicu, *Aşezarea antică de la Schitu,* în *SCIV,* 17, 1966, nr. 4, p. 685—686, fig. 9/3, 5) ; NEPTUN (C. Iconomu, *Cercetări arheologice la Mangalia şi Neptun,* în *Pontice,* I, 1968, p. 259, şi fig. 38) ; GURA CANLIEI (P. Diaconu, N. Anghelescu, *Urme vechi de locuire în colţul de sud-vest al Dobrogei,* în *Revista Muzeelor,* 4, 1968, p. 351) ; CONSTANŢA, MANGALIA (C. Scorpan, *Prezenţa şi continuitatea getică în Tomis şi Callatis,* în *SCIV,* 21, 1, 1970, p. 65—95) ; DUNĂREA, MIRCEA VODĂ (D. Protase, *Riturile funerare la daci şi daco-romani,* Bucureşti, 1971, p. 25 şi 27) ; grindul CARAORMAN (G. Simion, *Descoperiri arheologice pe grindurile din Delta Dunării,* în *Peuce,* II, 1971, p. 47—60) ; IZVOARELE (V. Culică, în *Materiale, X, sub tipar);* GÎRLIŢA (material inedit aflat în muzeul din Călăraşi) ; DINOGETIA (descoperire inedită ; informaţie Al. Barnea).

[2] Informaţiile privind condiţiile descoperirii ne-au fost oferite de locuitorul Dobre Stan, de la care am achiziţionat şi fibulele.

Pl. I. 1, 2 — Rasova „Coada bălții"; 3 — Medgidia; 4, 5 — Satu Nou.

dut. S-au recuperat doar două fibule tracice de bronz, care fuseseră depuse în amforă împreună cu oasele calcinate.

Fibulele, în perfectă stare, au corpul în formă de S, cu apendicele vertical terminat într-un cap conic. Portagrafa este îndoită. Acul are spirală simplă.

1. Nr. inventar 18477. Dimensiuni : înălţimea 0,023 m ; lungimea 0,05 m. (Pl. I/4).

2. Nr. inventar 18478. Dimensiuni : înălţimea 0,021 m ; lungimea 0,05 m. (Pl. 1/5).

Fibule de acest tip s-au mai descoperit la Bugeac [3], Teliţa [4], Histria [5], Enisala [6], Poiana [7] şi în alte localităţi, putîndu-se data spre sfîrşitul secolului IV î.e.n.

La OLTINA, cu ocazia terasării pentru vii a dealului de deasupra portului [8], au fost descoperite materiale arheologice datînd din diferite epoci. Între acestea semnalăm descoperirea unei căni bitronconice lucrate cu mîna, caracterizată prin dimensiunea mai mare şi forma mai alungită a trunchiului de con superior (pl. III/2, XIV/2). Vasul are gura puţin evazată, buza rotunjită şi fundul mic, puţin bombat pe margini, plat în mijloc. Toarta lată, uşor supraînălţată, este trasă din buză şi se uneşte apoi cu vasul pe trunchiul de con superior. Pasta cenuşie, grosieră, conţine nisip, pietricele şi cioburi pisate în compoziţie. Dimensiuni : înălţimea 0,145 m ; diametrul maxim 0,11 m ; diametrul gurii 0,08 m. Nr. inventar 17502.

Cănile de acest tip sînt frecvent întîlnite în aşezările geto-dacice, constituind una dintre cele mai caracteristice şi larg răspîndite forme ceramice. Căni asemănătoare s-au descoperit la Piscu Crăsani [9], Popeşti [10], Sighişoara [11], Pecica [12], Sebeş [13], Răduleşti [14] etc. Cana de la Oltina poate fi datată în sec. II î.e.n. [15].

În localitatea DUNĂRENI (fostă Mîrleanu), săpîndu-se o groapă de siloz în curtea C.A.P.-ului „Drumul lui Lenin", a fost descoperit un mor-

---

[3] M. Irimia, în *Pontice*, I, 1968, p. 194 şi fig. 18/a, b.

[4] G. Simion şi Gh. I. Cantacuzino, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 379, şi fig. 5/10.

[5] P. Alexandrescu, în *Histria*, II, Bucureşti, 1966, p. 231 şi pl. 102/5.

[6] G. Simion, în *Peuce*, II, 1971, p. 126. fig. 32.

[7] Radu Vulpe, *Activitatea şantierului arheologic Poiana-Tecuci*, în *SCIV*, I, 1951, p. 206 şi fig. 24/1—2.

[8] Lucrările de terasare au fost executate în perioada 1954—1956. Cana discutată a fost păstrată la şcoala generală din Oltina pînă în anul 1967, cînd ne-a fost cedată, pentru a intra în colecţia Muzeului de arheologie Constanţa.

[9] I. Andrieşescu, *Piscul Crăsani*, în *ARMSI*, ser. III. tom. III, mem. 1, Bucureşti, 1924, fig. 136 ; V. Pârvan, *Getica. O. protoistorie a Daciei*, în *ARMSI*, ser. III, tom. III, mem. 2, Bucureşti, 1926, fig. 69.

[10] I. H. Crişan, *Ceramica daco-getică. (Cu privire specială la Transilvania)*, Bucureşti, 1969, p. 121, fig. 47 (cu excepţia torţii, care se deosebeşte de cea a exemplarului de la Oltina).

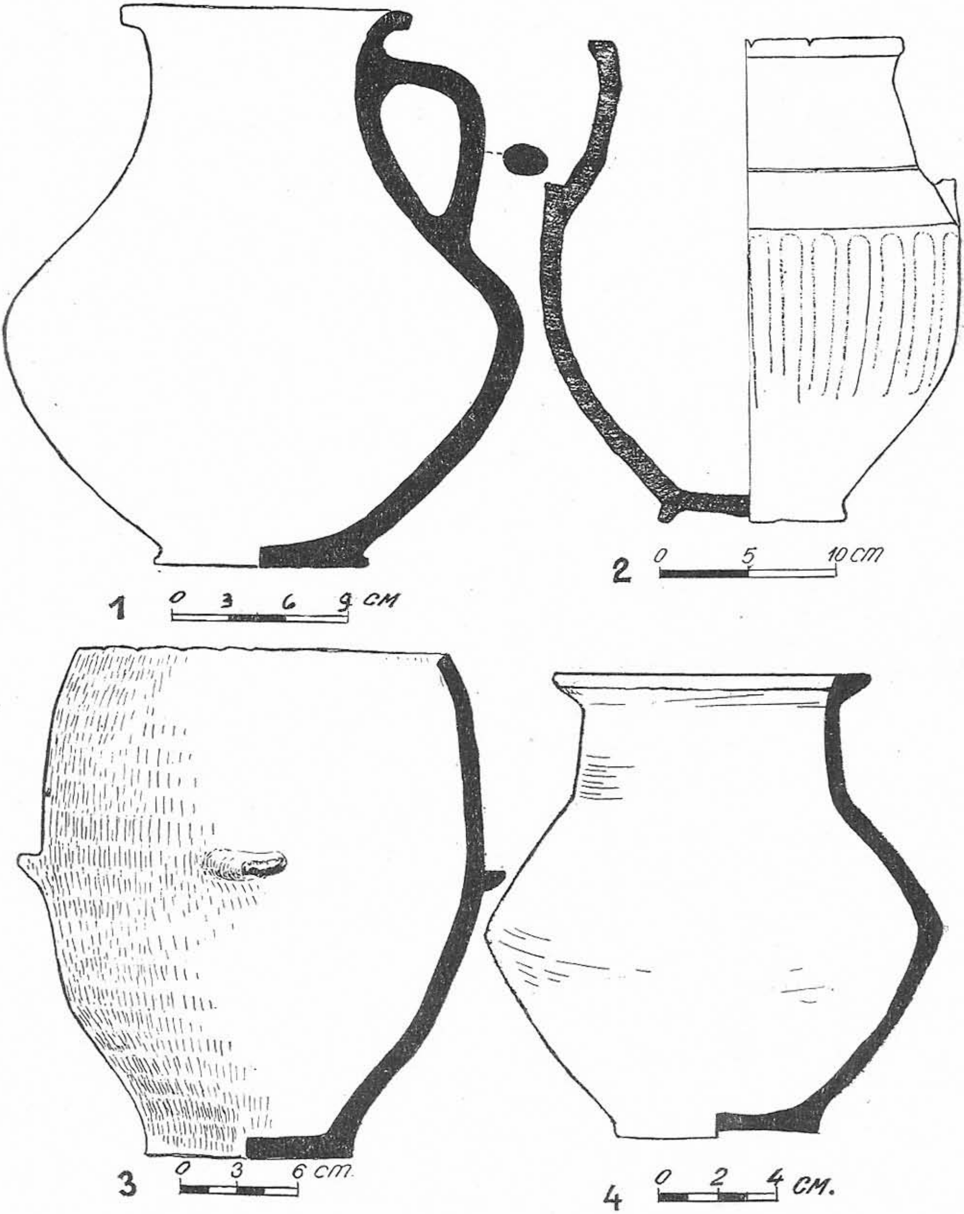
[11] *Ibidem*, p. 121, pl. LXI/1.

[12] *Ibidem*, p. 121, pl LXI, 4. LXII, 8.

[13] *Ibidem*, p. 121, pl. LX, 1.

[14] Octavian Floca, în *Dacia*, XI—XII, 1945—1947, p. 72—73 ; I. H. Crişan, *op. cit.*, pl. LXV, 6.

[15] I. H. Crişan, *op. cit.*, p. 119—121.

Pl. II. 1. 4 — Adamclisi ; 2 — Horia ; 3 — Rasova.

mînt de incineraţie[16]. Ca urnă a fost folosită o amforă elenistică de mici dimensiuni (pl. XVIII/7), cu corpul conic, gîtul strîmt, cilindric, lărgit brusc la partea inferioară, pentru a se uni cu umerii. Torţile şi o parte din gura amforei sînt rupte recent. Piciorul era rupt din vechime. Pastă roşcată cărămizie cu nisip fin şi firicele de mică în compoziţie. La exterior amfora era acoperită cu o angobă gălbuie.

Dimensiuni : înălţimea 0,51 m ; diametrul maxim 0,22 m ; Nr. inventar 2504.

În interiorul amforei s-au găsit numai oase calcinate. Datare : sec. III î.e.n.

Pe teritoriul comunei RASOVA, la punctul „Coada bălţii", au fost găsite în primăvara anului 1972 două vase cenuşii lucrate la roată[17].

Cel dintîi — un vas *crater* (pl. I/1 ; XIII/3) — are corpul bombat, gura largă, buza îngroşată, faţetată, iar fundul inelar, profilat. Cele două torţi orizontale, arcuite, sînt lipite sub buză („oarbe"). Pastă cenuşie de bună calitate, uniform arsă.

Dimensiuni : înălţimea 0,225 m ; diametrul gurii 0,243 m ; diametrul maxim 0,25 m. Nr. inventar 20461.

Două *cratere* similare, cu torţi „oarbe", s-a mai descoperit la Bugeac[18]. Un alt vas asemănător s-a descoperit la Braničevo[19], în R. P. Bulgaria.

Cel de al doilea vas (pl. I/2 ; XIII/4) este un castron de mari dimensiuni cu corpul tronconic, buza puţin curbată spre interior, iar fundul inelar, profilat. Pastă fină de culoare cenuşie.

Dimensiuni : înălţimea 0,14 m ; diametrul gurii 0,32 m. Nr. inventar 20462.

Un castron asemănător ca mărime, folosit ca urnă de incineraţie s-a descoperit la Ostrov[20].

Analogiile amintite mai sus permit datarea celor două vase în secolul IV î.e.n. Provin cu siguranţă dintr-o necropolă, fapt indicat atît de descoperitor, cît şi de starea lor aproape perfectă. Este foarte probabil ca vasul *crater* să fi fost folosit ca urnă de incineraţie, iar castronul, fie drept capac, fie — datorită dimensiunilor sale — tot ca vas-urnă.

Tot de la RASOVA — fără a putea preciza exact locul descoperirii — provin alte trei vase, achiziţionate în 1969[21].

---

[16] Mormîntul a fost descoperit în anul 1964, la circa 1 m de la suprafaţa solului. Informaţiile asupra descoperirii au fost oferite de locuitorul **Vasile** D. Arseniu, care a donat amfora Muzeului de arheologie Constanţa.

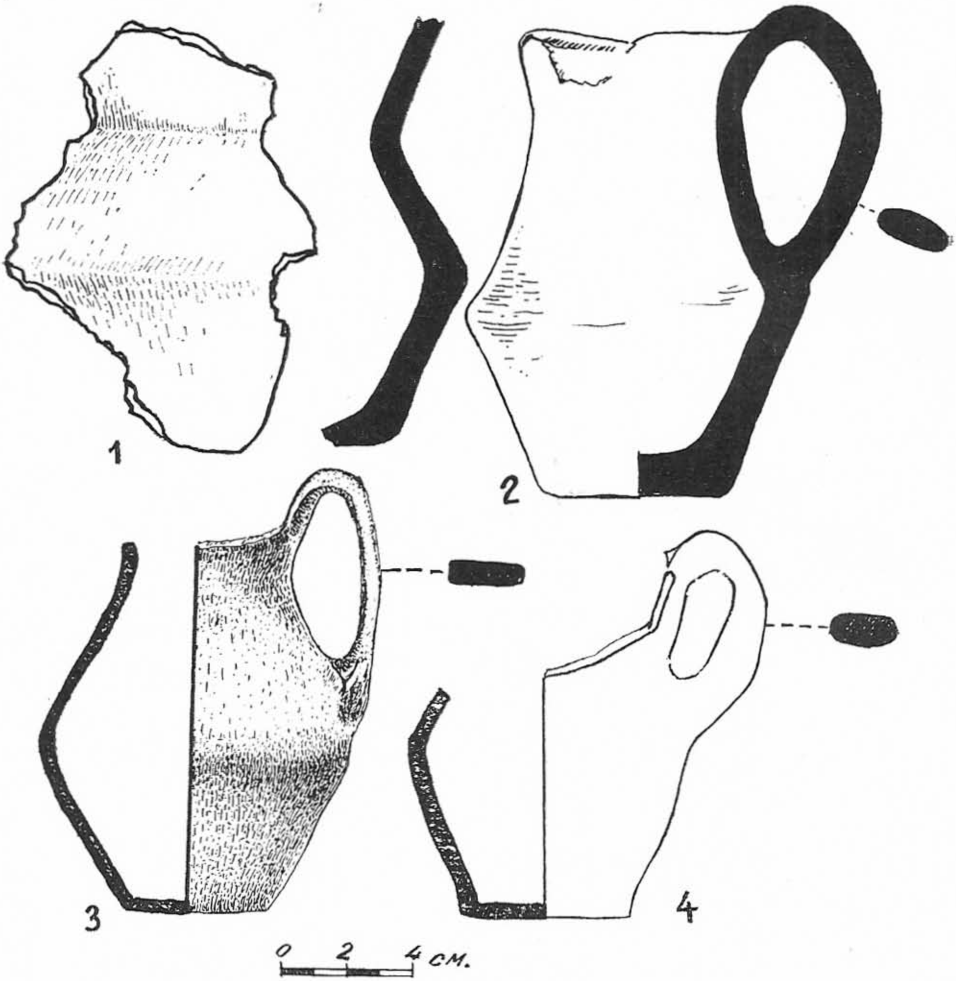
[17] Informaţii obţinute de la locuitorul Marinescu Gh. Gheorghe.

[18] M. Irimia, în *Pontice*, I, 1968, p. 207—208, şi fig. 14 ; idem, în *Pontice*, II, 1969, p. 30 şi fig. 10.

[19] Tv. Dremsizova, *Могилният некропол при с. Браничево (Коларовградско)*, în *Izvestiia-Institut*, XXV, 1962, Sofia, p. 169, fig. 6.

[20] A. Aricescu, *Noi date cu privire la cimitirele getice*, în mss. ; rezumat în *Revista Muzeelor*, nr. special, 1965, p. 425. Vasul se află în Muzeul de arheologie Constanţa, nr. inventar 4449.

[21] Vasele au fost achiziţionate de la prof. Ghiţuică Cornel. Despre vasul-urnă avem menţiunea că s-a descoperit „lîngă pădurea din apropierea satului", loc ce coincide, se pare, cu „Coada bălţii". Pentru cele două amfore nu avem nici o

Pl. III. 1 — Capidava ; 2 — Oltina ; 3, 4 — Medgidia.

Un vas-urnă de mari dimensiuni (pl. II/3 ; XIII/1) în formă de clopot, cu corpul înalt, aproape cilindric și fundul plat, profilat. Buza este teșită spre interior. Sub diametrul maxim sînt prinse patru apucători plate, orizontale. Vasul este lucrat dintr-o pastă cărămizie-cenușie grosieră, cu multe cioburi pisate în compoziție. Suprafața lui a fost lustruită sumar, din care cauză prezintă asperități.

Dimensiuni : înălțimea 0,345 m ; diametrul maxim 0,34 m ; diametrul gurii 0,284 m. Nr. inventar 19722.

Se aseamănă cu unele vase descoperite la Satu Nou[22], Ravna[23] și Braničevo[24], dar mai ales cu o urnă de la Bugeac[25] și cu o alta găsită la Grădiștea Călărași[26], putînd fi datat în sec. IV î.e.n.

Cel de al doilea vas este o amforă neștampilată de tipul Heraclea (pl. XVIII/1) cu corpul conic, gîtul înalt cilindric, lărgit brusc spre partea inferioară, la locul de unire cu corpul vasului. Buza îngroșată are marginea rotunjită. Torțile groase, ovale în secțiune, sînt puternic arcuite. Piciorul amforei este rupt din vechime. Pastă roșie-cărămizie cu nisip negru în compoziție. Corespunde tipului II din prima grupă cronologică a amforelor de Heraclea[27]. Dimensiuni : înălțimea 0,565 m ; diametrul maxim 0,235 m ; diametrul gurii 0,095 m. Nr. inventar 19723.

Al treilea exemplar (pl. XVIII/6) este tot o amforă elenistică, fragmentară, cu corpul conic. Gîtul, torțile și piciorul lipsesc din vechime. Pastă gălbuie cu nisip fin în compoziție. Dimensiuni : înălțimea 0,474 m ; diametrul maxim 0,30 m. Nr. inventar 19725.

Cele două amfore pot fi datate în secolele IV—III î.e.n. Se pare că și acestea au fost folosite ca urne, situație întîlnită de altfel și în alte necropole.

În anul 1966 s-a descoperit în apropiere de I.A.S. COCHIRLENI o amforă[28] de Thasos neștampilată, cu corpul conic, gîtul tronconic și buza îngroșată, cu marginea dreaptă. Torțile lungi, arcuite, sînt ovale în secțiune. Vîrful piciorului este rupt din vechime. Pastă roșie, densă,

---

indicație, dar este posibil ca ele să fi fost descoperite în sat. Reamintim că alte trei amfore și cîteva vase cenușii, publicate de A. Aricescu (*Noi date cu privire la cimitirele getice...,*) au fost descoperite în zona aceleiași localități, cu ocazia unor lucrări edilitare.

[22] B. Mitrea, în *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, p. 411, și fig. 1/2 ; B. Mitrea, C. Preda, N. Anghelescu, în *Materiale*, VII, p. 285 și fig. 2.

[23] M. Mircev, *Раннотракийският могилен некропол при с. Равна*, în *Izvestiia-Institut*, XXV, 1962, p. 112 și pl. XXII/4.

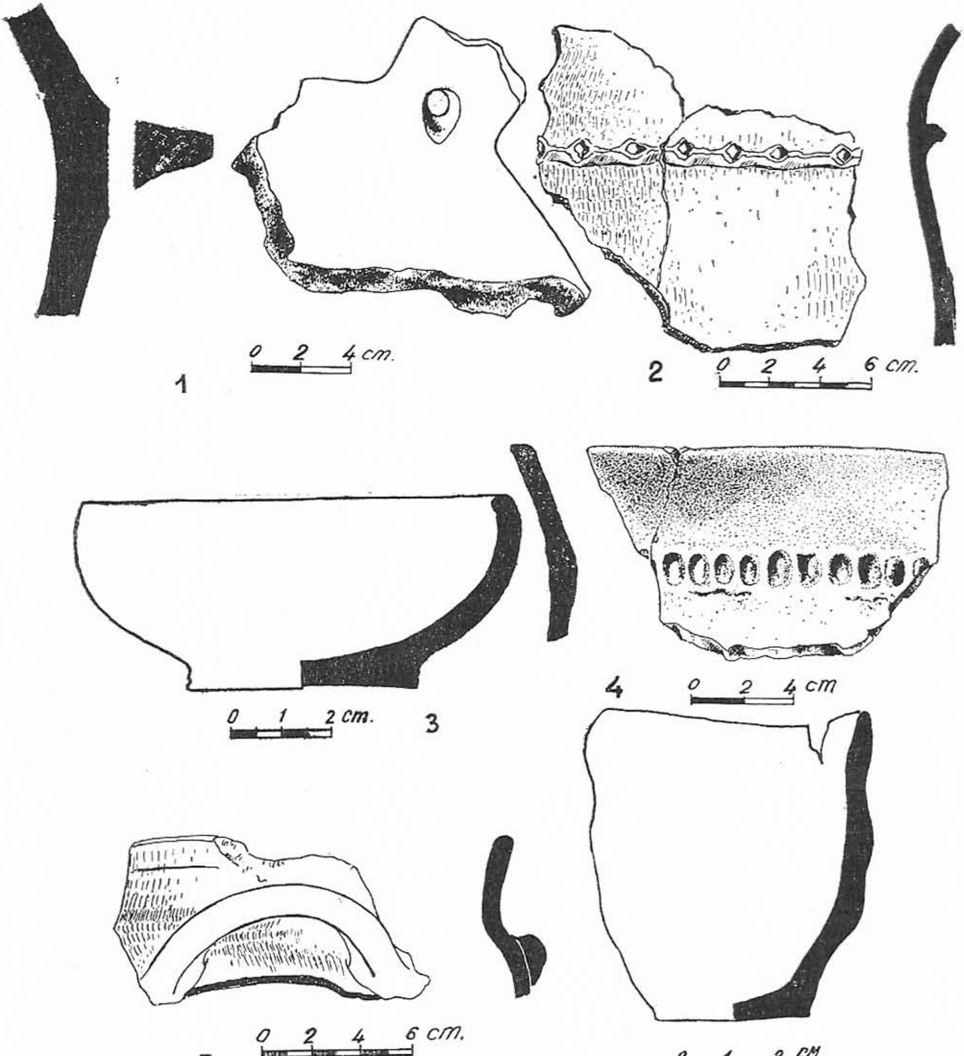
[24] Tv. Dremsizova, *op. cit.*, p. 166 și fig. 1/1.

[25] M. Irimia, în *Pontice*, I, p. 206 și fig. 12.

[26] Vasile Culică, *Morminte de incinerație din necropola geto-dacică de la Grădiștea (jud. Ialomița)*, în *SCIV*, 19, 1968, 1, p. 138 și fig. 2/3.

[27] B. N. Grakov, *Енглифические клейма на горлах некоторых эллинистических остродонных амфор*, 1, Moscova, 1926, extras ; I. B. Zeest, *О типах гераклейских амфор*, în *Kr. S.*, XII, 1948, p. 47 și urm. ; V. Canarache, *Importul amforelor ştampilate la Istria*, București, 1956, p. 193—195, fig. 33 (desenele trebuiesc inversate : desenul de amforă pentru tipul II corespunde de fapt tipului III și invers).

[28] Donată muzeului de Mihai St. Mihai. Descoperită întîmplător la aproximativ 2 km de I.A.S. Cochirleni (fără a se menționa direcția).

Pl. IV, 1, 2, 4 — Nicolae Bălcescu ; 3 — Cernavodă ; 5 — Medgidia ; 6 — Agigea.

cu nisip și fire de mică în compoziție. Dimensiuni : înălțimea 0,532 m ; diametrul maxim 0,235 m ; diametrul gurii 0,092 m. Nr. inventar 15933.

Exemplarul, care aparține tipului de amfore mici de Thasos, se datează în sec. IV—III î.e.n.

Alte descoperiri ne-au fost semnalate la CERNAVODĂ [29]. În nordul localității, pe o terasă situată vizavi de „Păduricea mică", au fost descoperite în primăvara anului 1972 mai multe morminte de incinerație cu manta de bolovani, care din păcate, în momentul intervenției noastre erau deja distruse. Într-unul din morminte au fost descoperite o amforă elenistică și un bol.

Amfora (pl. XVIII/2) stampilată, de tipul Heraclea, are corpul conic, gîtul cilindric, lărgit brusc la partea inferioară. Buza este îngroșată inelar, cu marginea rotunjită. Torțile groase, ovale în secțiune, sînt puternic arcuite. Piciorul este rupt din vechime. Pastă roșie-cărămizie cu fire de nisip negru. Dimensiuni : înălțimea 0,63 m ; diametrul maxim 0,23 m; diametrul gurii 0,095 m. Nr. inventar 20471.

Pe gît prezintă o ștampilă englifică în formă de frunză (0,03 × × 0,03 m), în mijlocul căreia sînt și literele răsturnate ale monogramei

ΣΠΔΙ

Caduceu

Canarache, nr. 481, frunză simplă [30].

Amfora corespunde tipului II din prima grupă cronologică a amforelor de Heraclea (350—300 î.e.n.) [31]. Amfora a fost folosită ca urnă. În interior, între oasele calcinate s-au găsit și cinci mărgele din pastă de sticlă (nr. inventar 20473). Dintre acestea, patru extmplare (pl. VIII/1 a—d), globulare, turtite, cu orificiul îngust, au fost lucrate din pastă albastră și prezintă cîte trei ochi încrustați cu alb. Cea de a cincea — alungită — a fost lucrată din pastă albă și încrustată cu o dungă subțire albastră (pl. VIII/1e).

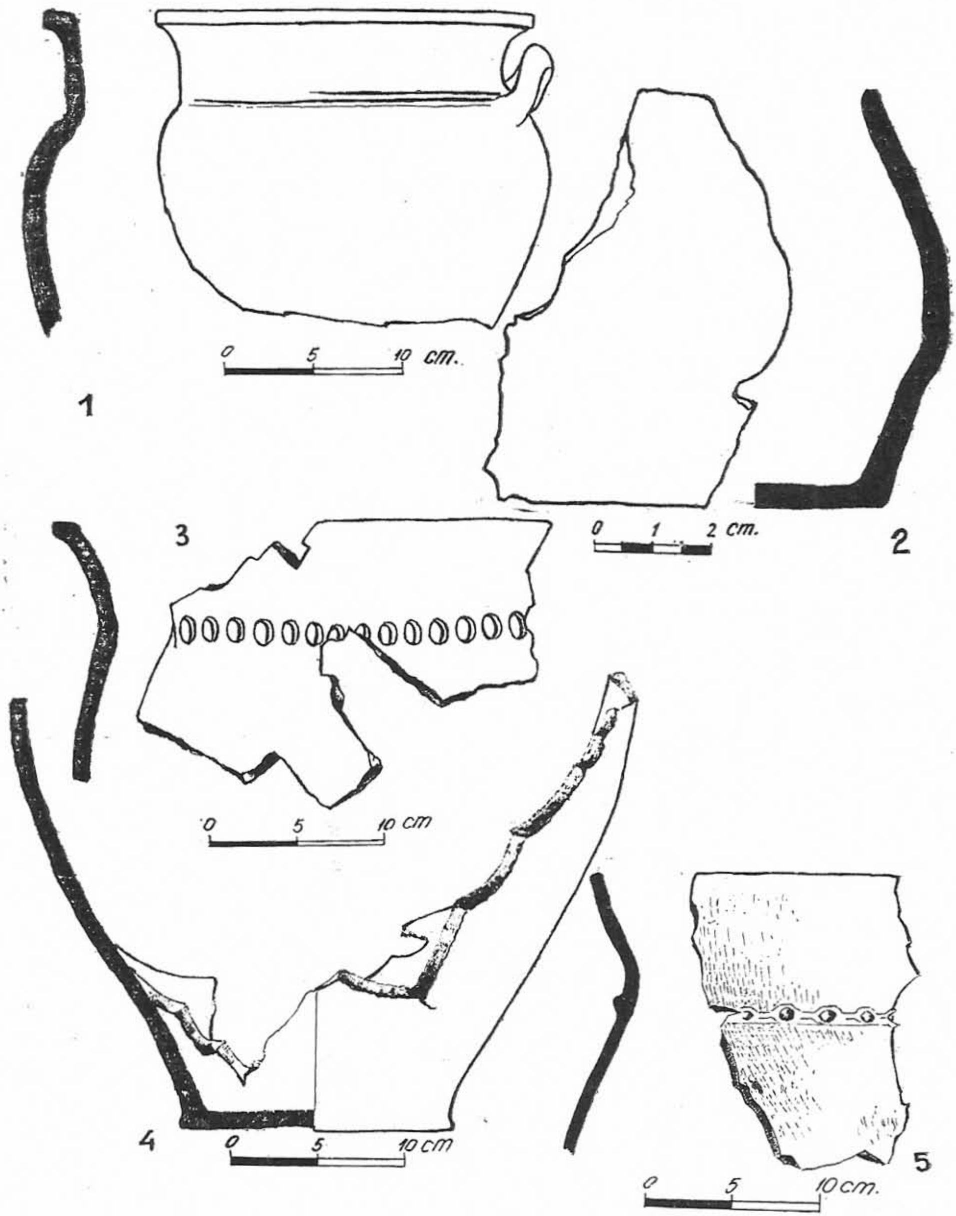
Amfora avea drept capac un alt picior de amforă. Bolul (pl. IV/3 ; XV/6) găsit în același mormînt a fost depus ca ofrandă. Are corpul semiglobular, buza trasă în interior cu marginea teșită, iar fundul scund, plat și profilat. Pastă cenușie, densă, bine arsă. Suprafețele lui au fost acoperite cu o angobă brună-cenușie, mată, parțial corodată. Dimensiuni : înălțimea 0,036 m ; diametrul gurii 0,085 m. Nr. inventar 20472.

Dintr-un alt mormînt provine tot o amforă ștampilată de tipul Heraclea cu corpul conic, gîtul cilindric, lărgit brusc spre partea inferioară. Buza amforei este îngroșată și rotunjită la partea superioară. Piciorul înalt, cilindric, are capătul rotunjit și gol la bază. Torțile groase, puternic curbate, se strîng în partea inferioară, apropiindu-se de

[29] de către Spînu D. Gheorghe, paznic la Cernavodă, care ne-a furnizat și informațiile privind aceste descoperiri.

[30] *Canarache* = V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Istria*, București, 1957.

[31] Mai sus, nota 27.

Pl. V. 1, 3-5 — Nicolae Bălcescu ; 2 — Medgidia.

gît. Pastă cărămizie cu nisip negru în compoziţie. Dimensiuni : înălţimea 0,71 m ; diametrul maxim 0,25 m ; diametrul gurii 0,093 m. Nr. inventar 20474. Pl. XVIII/3.

Pe gît, ştampilă englifică (0,058 × 0,008 m) pe un rînd (pl. IX/2 ; XXII/2).

ΕΠΗΚΥΟ Ἐπήκυο

Fără simbol.

Corespunde tipului II din prima grupă cronologică a amforelor de Heraclea (350—300 î.e.n.).[32]

Din informaţiile oferite de descoperitor se pare că în această zonă — în mod cert alta decît cea în care s-au descoperit mormintele intrate în literatura de specialitate[33] — au fost găsite şi distruse 5—6 morminte, toate de tipul „cu manta" de bolovani. Mantaua apare de regulă la o adîncime mică, de 0,30—0,50 m de la suprafaţa actuală a terenului. Necropola pare să fie plană şi nu tumulară, mormintele cu manta de bolovani asemănîndu-se celor de la Bugeac. S-au descoperit şi vase lucrate cu mîna, dar ele au fost complet distruse, fără a se mai putea recupera ceva.

Din satul DUNĂREA provine o amforă[34] de Thasos (pl. XVIII/4), ştampilată, cu corpul conic, gîtul tronconic, buza îngroşată, cu marginea dreaptă. Torţile puternic arcuite, se apropie la mijloc de gîtul vasului, pentru a se depărta iar în apropierea punctului de inserţie cu corpul amforei. Pastă gălbuie, fină, densă, uniform arsă. Pe gît apare litera T executată cu vopsea roşie. Urme de vopsea roşie se observă şi deasupra uneia dintre torţi. Dimensiuni : înălţimea 0,65 m ; diametrul maxim 0,255 m ; diametrul gurii 0,10 m. Nr. inventar 19778.

Pe o toartă, la punctul de curbură, este aplicată o ştampilă dreptunghiulară (0,03 × 0,014 m) cu literele şi simbolul în relief (pl. IX/3 ; XXII/3). Literele ΩN, culcate.

ΒΙΩΝ Βίων

Albină

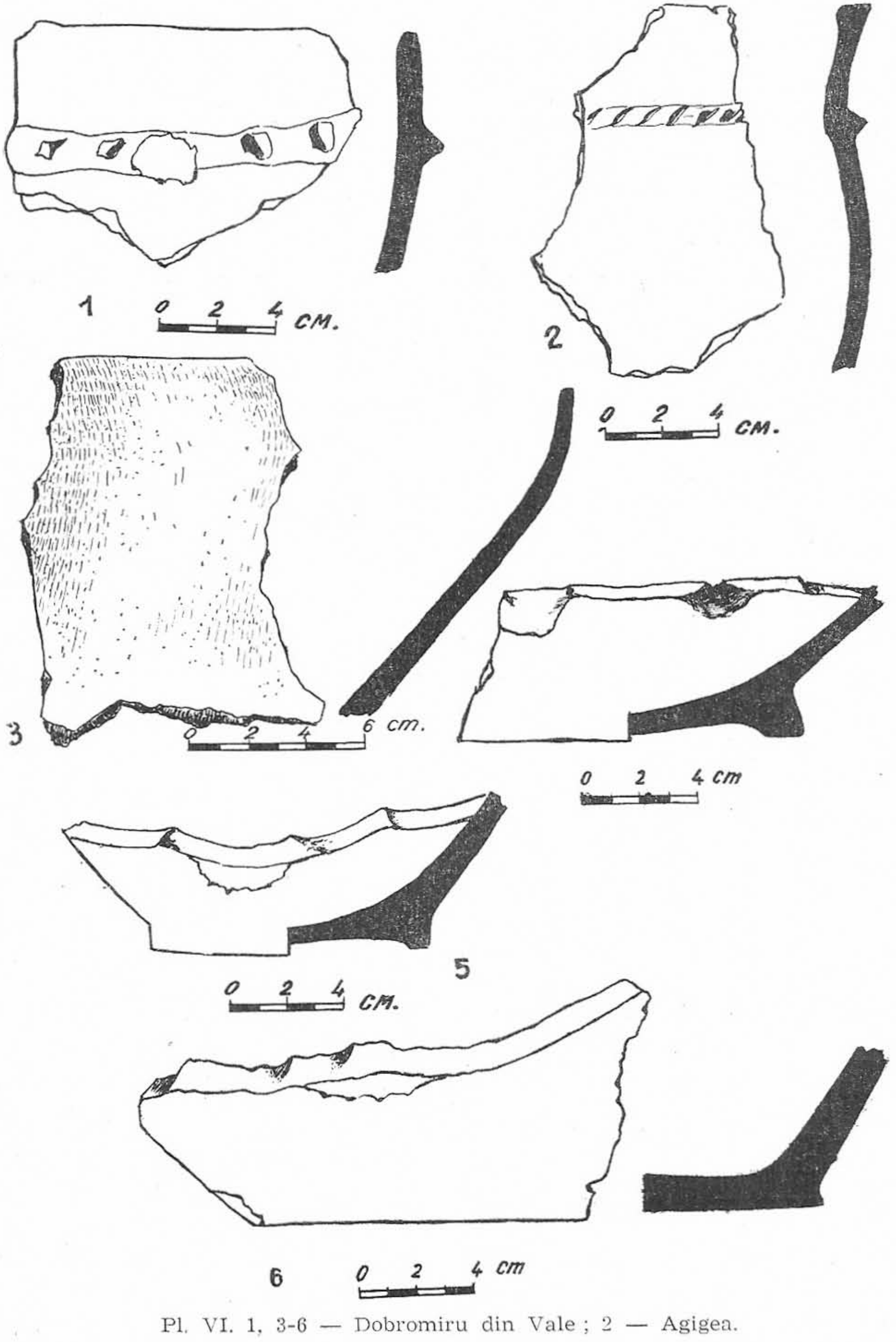
Canarache, nr. 149, întocmai ; *Bon*, nr. 471, 473, 477, 479, 480, 483, asemănător, cu diferite simboluri.

Corespunde tipului obişnuit de amfore mici de Thasos, putîndu-se data în secolele IV—III î.e.n. Nu-i cunoaştem condiţiile descoperirii, dar este posibil ca şi această amforă să provină dintr-un mormînt. În aceeaşi localitate au fost semnalate mai de mult o necropolă la capătul

[32] *Ibidem.*

[33] D. Berciu, *Descoperirile getice de la Cernavodă...*, în *Materiale*, IV, 1957, p. 281—318.

[34] Amfora s-a aflat o vreme în colecţia Şcolii generale nr. 2 din Medgidia, iar în anul 1969 a fost transferată Muzeului de arheologie Constanţa.

Pl. VI. 1, 3-6 — Dobromiru din Vale ; 2 — Agigea.

văii Zavalului și o așezare în punctul „Vii", dar nici una dintre ele n-a fost încă cercetată [35].

De la CAPIDAVA [36] (fără a putea preciza exact locul descoperirii) provine un fragment (pl. III/1 ; XIV/6) dintr-un vas lucrat cu mîna din pastă cenușie și care păstrează întreg profilul bitronconic, cu gura larg evazată. Fundul pare să fi fost ușor bombat. Nu se poate preciza dacă vasul a avut sau nu toartă, dar lucrul este posibil, deoarece are aspect de cană. Buza este ruptă. În pastă conține cioburi pisate ; la exterior vasul a fost acoperit cu o angobă cenușie. Dimensiuni : înălțimea 0,131 m; lățimea 0,098 m. Nr. inventar 5598.

Vasul fragmentar amintit își găsește analogii la Zimnicea [37], Cernavodă [38], Sf. Gheorghe [39] și Poian [40], putînd fi încadrat tipului I — faza I-a (veche) a ceramicii geto-dacice (mai exact credem, începutului secolului V î.e.n.).

Tot de la Capidava provine un fragment (pl. VII/1 ; XIV/4) din gura mult evazată a unui vas mare, bitronconic. Pasta neagră în spărtură, cenușie-brună la suprafață, conține cioburi pisate. Ambele suprafețe erau lustruite. Dimensiuni : înălțimea 0,10 m ; lățimea 0,13 m. Nr. inventar 5562.

Zona centrală a Dobrogei, în care pînă nu de mult se semnalaseră doar cîteva descoperiri, ne-a oferit în ultima vreme un număr important de așezări și necropole din perioada secolelor V—II î.e.n.

În vara anului 1972 ploile torențiale au dezvelit pe un deal din marginea de vest-nord vest a localității FÎNTÎNA MARE (jud. Constanța) cîteva morminte de incinerație cu manta de bolovani [41]. Mormintele au fost distruse, din ele putîndu-se recupera doar trei amfore elenistice și cîteva fragmente ale unui vas lucrat cu mîna.

Una dintre amfore (pl. XVIII/5), de tipul Heraclea, are corpul oval-conic, gîtul relativ larg, cilindric. Umerii sînt rotunjiți. O toartă și o parte din gura vasului lipsesc din vechime. Pastă cărămizie-roșcată cu nisip negru în compoziție. Dimensiuni ; înălțimea 0,64 m ; diametrul maxim 0,265 m ; diametrul gurii 0,10 m. Nr. inventar 20463.

Ștampilă dreptunghiulară (0,034 × 0,012 m) englifică, pe două rînduri, aplicată pe gît (pl. IX/5 ; XXIII/6).

ΑΡΙΣΤΟ
ΚΡΑΤΣΟΣ Ἀριστοκράτεος

[35] D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București, 1971, p. 25.

[36] Fragmentele de vase în discuție de la Capidava au fost descoperite în anul 1949.

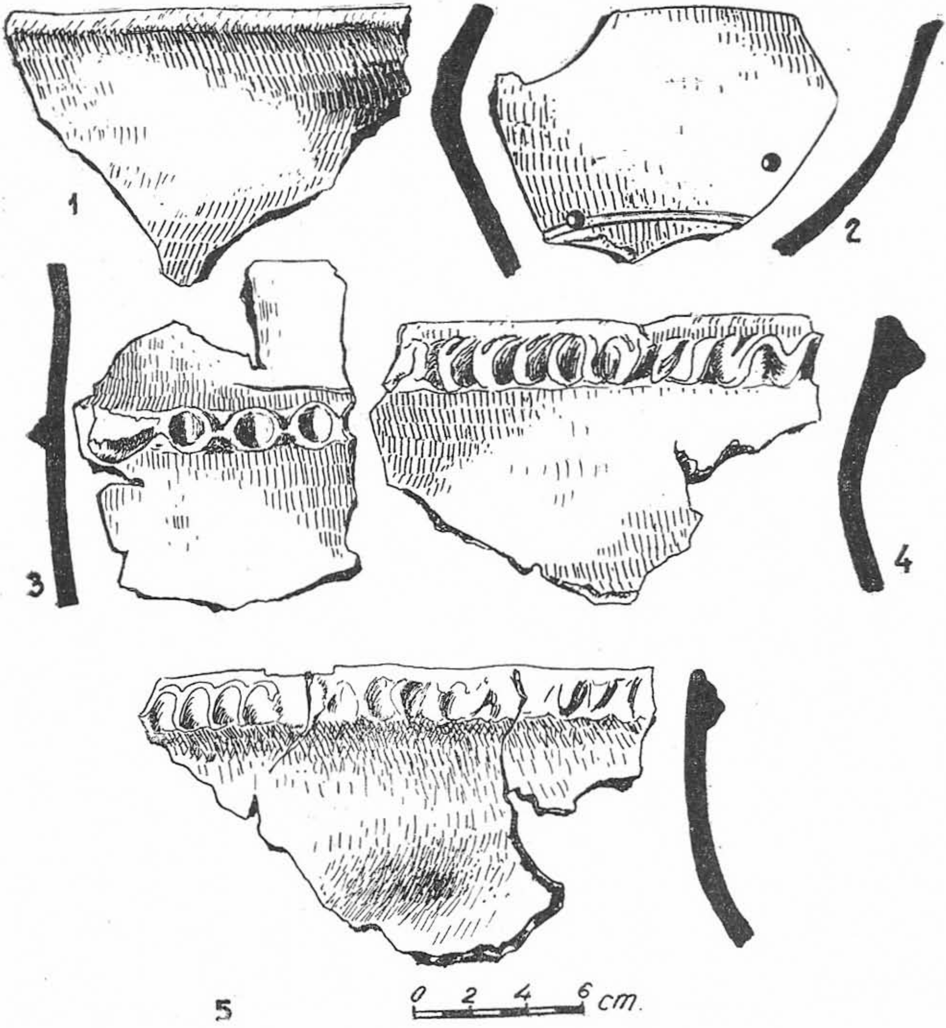
[37] I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 87 și fig. 31/2.

[38] D. Berciu, *Descoperirile getice de la Cernavodă...*, p. 286, și fig. 12/1.

[39] I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 87, pl. XXIII/1, 3 ; CXXXVIII/1, 2.

[40] *Ibidem*, p. 87, pl. XXIII/2, și CXXXVIII/3, 4.

[41] Amforele au fost achiziționate de la locuitorul Iusein Enbia, care ne-a oferit și informațiile în legătură cu condițiile lor de descoperire.

Pl. VII. 1 — Capidava ; 2 — Agigea ; 3 — Medgidia ; 4, 5 — Fîntîna Mare.

Fără simbol.

Pridik[42], 1917, p. 110, nr. 194 ; *Staerman*[43], nr. 30 ; *Canarache*[44], nr. 461, întocmai ; *Gramatopol-Poenaru*, Tomis[45], nr. 78, întocmai ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis[46], nr. 805—807, 1158, întocmai ; Gh. Poenaru Bordea, *Înesmnări privind amforele ștampilate*, în SCIV, tomul 22, nr. 3, 1971, p. 501—502, cu o discuție mai largă asupra acestui tip ; O. Mărculescu, *Descoperiri arheologice dobrogene*, în *AD*, *XVI*, 1935, p. 128, fig. 13, 15, 18 ; M. Mircev, *Амфорните печати от музея въ в Варна*, Sofia, 1958, p. 53, nr. 239—241—244, p. 54, nr. 245—252, și p. 55, nr. 253—254 ; M. Mircev, D. Dimitrov, G. Tonceva, *Бизоне-Карвина* în *Izvestiia-Varna*, XIII, 1962, p. 39, nr. 6—12.

Amfora corespunde, se pare, tipului IV din a doua grupă cronologică a amforelor de Heraclea[47].

A doua amforă (pl. XVIII/8), tot de tipul Heraclea, este întru totul asemănătoare celei precedente, dar e de dimensiuni ceva mai mici. Una dintre torți, o parte din gît cu ștampila și piciorul amforei sînt rupte din vechime. Dimensiuni : înălțimea 0,57 m ; diametrul maxim 0,24 m. Nr. inventar 20464.

Ștampilă englifică fragmentară, pe un rînd, aplicată pe gît ; indescifrabilă. Aparține aceleiași perioade cronologice ca și amfora descrisă mai sus (300—250 î.e.n.) (pl. IX/4).

Al treilea exemplar (pl. XIX/1) este o amforă de tipul Sinope, cu corpul oval-conic, umerii teșiți și gîtul scurt, tronconic. Piciorul mic, cilindric, este rotunjit în vîrf. Pastă gălbuie cu nisip fin în compoziție. La buză prezintă o spărtură recentă. Pe corp poartă cîteva pete maronii, urmele arderii secundare. Dimensiuni : înălțimea 0,67 m ; diametrul maxim 0,33 m ; diametrul gurii 0,093 m. Nr. inventar 20465.

Ștampilă dreptunghiulară (0,055 × 0,018 m) pe patru rînduri, aplicată pe toartă (pl. IX/6 ; XXII/4).

[Α]ΣΤΥΝΟΜΟ[Υ]	[ἀ]στυνόμο[υ]
ΠΟΣΙΔΕ[Ι]ΟΛ	Ποσιδε[ί]ου
[ΤΟΥ ΘΕ]ΑΡΙΩΝΟΣ	[τοῦΘε]αρίωνος
ΣΟΚΡΑΤΗΣ	Σωκράτης

Tyche (?) în picioare cu cornul abundenței (?) în mîna dreaptă, rezemîndu-se cu stînga de un fus de coloană.

---

[42] *Pridik*, 1917 = E. M. Pridik, *Инвентарный каталог клейм на амфорных ручках и горлышках и на черепицах Эрмитажного собрания*, Petrograd, 1917.

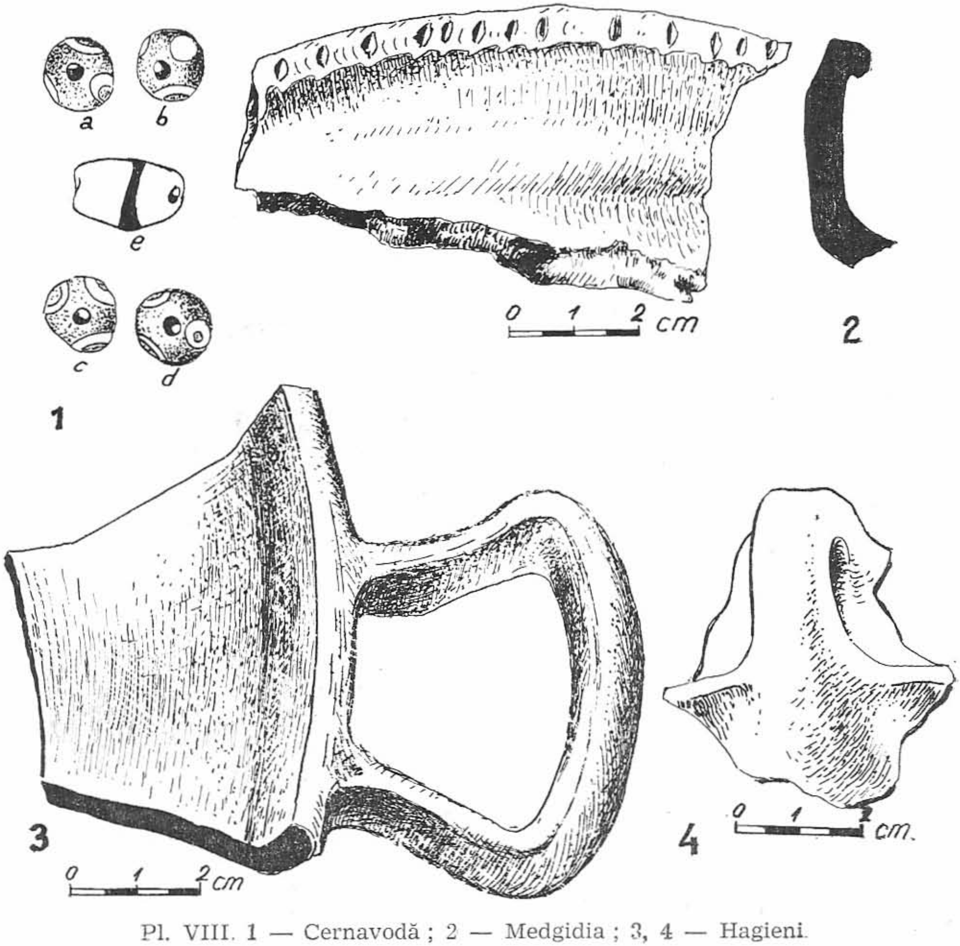
[43] *Staerman* = E. M. Staerman, *Керамические клейма из Тиры (в связи с вопросом о клеймах неизвестных центров)*, în *Kr. S.*, XXXVI, 1951.

[44] Mai sus, nota 30.

[45] *Gramatopol-Poenaru*, Tomis = Mihai Gramatopol și Gh. Poenaru Bordea, *Amfore ștampilate din Tomis*, în *SCIV*, 19, 1968, 1, p. 41—61.

[46] *Gramatopol-Poenaru*, Callatis = Mihai Gramatopol și Gh. Poenaru Bordea, *Amphora stamps from Callatis and South Dobrudja*, în *Dacia*, NS, XIII, 1969, p. 127—282.

[47] V. Canarache, *op. cit.*, p. 193—195, fig. 34.

Pl. VIII. 1 — Cernavodă ; 2 — Medgidia ; 3, 4 — Hagieni.

Canarache, asemănător, nr. 323—329 (cu diverși producători) ; *Grakov*[48], astinom, p. 144, nr. 23 ; *Gramatopol-Poenaru*, Tomis, nr. 27—28 (cu diverși producători) ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 572—576 (cu diverși producători).

Amfora corespunde grupei a treia cronologice a amforelor de tipul Sinope (220—180 î.e.n.).

S-a recuperat de asemenea partea superioară, fragmentară a unui vas borcan lucrat cu mîna, cu gîtul larg și gura evazată. Sub marginea exterioară a buzei prezintă un brîu lat, în relief, cu alveole mari. Pastă cenușie-gălbuie, inegal arsă, cu cioburi și nisip grosier (pl. VII/4, 5 ; XV/3).

Amforele ștampilate și fragmentul de vas amintit permit datarea complexelor descoperite la Fîntîna Mare în secolele III—II î.e.n.

Din localitatea VĂLENI (fostă Valea Rea) provine o amforă (pl. XIX/7) de tipul Heraclea, ștampilată, cu corpul oval-conic, gîtul larg, cilindric, relativ scurt și buza îngroșată, rotunjită. Partea inferioară cu piciorul amforei, lipsește din vechime. Umerii rotunjiți. Pastă gălbuie-alburie, cu nisip negru în compoziție. Pe gît, sub buză, are urme de vopsea roșie. Dimensiuni : înălțimea 0,51 m ; diametrul maxim 0,268 m; diametrul gurii 0,10 m. Nr. inventar 1776.

Ștampilă dreptunghiulară (0,03 × 0,02 m), englifică, pe două rînduri, aplicată pe gît (pl. IX/7 ; XXII/5).

ΑΡΧ
ΕΛΑ[Σ] Ἀρχέλα[ς]

Fără simbol.

Staerman, p. 36, fig. 4, nr. 28—29 ; Grakov, *Энглифические клейма* p. 186

Amfora pare să aparțină tipului IV din a doua grupă cronologică a amforelor de Heraclea (300—250 î.e.n.)[49].

Alte materiale arheologice importante au fost descoperite la DOBROMIRU DIN VALE, în zona crescătoriei de porci a C.A.P.-ului din localitate[50]. Printre materialele găsite amintim mai întîi cîteva fragmente de vase lucrate cu mîna (nr. inventar 20483) ;

Partea superioară fragmentară a unui vas în formă de sac, cu buza dreaptă și marginea rotunjită (pl. VI/1 ; XV/2). Sub buză apare un brîu îngroșat, lipit de pereții vasului, alveolat și întrerupt de butoni. Pastă gălbuie-alburie, cu nisip și cioburi sfărîmate în compoziție.

, Partea inferioară a unui vas borcan (pl. VI/6) cu fundul mare, plat, puțin profilat. Pereții groși, bruni în spărtură, iar la exterior bruni-maronii. Pastă grosieră cu nisip și cioburi sfărîmate.

---

[48] Grakov = B. N. Grakov, *Древне-греческие керамические клейма с именами астиномов*, Moscova, 1928.

[49] Mai sus, nota 47.

[50] Materialele s-au aflat în colecția școlii generale din localitate, pînă la data de 11. V. 1970, cînd au fost cedate Muzeului de arheologie Constanța. Au fost strînse prin grija prof. Tiron Bonifaciu, care ne-a oferit și informațiile privind aceste descoperiri.

Pl. IX. 1, 2 — Cernavodă ; 3 — Dunărea ; 4—6 — Fîntîna Mare ; 7 — Văleni ; 8 — Dobromiru din Vale ; 9-12 — Poarta Albă.

Un fragment dintr-o buză de vas (pl. VI/3) — probabil castron de mari dimensiuni — cu marginea trasă în interior, rotunjită. Pastă maronie-cenușie, brună în spărtură, cu nisip și cioburi pisate.

Ceramica lucrată la roată este și ea reprezentată de cîteva fragmente (nr. inventar 20482).

Partea inferioară a unui vas (probabil castron de mari dimensiuni) cu pereții oblici, groși, iar fundul scund, inelar (pl. VI/5). Pastă densă, cenușie, bine arsă.

Partea inferioară a unui vas cu pereții subțiri, oblici și fundul inelar, profilat (pl. VI/4). Pastă cenușie-maronie în spărtură, cenușie-gălbuie la exterior.

Perete de vas fragmentar lucrat tot la roată dintr-o pastă de calitate, cenușie în spătură iar la exterior cenușie-brună.

Din același punct au fost adunate și cîteva fragmente de amfore elenistice(nr. inventar 20484). Printre acestea se remarcă o toartă de amforă ștampilată, plată, cu marginile rotunjite, de care e prins și un fragment din buza puțin îngroșată și rotunjită a amforei. Pastă cărămizie-roșcată cu nisip în compoziție. Ștampila apare sub forma unei palmete imprimate pe toartă (pl. IX/8 ; XXIV/3).

Întregul material ceramic provenit de la Dobromiru din Vale poate fi atribuit secolelor IV—III î.e.n.

Pe teritoriul localității ADAMCLISI, în livada C.A.P.-ului, la intersecția șoselei Constanța-Ostrov cu aleea din spre monumentul triumfal au fost descoperite în anul 1969 două vase cenușii lucrate la roată. Ele provin dintr-un mormînt distrus cu ocazia lucrărilor pentru lărgirea șoselei, mormînt ce face parte din necropola semnalată cu cîțiva ani în urmă [51].

Unul dintre vase (pl. II/4 ; XIII/6) are forma bitronconică, gîtul larg, scund, cilindric la mijloc, buza lată, tăiată orizontal și fundul mic, puțin concav. Vasul nu avea torți. Sub buză prezintă două orificii mici opuse, folosite probabil pentru a fi trecută printre ele o sfoară și a se putea astfel atîrna. Pastă cenușie, densă. A fost acoperit cu angobă cenușie-brună, căzută acum în cea mai mare parte. Dimensiuni : înălțimea 0,14 m ; diametrul maxim 0,165 m ; diametrul gurii 0,111 m. Nr. inventar 19771.

Cel de al doilea vas (pl. II/1 ; XIII/5) are corpul globular, gîtul larg, cilindric la mijloc, lărgit spre gură și spre bază, iar buza evazată, îngroșată în exterior, cu marginea rotunjită. Ca formă vasul reprezintă o cană de mari dimensiuni, cu corpul mult bombat. Toarta mică, rotunjită, puternic arcuită, este prinsă de gît și de umărul vasului. Pastă cenușie, densă, bine arsă. Dimensiuni : înălțimea 0,295 m ; diametrul maxim 0,25 m ; diametrul gurii 0,15 m. Nr. inventar 19772.

Cana a servit drept urnă de incinerație, în timp ce vasul bitronconic a fost depus ca ofrandă.

Cu toate că analogiile directe pentru aceste vase lipsesc ele par să dateze din secolele V—IV î.e.n. Datarea lor timpurie este asigurată atît

---

[51] A. Aricescu, *Noi date cu privire la cimitirele getice*, în mss.

Pl. X. 1-7 — Poarta Albă ; 8-13 — Medgidia ; 14 — Nicolae Bălcescu ; 15 — Cheia.

de forma lor, de certă tradiție hallstattiană, cît și de celelalte descoperiri din același cimitir, datate în a doua jumătate a secolului V — începutul secolului IV î.e.n. [52].

Tot de la ADAMCLISI, dar fără a cunoaște cu exactitate locul, provine o amforă elenistică (pl. XX/8) cu corpul conic și umărul proeminent, aproape orizontal [53]. Gîtul, torțile și piciorul amforei sînt rupte. La baza torților apar amprente digitale. Pastă cărămizie, cu angobă gălbenă-cărămizie. Dimensiuni : înălțimea 0,44 m ; diametrul maxim 0,375 m. Nr. inventar 3995.

Un material arheologic important s-a descoperit în anul 1963 în cariera fabricii de cărămizi din localitate POARTA ALBĂ. Cu toate că nu ne sînt cunoscute condițiile descoperirii și caracterul complexelor arheologice în care a apărut [54], considerăm utilă prezentarea acestui material, în exclusivitate elenistic, pentru semnificația sa deosebită.

1) Toartă de amforă elenistică de tipul Sinope, cu ștampila corodată parțial (pl. IX/9 ; XXIII/3). Ștampilă dreptunghiulară (0,04 × 0,02 m) pe trei rînduri. Nr. inventar 11474.

[AΣTYNOMOY]	[ἀστυνόμου]
[AIΣ]XINOY	[Αἰσ]χίνου
[N]OYMHNIO[Σ]	[Ν]ουμήνιο[ς]

Ciorchine.

Canarache, astinom, nr. 212—216 ; *Grakov*, astinom, p. 138, nr. 2 ; producător, p. 140, nr. 30 ; Gh. Cantacuzino, *RHSEE*, 1935, p. 298—299, nr. 1, fig. 1, p. 298 ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 363—365, întocmai ; astinom, nr. 342—371, 1117 ; producător, nr. 315—331, 434, 622, 676.

Aparține grupei a IV-a cronologice (180—150 î.e.n.) [56].

2) Amforă elenistică ștampilată de tipul Sinope, cu corpul conic, piciorul mic, rupt în vîrf, gîtul scurt, cilindric la partea superioară și tronconic către umăr, iar buza îngroșată inelar cu marginile rotunjite. Pastă cărămizie cu nisip negru în compoziție. Angobă albă-gălbuie. Dimensiuni : înălțimea 0,65 m ; diametrul maxim 0,31 m. Nr. inventar 4905.

---

[52] Inițial autorul data necropola în sec. IV î.e.n. În prezent a revenit și el asupra acestei datări, determinat printre altele și de existența unui vas cenușiu lucrat la roată, cu două torți, care imită amforele grecești arhaice cu fundul plat, admițînd o datare mai timpurie — a doua jumătate a secolului V — începutul secolului IV î.e.n.

[53] Amfora a fost descoperită în 1962. În fișa de inventar nu se dau date privind condițiile descoperirii.

[54] Si din fișele de inventar ale acestor materiale lipsesc informațiile privind condițiile de descoperire.

[55] G. Cantacuzino, *Timbres amphoriques trouvés a Callatis*, în *Revue historique du Sud-Est européen*, Bucarest, 1935, p. 298—313.

[56] Mihai Gramatopol-Gh. Poenaru Bordea, *Amphora stamps from Callatis*, p. 186—208.

Stampilă dreptunghiulară pe patru rînduri aplicată pe toartă.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ	ἀστυνόμου
ΜΑΝΤΙΘΕΟΥ	Μαντιθέου
ΤΟΥ ΠΡΟΤΑΓΟΡΟΥ	τοῦ Πρωταγόρου
ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ	'Απολλόδωρος

Leu triumfător stînd pe taur răpus.

Canarache, nr. 301, întocmai ; astinom, nr. 302—307 ; *Grakov*, p. 149, nr. 29, astinom ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 593, întocmai ; astinom, nr. 592, 594.

Amfora aparține grupei a VI-a cronologice (120—70 î.e.n.) [57].

3) Toartă de amforă de tipul Sinope, ștampilată. Se păstrează deasemenea și o parte din buza vasului. Ștampilă dreptunghiulară (0,05× ×0,02 m) pe patru rînduri, aplicată pe toartă (pl. IX/10). Nr. inventar 11471.

[ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ]	[ἀστυνόμου]
ΜΑΝΤΙΘΕΟΥ	Μαντιθέου
Τ[ΟΥ] ΠΡΩΤΑ[ΓΟ]ΡΟΥ	τ[οῦ]Πρωτα[γό]ρου
Μ[Ν]ΗΣΙΣ[ΤΡΑΤΟΣ]	Μ[ν]ησισ[τράτος]

Leu (triumfător ?)

Canarache, astinom, nr. 301—307 ; *Grakov*, astinom, p. 149, nr. 29; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, astinom, nr. 592—594.

Aparține grupei a VI-a cronologice (120—70 î.e.n.).

4) Amforă elenistică, de tipul Sinope (pl. XIX/6), ștampilată, cu corpul conic, piciorul mic, rupt spre vîrf, gîtul scurt, cilindric la partea superioară și tronconic către umăr, iar buza îngroșată inelar, cu marginea rotunjită. Pastă cărămizie-deschisă, cu nisip fin, negru ; angobă alburie-gălbuie. Pe gît, o linie incizată. Dimensiuni : înălțimea 0,625 m ; diametrul maxim 0,325 m. Nr. inventar 11477 (nr. vechi 4906).

Ștampilă dreptunghiulară (0,057 × 0,024 m) pe patru rînduri, aplicată pe toartă (pl. IX/11 ; XXII/6).

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ	ἀστυνόμου
ΖΗΝΙΟΣ ΤΟΥ	Ζήνιος τοῦ
ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ	'Απολλοδώρου
ΚΛΕΑΙΝΕΤ[ΟΣ]	Κλεαίνετ[ος]

Personaj, neclar.

Canarache, astinom, nr. 265—268 ; producător, nr. 264 ; *Grakov*, astinom, p. 149, nr. 12 ; producător, p. 145, nr. 33 ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, astinom, nr. 582, 1131 ; producător, nr. 523, 573.

Amfora aparține grupei a VI-a cronologice (120—70 î.e.n.).

[57] *Ibidem*, p. 216—219.

5) Toartă de amforă de tipul Sinope. Nr. inventar 11472. Ștampilă fragmentară (0,052 × 0,019 m). (Pl. IX/12 ; XXII/8).

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ	ἀστυνόμου
[ΜΝ]ΕΣΙΟΥ ΤΟΥ	[Μν]εσίου τοῦ
[ΒΑΚ]ΧΙΟΥ	[Βακ]χίου
[ΑΡ]ΤΕΜΙΔΩΡΟΣ	[Αρ]τεμίδωρος

Proră de corabie (?)

Pridik, 1917, p. 94, nr. 672—674, astinom sau producător ; p. 71, nr. 201, p. 73, nr. 231, producător ; p. 84, nr. 457, astinom sau producător ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, astinom, nr. 324.

6) Toartă de amforă elenistică de tipul Sinope. Nr. inventar 4914. Pastă gălbuie-alburie, cu nisip negru în compoziție. Din ștampila dreptunghiulară (0,017 × 0,02 m) adîncită în pastă, se păstrează numai jumătatea din dreapta (pl. X/2 ; XXIII/2), pe care citim :

[ΑΣΤΥΝΟΜ]ΟΥ	[ἀστυνό]μου
.... ΤΟΥ	. . . . . τοῦ
....	. . . .

Zeitate (?) *pe tron.*

7) Fragment de amforă de Rhodos cu o toartă, ștampilată. Nr. inventar 11469. Pastă de bună calitate, fără ingrediente ; angobă gălbuie, uniformă. Ștampilă fragmentară, dreptunghiulară (0,03 × 0,016 m), scrisă pe două rînduri (pl. X/1 ; XXIII/4).

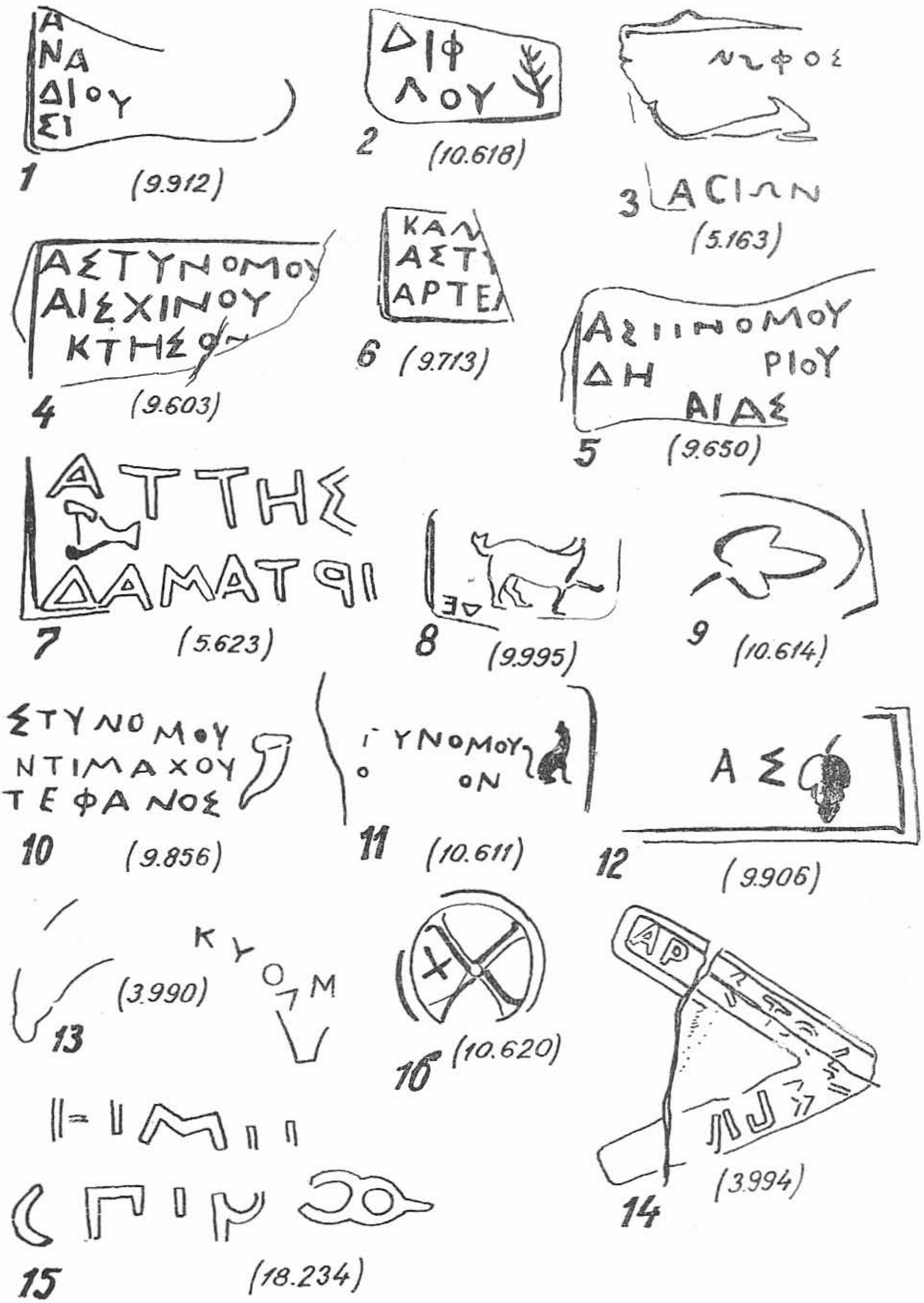
[Π]Α[Υ]Σ	[Π]α[υ]σανία
ΑΝΙΑ	

Fără simbol.

Pridik, 1917, p. 32, nr. 805—807, 809—812, întocmai.

8) Amforă elenistică, ștampilată (pl. XIX/3) de tipul Heraclea, cu corpul conic, gîtul scurt, tronconic, lărgit brusc spre partea inferioară pentru a se uni cu umărul proeminent, rotunjit al vasului. Torțile groase, ovale în secțiune. Buza îngroșată inelar la exterior, are marginea rotunjită. Piciorul rupt din vechime. Pastă cărămizie cu pietricele și nisip negru, fin. Angobă cărămizie. Pe gît, sub ștampilă, apare o canelură circulară adîncă. Pe umărul vasului apare inscripția Δ I, executată cu vopsea roșie (pl. X/3). Dimensiuni : înălțimea 0,57 m ; diametrul maxim 0,27 m. Nr. nou de inventar 11476 (nr. vechi 4908). Ștampila dreptunghiulară (0,047 × 0,012 m), este complet corodată, devenind ilizibilă.

9) Amforă elenistică neștampilată de tipul Sinope (pl. XIX/5) cu corpul conic, piciorul mic, rotunjit, gîtul scurt, cilindric la partea superioară și tronconic către umeri, iar buza îngroșată inelar, cu marginea rotunjită. Pastă cărămizie cu nisip negru ; angobă gălbuie-alburie. La baza gîtului apar două litere — ΑΑ — executate cu vopsea cafenie-roșcată (pl. X/4). Dimensiuni : înălțimea 0,65 m ; diametrul maxim 0,305 m ; diametrul gurii 0,10 m. Nr. inventar 4907.

Pl. XI. 1, 2 — Albești ; 3 — Hagieni ; 4-6, 16 — Arsa ; 7-9 — Dulcești ; 10-12 — Moșneni ; 13, 14 — Topraisar ; 15 — Castelu.

10) Amforă elenistică ștampilată (pl. XIX/2) de tipul Heraclea, cu corpul conic, bombat, gîtul cilindric, lărgit brusc la partea inferioară pentru a se uni cu umărul rotunjit, proeminent al vasului. Torțile puternic arcute, sînt strînse la partea inferioară, apropiate de gîtul vasului. Buza îngroșată la exterior are marginea rotunjită, teșită puțin spre interior. Piciorul, rupt din vechime. Pastă cărămizie cu mult nisip negru în compoziție. Angobă gălbuie-alburie. Dimensiuni : înălțimea 0,61 m ; diametrul maxim 0,253 m ; diametrul gurii 0,10 m. Nr. nou de inventar 11475 (nr. vechi 4904).

Pe gît, ștampilă englifică (0,03 × 0,008 m) pe un rînd (pl. X/5 ; XXII/7). Litera N, imprimată retrograd.

ΜΕΝΗΣ Μένης

Fără simbol.

Canarache, nr. 472, întocmai ; *Gramatopol-Poenaru*, Tomis, nr. 80, întocmai ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 834—838, întocmai.

11) Toartă de amforă cu ștampilă englifică (pl. X/6 ; XXIII/5). Pastă cărămizie-roșcată cu nisip fin. Nr. inventar 11473.

ΜΗΝΙΣ Μῆνις

Fără simbol.

Canarache, nr. 472, pe gît, întocmai ; *Gramatopol-Poenaru*, Tomis, nr. 80, pe gît întocmai ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 834—838, întocmai : primele trei piese sînt torți cu ștampile englifice a patra este un gît de amforă.

12) Gît de amforă elenistică ștampilată. Nr. inventar 11470. Pastă vînăt-cărămizie cu mult nisip. Angobă roșcată. Pe gît, un cerc adîncit. Ștampilă englifică (0,058 × 0,01 m) (pl. X/7 ; XXIII/1).

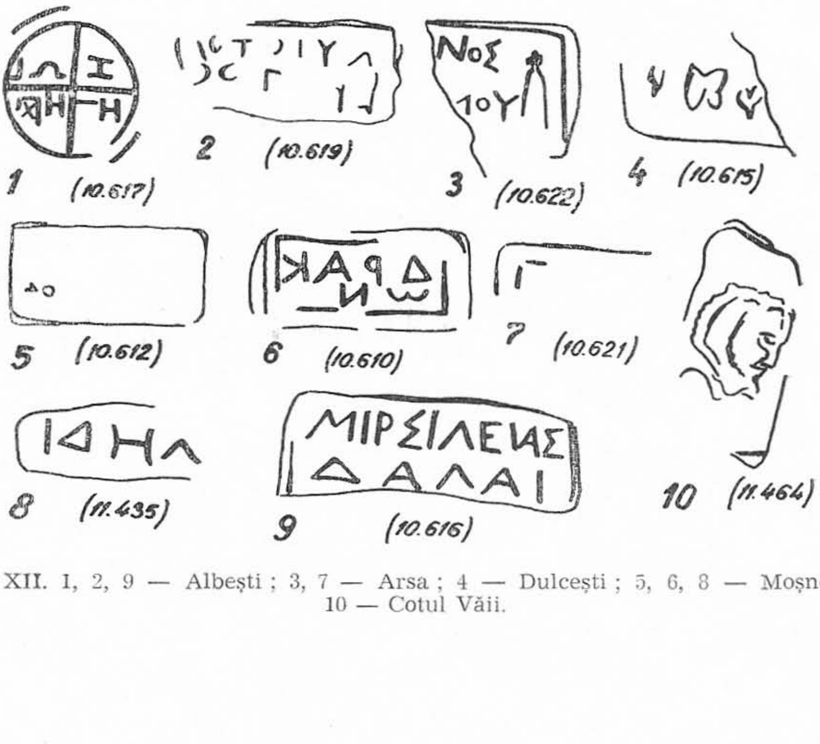
ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ Νικοστράτος

Fără simbol.

Materialul arheologic de la Poarta Albă, luat în totalitate, corespunde deci, din punct de vedere cronologic, secolelor III—II, începutului secolului I î.e.n.

În anul 1968 s-a descoperit în apropiere de localitatea CASTELU[58] o amforă elenistică de tipul Heraclea, ștampilată (pl. XIX/4), cu corpul conic, gîtul înalt, cilindric, lărgit brusc către bază, la locul de unire cu umerii proeminenți ai vasului. Buza îngroșată la exterior, are marginea interioară teșită. Torțile puternic arcuite, sînt ovale în secțiune. Pastă

[58] În șanțul de irigație, la 3—4 km de comună, către satul Cuza Vodă, la adîncimea de 0,25 m de la suprafața solului. Informație de la Hariton Nichita, din Constanța, care a donat amfora muzeului.

Pl. XII. 1, 2, 9 — Albești ; 3, 7 — Arsa ; 4 — Dulcești ; 5, 6, 8 — Moșneni ; 10 — Cotul Văii.

roșie-cărămizie, poroasă, cu nisip negru în compoziție. Dimensiuni : înălțimea 0,73 m ; diametrul maxim 0,24 m ; diametrul gurii 0,105 m. Nr. inventar 18234.

Pe gît poartă o ștampilă dreptunghiulară (0,06 × 0,023 m), englifică, dispusă în unghi ascuțit, cu vîrful în jos (pl. XI/15 ; XXIV/4).

Caduceu.

Amfora pare să aparțină grupei a II-a cronologice a amforelor de tipul Heraclea (350—300 î.e.n.).

Un material arheologic bogat a apărut la MEDGIDIA. În cariera de piatră a fabricii de ciment din localitate a fost descoperită în anul 1961 o amforă elenistică neștampilată (pl. XX/6). Are corpul conic, gîtul cilindric, lărgit la partea inferioară, umărul proeminent și piciorul înalt, adîncit conic. Lipsesc gura vasului și o toartă. Pastă roșie-cărămizie, densă, cu nisip fin și fire de mică în compoziție. La exterior prezintă o angobă gălbuie roșcată. Dimensiuni : înălțimea 0,55 m ; diametrul maxim 0,22 m. Nr. inventar 3712.

Amfora aparține tipului Heraclea, și anume perioadei cronologice corespunzătoare secolului III î.e.n.

Însă cele mai numeroase descoperiri de la MEDGIDIA provin din cariera de lut a fabricii de cărămizi. Excavațiile de amploare efectuate aici pe parcursul mai multor ani au dus la descoperirea a numeroase materiale arheologice dintre care, din păcate, numai o mică parte a putut fi recuperată.

Din acest punct provin 15 torți de amfore ștampilate publicate nu demult [59]. Cea mai mare parte a materialului descoperit în acest loc a constituit însă nucleul colecției școlii generale nr. 2 din localitate, colecție care în toamna anului 1971 a fost transferată Muzeului de arheologie Constanța [60]. Atragem atenția că din cauza lipsei unei evidențe precise nu avem deplina certitudine că întregul material provine numai din zona fabricii de cărămizi ; este posibil ca o parte din obiecte să fi fost descoperite și în alte locuri, dar tot în raza orașului Medgidia.

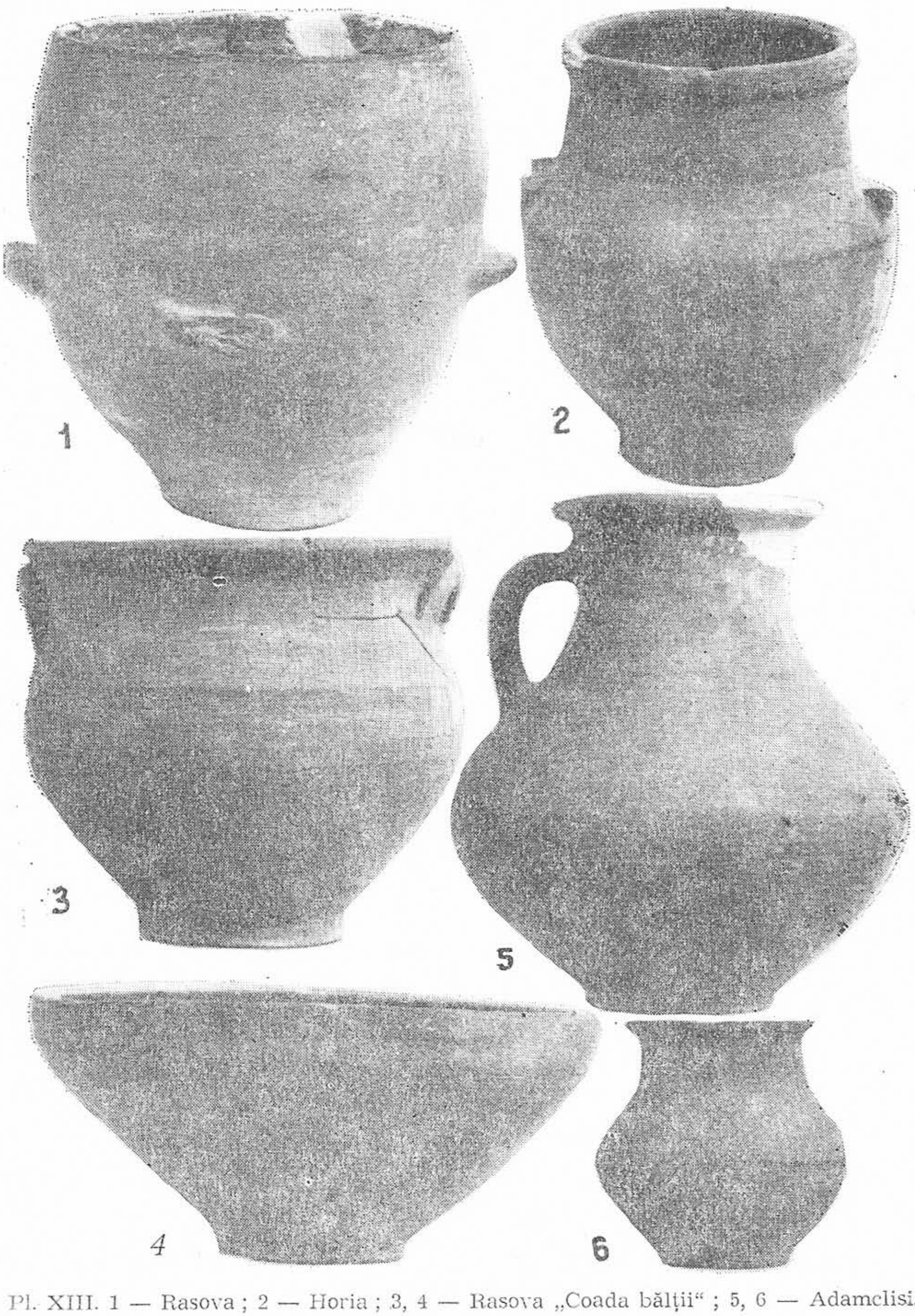
1) *Ceramica lucrată cu mîna :*

Fragment de vas-sac (pl. VII/3 ; XV/5) cu pereții drepți, buza tăiată orizontal, decorat cu un brîu aplicat, alveolat. Brîul era întrerupt de proeminențe plate, subțiate spre vîrf. Pastă cenușie-roșcată, grosieră.

---

[59] Alexandru Popeea, *Cîteva toarte de amfore ștampilate descoperite la Medgidia,* în *SCIV,* 18, 1967, 3, p. 509—512 ; tot de aici provine și o sabie de bronz miceniană (cf. M. Irimia, A. Dumitrașcu, *Sabia de bronz miceniană descoperită la Medgidia,* în *Pontice,* II, 1969, p. 137—148).

[60] Colecția a fost strînsă prin grija prof. A. Dumitrașcu și cuprinde un material bogat, din diferite epoci istorice. Din păcate predarea ei n-a fost însoțită și de informații sigure, atît de necesare, privind condițiile și locul de descoperire al obiectelor ce o compuneau.

Pl. XIII. 1 — Rasova ; 2 — Horia ; 3, 4 — Rasova „Coada bălții" ; 5, 6 — Adamclisi.

Fragmente asemănătoare, datate în sec. V î.e.n., s-au descoperit la Histria [61].

Un alt fragment de vas (pl. VIII/2 ; XV/1) are umărul profilat și buza îngroșată spre exterior, prevăzută cu crestături oblice, adîncite. Pastă roșie-cărămizie, cu mică sfărîmată și nisip grosier. Nr. inventar 20351. Un fragment asemănător, datînd de la sfîrșitul secolului IV — secolul III î.e.n. a apărut tot la Histria [62].

Din zona localității Medgidia provine o cană cu corpul înalt, pronunțat bitronconic (pl. III/3 ; XIV/3). Gura vasului este relativ strîmtă, teșită oblic spre partea opusă torții, cu muchia buzei tăiată drept. Toarta plată, rectangulară în secțiune, este trasă din gura vasului și se oprește deasupra diametrului maxim. Fundul plat. Din punct de vedere al tehnicii de lucru, cana face parte din categoria ceramicii fine. Pereții sînt subțiri. Pastă brună-cenușie în spărtură ; la exterior, angobă gălbuie-cenușie. Sub toartă și în partea frontală, la exterior, prezintă două pete mari, brune — urmele arderii secundare. Dimensiuni : înălțimea 0,135 m ; diametrul maxim 0,135 m. Nr. inventar 20341.

Cănițe asemănătoare se cunosc la Poiana [63], ca și la Sf. Gheorghe [64] și Poian [65] (cu execpția buzei). Poate fi datatată în secolele V—IV î.e.n.

Din cariera fabricii de cărămizi provine și o căniță cu corpul înalt, bombat, fundul mare, plat, puțin profilat și buza ruptă. Toarta supraînălțată, ovală în secțiune, cu un buton abia perceptibil la partea superioară, este trasă din buză și prinsă apoi deasupra diametrului maxim. Pastă cenușie, grosieră, cu cioburi pisate în compoziție. Jumătate din vas are culoarea brună, datorată arderii secundare (pl. III/4 ; XIV/5). Dimensiuni : înălțimea 0,11 m ; diametrul maxim 0,08 m ; diametrul fundului 0,06 m. Nr. inventar 20343.

Se aseamănă cu unele cănițe descoperite la Poiana [66], Zimnicea [67], Satu Nou [68], Bugeac [69], Proștea Mare [70], putînd fi de asemenea datată în sec. V—IV î.e.n.

Din același loc provine și partea superioară a unei căni mai mari (pl. I/3 ; XIV/1), cu gîtul înalt, cilindric, gura evazată, cu buza dreaptă rotunjită spre interior. Torta (ruptă în prezent) puțin supraînălțată, era trasă din bunză. Umerii vasului — bombați. Pastă brună-cenușie, grosieră, cu impurități. Suprafețele au fost bine lustruite. Dimensiuni : înălțimea 0,10 m ; diametrul gurii 0,10 m. Nr. inventar 20342.

---

[61] M. Coja, *Ceramica autohtonă de la Histria*, în *Pontica* III, 1970, p. 99 și urm., fig. 1/6, 7.

[62] *Ibidem*, p. 106 și fig. 3/24.

[63] I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 88—89 și fig. 32.

[64] *Ibidem*, p. 88—89 și pl. XXIII/1, 3, CXXXVIII/1, 2.

[65] *Ibidem*, pl. XXIII/2 și CXXXVIII/3, 4.

[66] *Ibidem*, p. 88, fig. 32/1—4, 6.

[67] *Ibidem*, p. 89, fig. 33.

[68] B. Mitrea, *Un cimitir geto-dacic în sud-vestul Dobrogei*, p. 409 și urm. și fig. 3—stînga.

[69] M. Irimia, în *Pontice*, I, 1968, p. 207, 213 și fig. 13, 19.

[70] I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 88, pl. XXI/4.

Se aseamănă cu unele căni descoperite la Poiana [71] și Telița [72], din sec. III—II î.e.n.

Un vas mic globular, fragmentar (pl. V/2 ; XV/4), lucrat tot cu mîna, are fundul plat neprofilat, iar buza rotunjită. Pastă cărămizie-cenușie, brună în spărtură, cu nisip grosier. Dimensiuni : înălțimea 0,072 m ; diametrul fundului 0,05 m. Nr. inventar 20349.

2) Ceramica cenușie lucrată la roată, provenită din cariera de lut de la Medgidia este reprezentată de asemenea prin mai multe fragmente și anume :

Un fragment de *crater* cu buza puțin răsfrîntă și marginea rotunjită (pl. IV/5 ; XVI/5). În exterior, sub buză, prezintă o incizie adîncă circulară. Toarta orizontală, cu secțiunea rotundă, este prinsă sub buză. Pastă cenușie, densă ; era acoperit cu un slip cenușiu-închis, corodat în mare parte. Nr. inventar 20348.

Un ala fragment de *crater* cenușiu din pastă densă, cu toarta „oarbă“ orizontală, precum și o toartă fragmentară supraînălțată provenind de la o căniță din pastă cenușie. Ceramica cenușie lucrată la roată datează din secolul IV î.e.n.

Din același loc de la Medgidia provine și un fragment de vas grecesc cu firnis negru și picior inelar. În interior sînt aplicate pe fund cîteva palmete. Secolul IV î.e.n.

Din zona carierei amintite au fost recoltate și cîteva amfore elenistice :

1) Toartă de amforă elenistică de Thasos, ștampilată. Pastă gălbuie-cărămizie cu nisip fin în compoziție. Ștampilă dreptunghiulară (0,034 × 0,016 m), aplicată oblic (pl. X/8 ; XXIII/7). Nr. inventar 20297/a.

ΘΑΣΙΩΝ	Θασίων
Polonic.	
ΚΥΧΡΙΣ	Κύχρις

Bon [73], nr. 1075—1076, întocmai, cu diferite simboluri ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 109—118, întocmai, cu diferite simboluri.

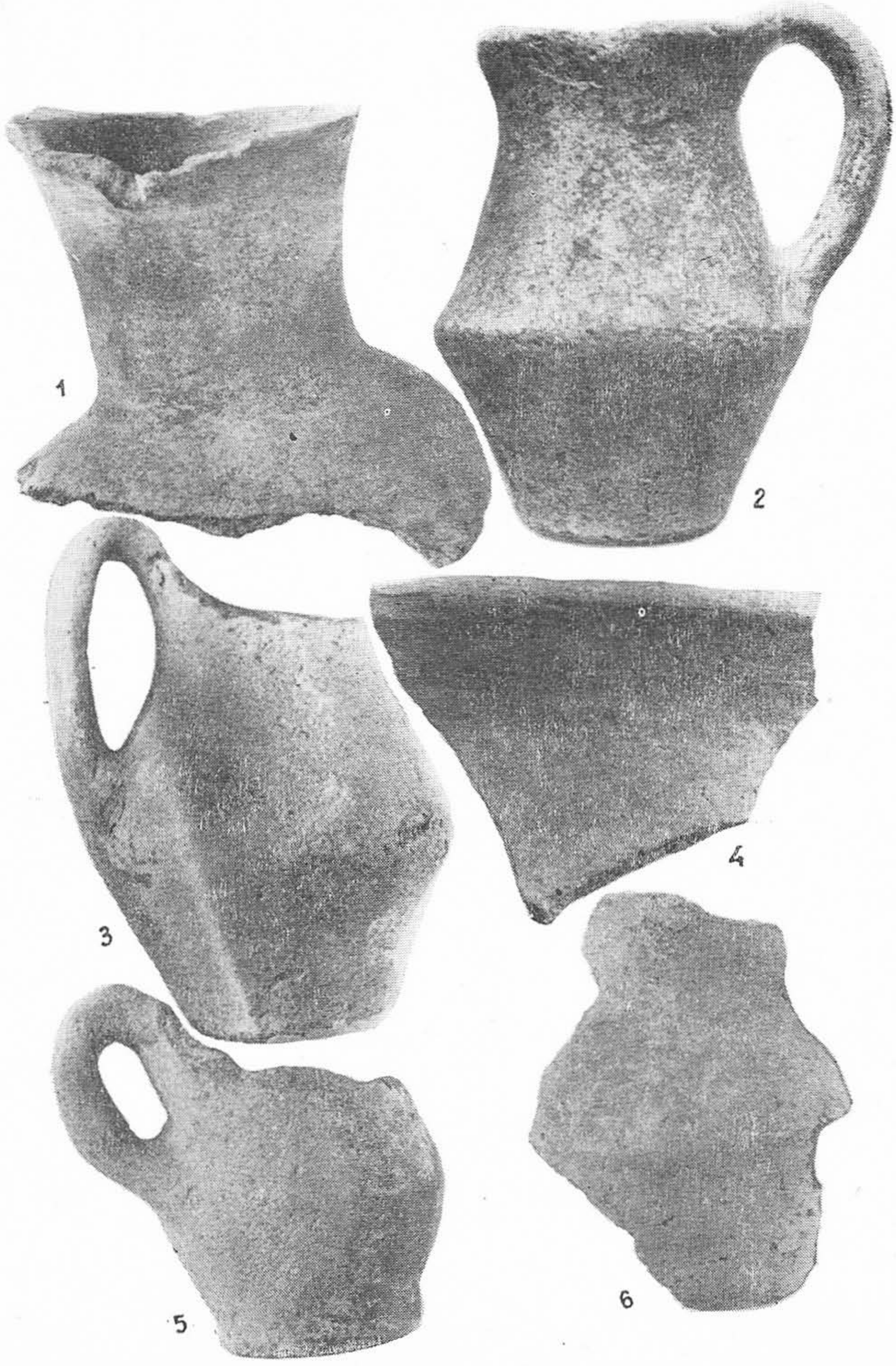
2) Toartă de amforă de Thasos, ștampilată. Pastă gălbuie-cărămizie cu nisip fin. Ștampilă, dreptunghiulară (0,033 × 0,024 m), (pl. X/9 ; XXV/3). Nr. inventar 20297/b.

[Θ]ΑΣΙΩΝ	[Θ]ασίων
Pithos.	
ΒΙΩΝΟC	Βίωνος

[71] *Ibidem*, p. 118—119, fig. 44.

[72] G. Simion și Gh. I. Cantacuzino, *Cercetările arheologice de la Telița*, 1962, fig. 7, stînga sus.

[73] *Bon* = A. și A. M. Bon, V. Grace, *Les timbres amphoriques de Thasos*, Paris, 1957.

Pl. XIV. 1, 3, 5 — Medgidia ; 2 — Oltina ; 4, 6 — Capidava.

Bon, nr. 482, întocmai ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 35, întocmai ; nr. 34, 36—37, cu diferite simboluri.

3) Amforă elenistică ștampilată de tipul Heraclea (pl. XX/1) cu corpul conic, gîtul înalt, cilindric, terminat lin la partea inferioară ; buza îngroșată are marginea rotunjită. Torțile puternic arcuite sînt strînse spre partea inferioară, apropiindu-se de gît. Piciorul și o parte din corpul amforei sînt sparte recent. Pastă roșie-cărămizie, grosieră, cu nisip negru în compoziție. Dimensiuni : înălțimea 0,70 m ; diametrul maxim 0,26 m ; diametrul gurii 0,097 m. Nr. inventar 20268.

Ștampilă englifică dreptunghiulară (0,034 × 0,02 m), cu colțurile rotunjite, pe două rînduri, aplicată pe gît (pl. X/10 ; XXIV/7).

ΔΙΟΝΥ	Διονύ
ΣΙΟ[Υ] ΚΕ....	σίο[υ] Κε.....

Fără simbol.

Pridik, 1917, p. 123, nr. 87—90, 91, 93—94, asemănător ; *Canarache*, nr. 464, asemănător, pe un rînd ; *Staerman*, „Kr.S.", p. 36, tab. 4, nr. 37, asemănător, pe un rînd.

4) Gît de amforă șaampilată (pl. XX/9), de formă tronconică, cu buza îngroșată inelar și marginea rotunjită. Toarta rămasă este scurtă, ovală în secțiune. Pastă cărămizie-roșie cu nisip mult în compoziție. Dimensiuni : înălțimea 0,25 m ; diametrul gurii 0,095 m. Nr. inventar 20331.

Ștampilă englifică dreptunghiulară (0,06 × 0,018), pe două rînduri, aplicată pe gît (pl. X/11 ; XXIV/1).

ΘΥΟΣ ΕΠΙ ΜΕ	Θύος επί Με
ΛΑΝΩΠΟΥ	λανώπου

Fără simbol.

5) Gît de amforă ștampilată, de formă cilindrică, cu buza îngroșată, rotunjită. Pastă cărămizie roșcată, cu mult nisip. Dimensiuni : înălțimea 0,13 m ; diametrul gurii 0,09 m. Nr. inventar 20335.

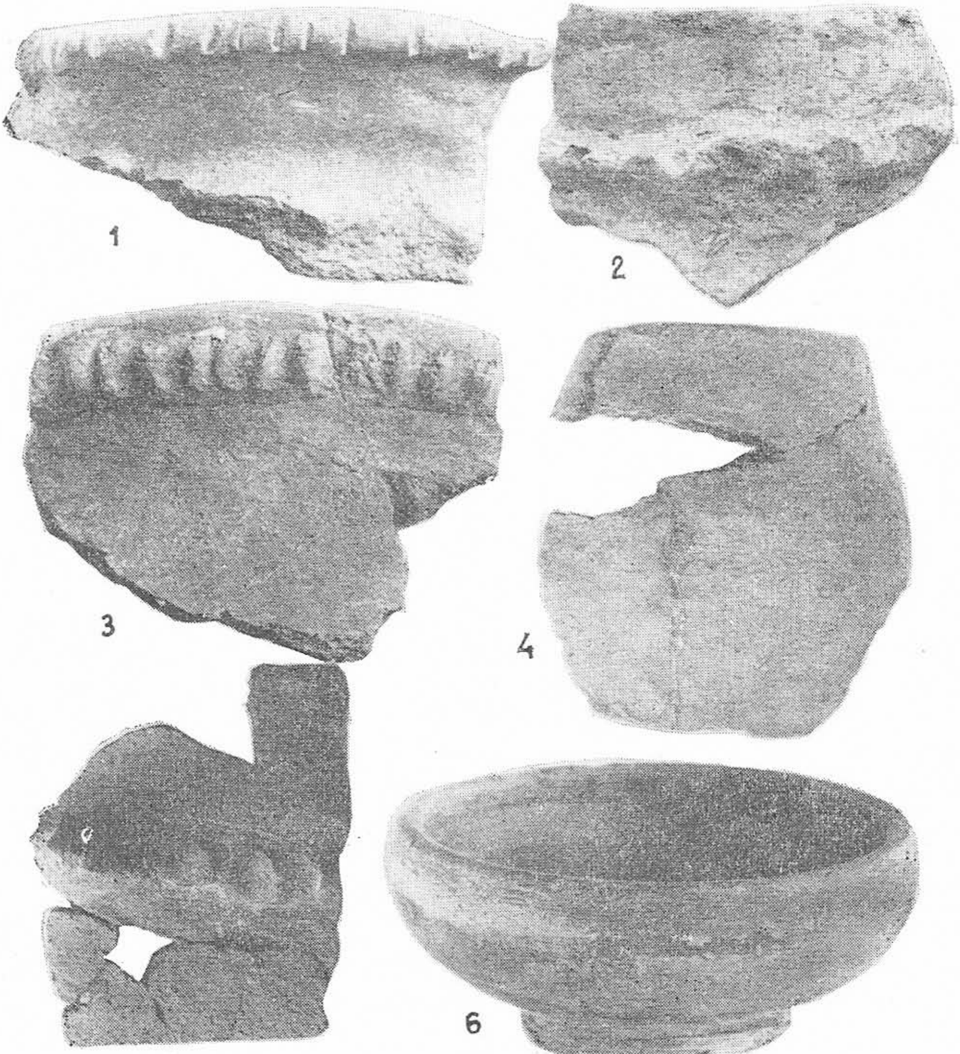
Ștampilă englifică dreptunghiulară (0,028 × 0,018 m), pe două rînduri, aplicată pe gît (pl. X/12).

ΕΤΥ ΜΟΥ	'Ετύμου

Fără simbol.

Staerman, p. 36, fig. 4, nr. 15—16, asemănător.

6) Gît de amforă ștampilată de formă cilindrică, puțin mai larg la partea superioară, cu buza îngroșată, separată printr-o canelură de gît ; marginea interioară rotunjită. Pastă cărămizie-roșcată cu nisip grosier în compoziție. Nr. inventar 20321.

Pl. XV. 1, 4, 5 — Medgidia ; 2 — Dobromiru din Vale ; 3 — Fîntîna Mare ; 6 — Cernavodă.

Ştampilă englifică (0,034 × 0,01 m), retrogradă, pe un rînd (pl. X/13 ; XXIII/8).

ΩΝΙC[ΙΜΟΥ] 'Ονισ[ίμου?]

Fără simbol.

Pridik, 1917, p. 142, nr. 36, numele 'Ονη[σίμου?].

Din cariera fabricii de cărămizi de la Medgidia au mai fost recuperate şi fragmentele altor nouă amfore elenistice, neştampilate, din secolele IV—II î.e.n. [74] (pl. XX/3, 5, 7).

O necropolă importantă a fost identificată în anul 1970 în zona Combinatului de îngrăşare a porcilor din localitatea NICOLAE BĂLCESCU (jud. Constanţa). Din păcate nici aici nu s-a putut efectua o cercetare sistematică, astfel încît în cele mai multe cazuri s-au recuperat doar materiale din mormintele găsite cu ocazia săpăturilor de fundaţii, morminte deranjate în totalitate de aceste lucrări [75].

Mormîntul nr. 1.

Fragment dintr-un vas de mari dimensiuni (pl. IV/1) lucrat cu mîna, prevăzut cu o apucătoare perforată vertical. Pereţii groşi n-au fost lustruiţi la exterior. Pastă neagră-cărbune, grunzuroasă. Nr. inventar 19927/a.

Fragmente dintr-un vas-borcan simplu, cu gîtul reliefat decorat cu alveole adîncite cu unghia şi gura evazată, cu buza teşită spre interior (pl. IV/4 ; XVI/2). Pastă roşcată-cărămizie, poroasă, cu nisip grosier şi pietricele în compoziţie. Nr. inventar 19922/a. Cîteva fragmente asemănătoare au fost descoperite la Histria [76], unele dintre ele fiind datate în primele 2/3 ale secolului IV î.e.n.[77]. Fragmente similare au fost descoperite şi în aşezarea de la Sinoe-Zmeica [78], pentru care lipsesc însă reperele cronologice. Analogii pot fi făcute şi cu unele materiale descoperite în nordul Mării Negre [79].

---

[74] Nr. inventar 20266 ; 20267 ; 20269 ; 20271 ; 20300 ; 20315 ; 20318 ; 20319 ; 20330.

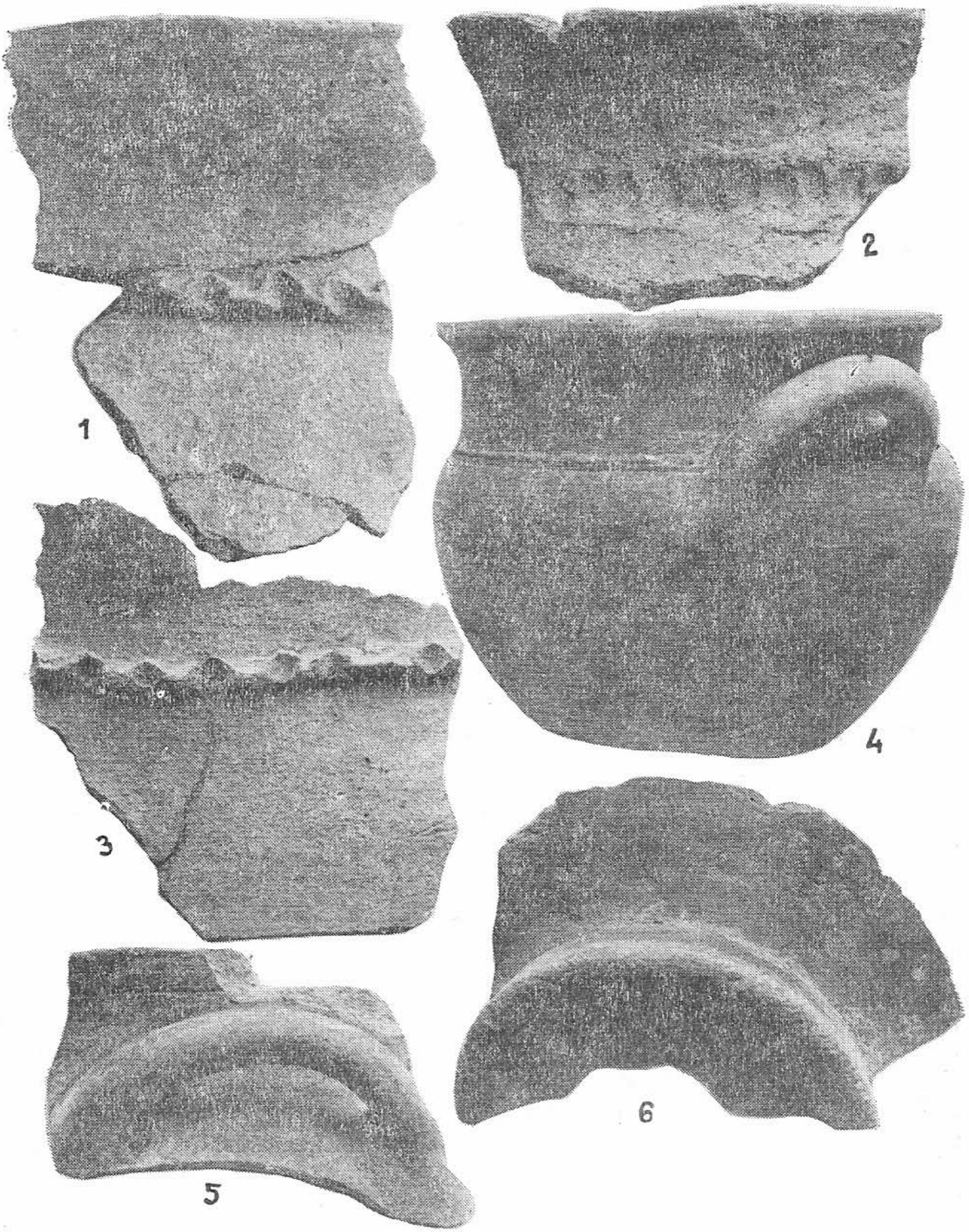
[75] Lucrările de excavaţie, care au afectat o suprafaţă mare de teren şi s-au desfăşurat într-un ritm accelerat, au dus la distrugerea mormintelor înaintea semnalării noastre. Recuperarea materialelor a fost efectuată împreună cu colegii C. Scorpan şi R. Ocheşeanu, cărora le mulţumim şi cu acest prilej pentru amabilitatea cu care ne-au oferit şi materialele lor pentru publicare. Cu o singură excepţie (mormîntul 6), nu am putut afla nimic despre tipul celorlalte morminte.

[76] Suzana Dimitriu, *Cartierul de locuinţe din zona de vest a cetăţii, în epoca arhaică. Săpături 1955—1960*, în *Histria*, II, Bucureşti 1966, p. 128—131, nr. 906, pl. 67.

[77] M. Coja, *op. cit.*, p. 103—105, fig. 2/12—15.

[78] V. Canarache, în *SCIV*, IV, 1953, p. 139, fig. 28.

[79] B. N. Grakov, *Каменское городнище на Днепре*, în MIA, 36, p. 69—81, pl. II/1—3; F. M. Stitelman, *Поселения античного периода на побережье Бугского лимана*, în *MIA*, 50, 1956, p. 262 şi urm., fig. 7/3 ; A. I. Meliukova, *Помятники скифского времени Лесостепного среднего поднестровья*, în *MIA*, 64, 1958, p. 91 şi urm., fig. 30/36 ; N. N. Pogrebova, *Познескифские городища на нижнем Днепре* în *MIA*, 64, 1958, p. 204, fig. 41/5.

Pl. XVI. 1-4 — Nicolae Bălcescu ; 5 — Medgidia ; 6 — Dobromiru din Vale.

Din același mormînt provine și un vas *crater* fragmentar (pl. V/1 ; XVI/4), lucrat la roată, cu gîtul cilindric, buza răsfrîntă și marginea fațetată. Pe umăr prezintă o bandă îngustă în relief, canelată. Pastă cenușie poroasă, cu angobă cenușie-brună la exterior. Dimensiuni : înălțimea 0,17 m ; diametrul gurii 0,19 m. Nr. inventar 19928. Vase asemănătoare, din secolul IV î.e.n. s-au descoperit la Enisala [80].

Din *mormîntul nr. 2* au fost recuperate următoarele materiale :

1) Partea inferioară a unui vas-borcan lucrat cu mîna cu pereții groși, fundul plat și umerii rotunjiți. Pastă cărămizie-cenușie, grunzuroasă, inegal arsă. La exterior prezintă o pată brună datorată arderii secundare. Dimensiuni : înălțimea 0,22 m ; diametrul fundului 0,145 m. Nr. inventar 19922/b (pl. V/4).

2) Amforă elenistică ștampilată de tipul Sinope (pl. XX/2), cu corpul conic, umerii teșiți și gîtul scurt, tronconic. Piciorul mic, cilindric, este rotunjit în vîrf. Pastă roșcat-cărămizie, roză la exterior, cu nisip fin în compoziție. Dimensiuni : înălțimea 0,70 m ; diametrul maxim 0,34 m. Nr. inventar 19921.

Ștampilă dreptunghiulară (0,05 × 0,02 m), pe trei rînduri, aplicată pe toartă (pl. X/14 ; XXIV/5).

[ΜΙ]ΚΡΙΟΥ ΑΣ[Τ]ΥΝΟ	[Μι]κρίου ἀσ[τ]υνο
[ΜΟ]ΥΝΤΟΣ	[μο]ῦντος
[ΕΚΑΤΑΙ]ΟΣ	[Ἑκαταῖ]ος.

Cal în libertate, spre stînga.

Canarache, nr. 382, întocmai ; astinom, nr. 381, 383. Amfora aparține grupei a III-a cronologice [81] (250—220 î.e.n.).

Mormîntul nr. 3.

1) Amforă de Thasos fragmentară (pl. XX/4), cu corpul conic, gîtul tronconic și umărul rotunjit. Lipsesc torțile, partea superioară a gîtului și piciorul amforei, rupte recent. Pastă gălbuie cu nisip fin și fire de mică în compoziție. Dimensiuni : înălțimea 0,48 m ; diametrul maxim 0,21 m. Nr. inventar 19924.

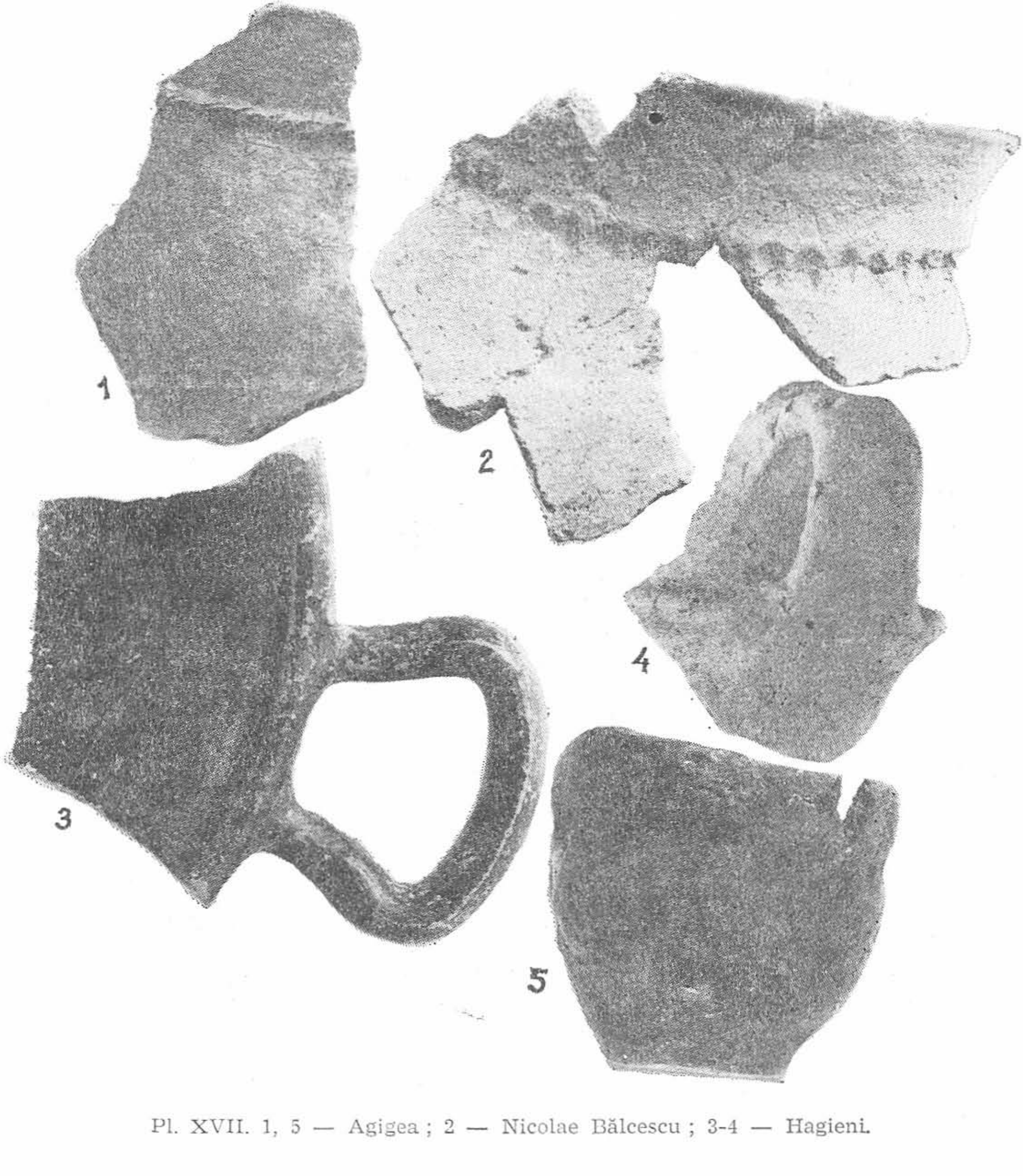
2) Fragment de amforă elenistică reprezentînd partea inferioară conică a vasului, cu piciorul îngroșat sub formă de manșon (pl. XXI/6). Pastă fină cărămizie-gălbuie ; la exterior angobă roșcată-cărămizie. Nr. inventar 19925.

Din *mormîntul nr. 4* au fost recuperate mai multe fragmente dintr-o amforă elenistică de tipul Heraclea, cu pastă roșie-cărămizie și nisip negru în compoziție, precum și cîteva fragmente atipice dintr-o amforă cu pasta de culoare galbenă-alburie, fină, fără nisip. Nr. inventar 19932.

---

[80] G. Simion, *Despre cultura geto-dacă...*, fig. 17/d, g ; 19/a.

[81] V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Istria*, p. 407, astinom nr. 18, producător nr. 21, după B. M. Grakov ; la *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, grupa a II-a cronologică este fixată între anii 270—220 î.e.n. (p. 180—184).

Pl. XVII. 1, 5 — Agigea ; 2 — Nicolae Bălcescu ; 3-4 — Hagieni.

Mormîntul nr. 5.

Fragment dintr-un vas-borcan lucrat cu mîna ; buza mult evazată, gîtul marcat, decorat cu alveole adîncite cu unghia sau spatula (pl. V/3 ; XVII/2). Pastă cărămizie-cenuşie, poroasă, cu nisip grosier în compoziţie. Nr. inventar 19922. Este asemănător fragmentelor descoperite în mormîntul nr. 1, prezentînd aceleaşi analogii şi putîndu-se data la fel, în secolul IV î.e.n.

Fragmente diverse, atipice, de amfore elenistice.

Mormîntul nr. 6, de incineraţie pe loc. S-a putut determina existenţa unei suprafeţe puternic înroşite, dovedind practicarea, în acest caz, a tipului de mormînt amintit, fără a se putea obţine alte date suplimentare. Din mormîntul complet deranjat au fost recuperate fragmente dintr-o amforă elenistică, cu pasta cărămizie-gălbuie şi nisip fin în compoziţie. Nr. inventar 19923.

Din zona necropolei, fără a putea fi atribuite în mod cert unui anumit complex, au fost strînse diferite materiale ceramice : fragmente de amfore elenistice, fragmente atipice de vase lucrate cu mîna precum şi un fragment mai mare de vas-borcan lucrat cu mîna, cu buza înaltă evazată, gîtul strîmt, decorat cu un brîu în relief, alveolat (pl. V/5 ; XVI/1). Pastă cărămizie-gălbuie, grosieră, cu miez negru-cărbune. Ceramică asemănătoare, prezentînd acelaşi decor, datînd din secolul IV î.e.n., s-a descoperit la Histria [82].

Putem considera deci, că materialele de la Nicolae Bălcescu datează mormintele descoperite într-o perioadă corespunzătoare secolelor IV şi III î.e.n. Dar numai o cercetare arheologică sistematică va permite cunoaşterea limitelor cronologice reale ale întregii necropole şi a tipurilor de morminte folosite.

O toartă de amforă elenistică de Thasos provine din localitatea CHEIA ; (a fost descoperită în anul 1957). Ştampilă dreptunghiulară fragmentară (0,037 × 0,022 m) scrisă de jur împrejur (pl. X/15 ; XXIV/8). Pastă cărămizie cu nisip în compoziţie ; angobă cărămizie-albicioasă. Nr. inventar 10613.

ΘΑΣΙΩΝ ΤΙΜ[ΑΡ]ΧΙΔΑ Θασίων Τιμ[αρ]χίδα

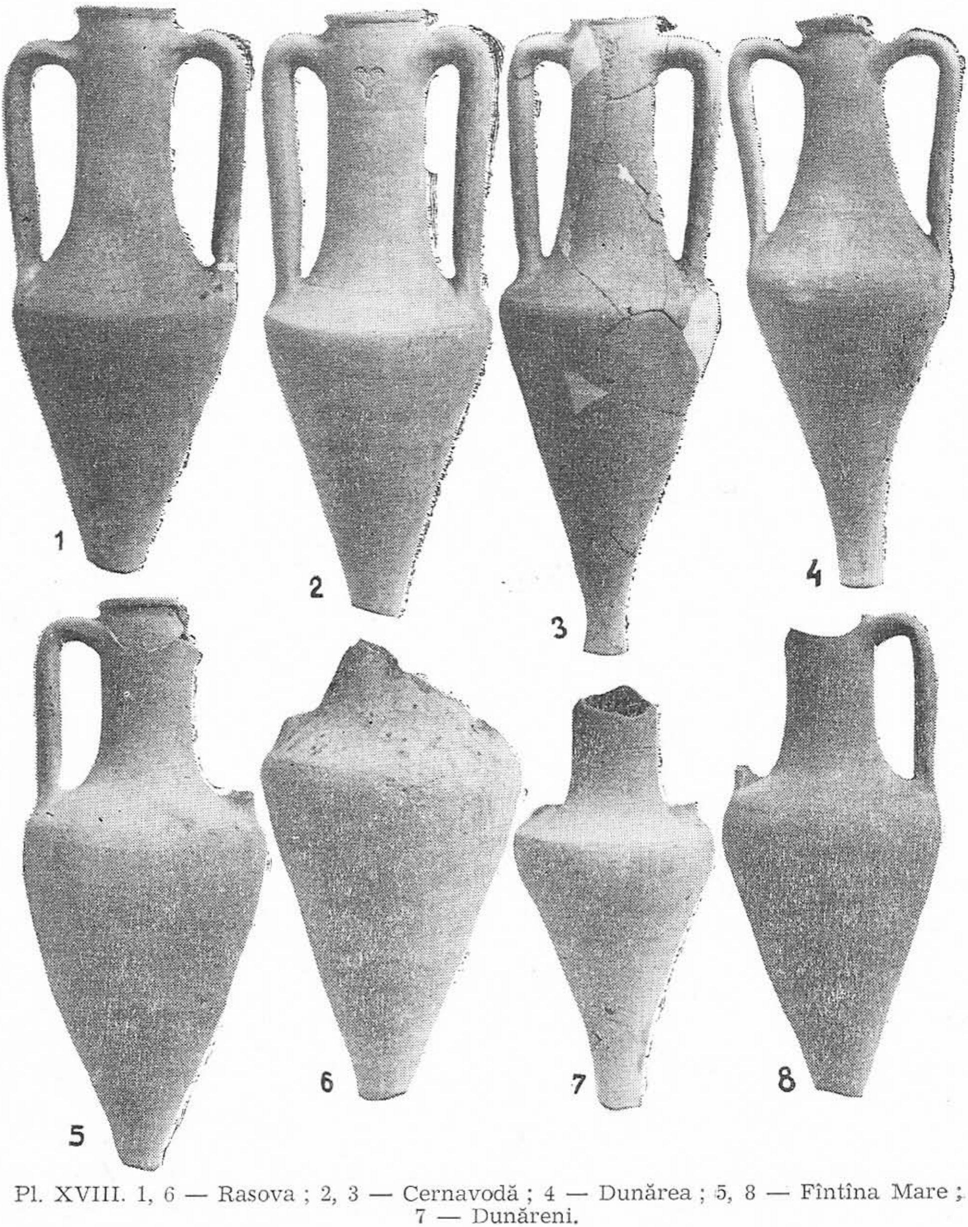
Simbol : *litera A*, în mijloc.

Bon, nr. 1615, întocmai ; nr. 1616—1622, asemănător, cu alte simboluri.

Din localitatea HORIA (jud. Tulcea) provine un vas *crater* (pl. II/2 ; XIII/2) cu corpul înalt, partea inferioară tronconică şi fundul inelar, cu marginea dreaptă [83]. Gîtul larg, cilindric, are buza îngroşată în exterior şi marginea dreaptă. Pe umeri prezenta două torţi orizontale caracteristice, rupte recent. Pe corp, sub diametrul maxim, vasul

[82] M. Coja, *op. cit.*, p. 103—105, fig. 2/10.

[83] Vasul a fost descoperit în anul 1963. Alte informaţii privind condiţiile descoperirii lipsesc. Indicaţia de pe vas — „necropola de incineraţie" — ar putea constitui un indiciu că vasul respectiv a fost descoperit într-o necropolă şi a servit poate, chiar ca urnă de incineraţie.

Pl. XVIII. 1, 6 — Rasova ; 2, 3 — Cernavodă ; 4 — Dunărea ; 5, 8 — Fîntîna Mare ; 7 — Dunăreni.

este decorat cu caneluri superficiale verticale. Pastă cărămizie-cenușie în spărtură, cenușie-brună la exterior. Dimensiuni : înălțimea 0,245 m ; diametrul maxim 0,24 m ; diametrul gurii 0,17 m. Nr. inventar 20375.

Deși analogiile directe pentru acest exemplar lipsesc, considerăm că poate fi datat în secolul IV î.e.n., într-o vreme în care asemenea vase cenușii lucrate la roată sînt destul de frecvente în Dobrogea, nordul Republicii Populare Bulgaria și în zonele extracarpatice ale României [84].

Descoperiri importante au fost semnalate în ultimii ani și în unele localități din apropierea litoralului, localități în care mărfurile și influența grecească au pătruns mult mai puternic decît în restul Dobrogei.

Recent au fost publicate mai multe torți și gîturi de amfore elenistice ștampilate provenind din cîteva localități din sud-estul Dobrogei : Albești, Arsa, Dulcești și Moșneni [85]. Remarcăm că în fiecare dintre aceste localități, în afară de ceramică elenistică s-au descoperit și numeroase fragmente de vase indigene lucrate cu mîna.

Din localitatea ALBEȘTI, punctul „La vie“ [86] au fost recoltate următoarele materiale :

O buză de vas mult răsfrîntă, cu marginea rotunjită ; pastă cărămizie-brună, cu cioburi pisate în compoziție. Un fund de vas lucrat dintr-o pastă gălbuie-brună, avînd același degresant, precum și cîteva fragmente atipice din pereții unor vase, lucrate dintr-o pastă gălbuie ori cărămizie-roșcată. Nr. inventar 5609.

Din același punct provin mai multe fragmente de vase elenistice de lux, acoperite cu firnis negru. Nr. inventar 5610. Materialul arheologic de la Albești se datează în secolele IV—II î.e.n.

Tot din același loc provin alte cîteva torți de amfore ștampilate, rămase inedite [87].

1) Toartă de amforă de tipul Sinope cu ștampilă dreptunghiulară (0,038 × 0,02 m), pe patru rînduri (pl. XI/1). Nr. nou de inventar 9912; nr. vechi II 41136.

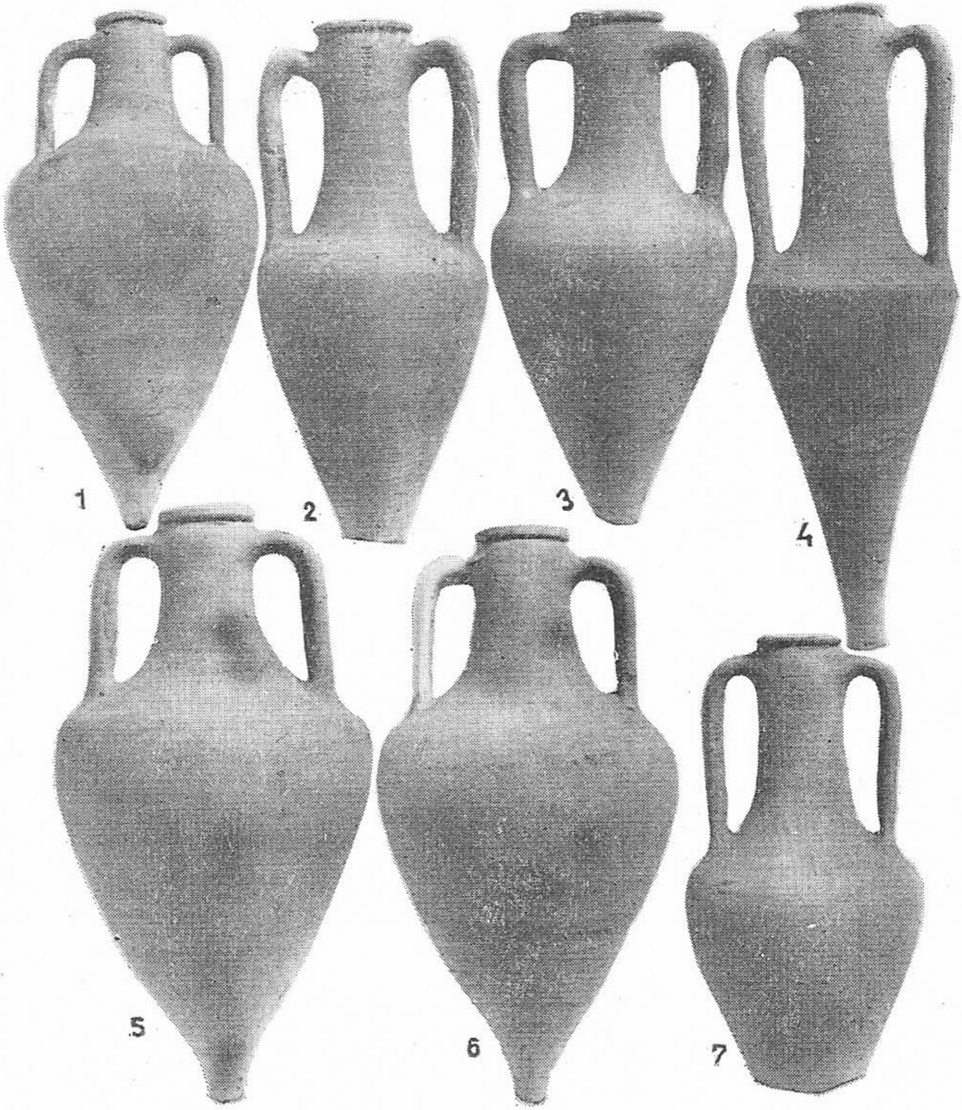
Α[ΣΤΙΝΟΜΟΥ]	ἀ[στυνόμου]
ΝΑ[ΥΠΩΝΟΣ ΤΟΥ]	Να[ύπωνος τοῦ]
ΔΙΟΥ	Δίου
ΣΙ..........	Σι......

[84] Vasele *crater*, strachinile, castroanele, „căzănelele“ și cănile, într-o gamă de forme deosebit de bogată, sînt de altfel cele mai frecvente tipuri de vase cenușii lucrate la roată, care se întîlnesc în mediul autohton traco-getic în secolele IV—III î.e.n.

[85] Mihai Gramatopol și Gh. Poenaru Bordea, *Amphora stamps from Callatis and South Dobrudja*, p. 266—267.

[86] Descoperirile au fost făcute în anul 1960. Ceramica lucrată cu mîna și cea elenistică „de lux“ au fost fișate de Gh. Poenaru Bordea.

[87] Nu sînt prinse în lucrarea amintită mai sus, la nota nr. 85, și de aceea considerăm utilă publicarea lor.

Pl. XIX. 1 — Fîntîna Mare ; 2, 3, 5, 6 — Poarta Albă ; 4 — Castelu ; 7 — Văleni.

Pridik, 1917, astinom, p. 75, nr. 290.

2) Fragment dintr-un gît de amforă, cu o toartă. Ştampilă dreptunghiulară (0,047 × 0,016 m), pe două rînduri, (pl. XII/9). Nr. inventar 10616.

ΜΥΡΣΙΛΕΙΑΣ	Μυρσίλειας
ΔΑΛΑΙ......	ΔΑΛΑΙ...?

3) Toartă de amforă fragmentară cu ştampilă circulară (pl. XII/1; XXV/5). Pastă densă; angobă subţire, cărămizie-albicioasă. Nr. inventar 10617.

4) Toartă de amforă fragmentară cu ştampilă dreptunghiulară (0,029 × 0,015 m), pe două rînduri (pl. XI/2; XXIV/6). Pastă cărămizie, puţin poroasă. Angobă gălbuie. Nr. inventar 10618.

ΔΙΦ[Ι]	Διφ[ί]
ΛΟΥ	λου

Simbol : *ramură*.

5) Toartă de amforă cu ştampilă dreptunghiulară (0,035 × 0,017 m), m), retrogradă, pe două rînduri (pl. XII/2). Pastă densă, gălbuie-cărămizie. Angobă gălbuie-albicioasă. Nr. inventar 10619.

Cîteva materiale arheologice importante au fost descoperite în localitatea HAGIENI, com. Limanu[88]. De aici provine un fragment dintr-o căniţă miniaturală lucrată cu mîna, cu corpul tronconic şi toarta lată (pl. VIII/4; XVII/4). Pastă gălbuie-cărămizie. Nr. inventar 5163. Tot aici s-au descoperit foarte multe fragmente ceramice elenistice, cenuşii. Se remarcă mai ales fragmentele de farfurii întinse, cu torţi orizontale (pl. VIII/3; XVII/3). Pastă cenuşie densă, bine arsă. La exterior sînt acoperite cu o angobă brună, mată, şi care pe partea inferioară coboară puţin mai jos de buză. Semnalăm de asemenea un fragment de castron de mari dimensiuni, cu fundul inelar şi pereţii oblici. Pastă cenuşie, densă. Pe partea interioară era acoperit cu o angobă brună-cenuşie, corodată în prezent în cea mai mare parte. Mai amintim diferite fragmente atipice de vase cenuşii greceşti, lucrate la roată, cu angobă brună-cenuşie, mată.

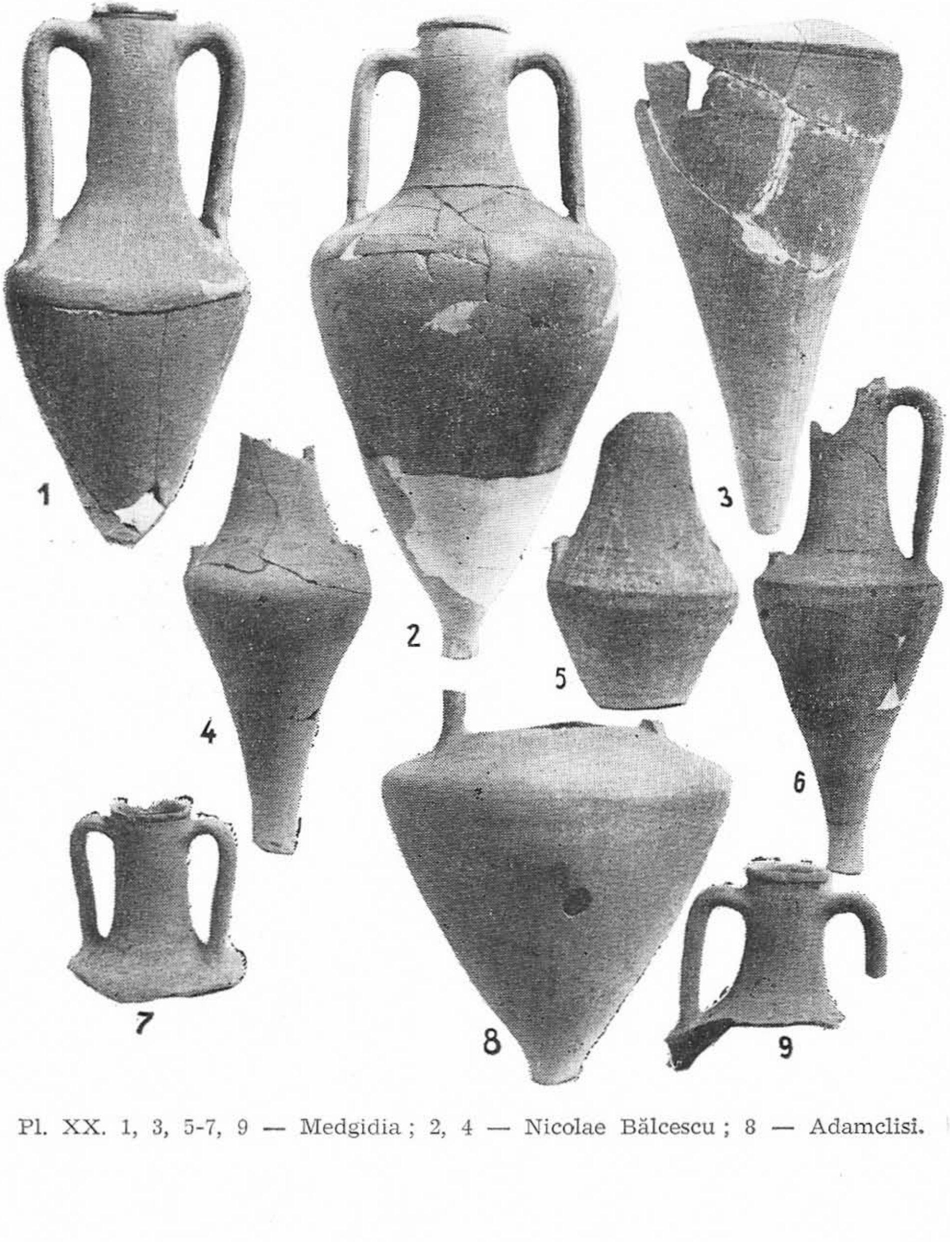
Ceramica de lux grecească este reprezentată prin mai multe fragmente de vase, printre care şi un picior de *kantharos*, cu firnis negru, lucios.

Din acelaşi loc provin şi diferite fragmente de amfore elenistice, care după pastă aparţin tipurilor Thasos, Heraclea, şi Rhodos.

Remarcăm un fragment de amforă de Thasos, ştampilată. Se păstrează o parte din gît cu buza îngroşată inelar şi marginea rotunjită, precum şi toarta ştampilată (pl. XI/3). Pastă gălbuie-cărămizie, fină. Din cauza unei puternice arderi secundare, fragmentul amintit este negru la exterior.

---

[88] Descoperirile au fost făcute în anul 1959.

Pl. XX. 1, 3, 5-7, 9 — Medgidia ; 2, 4 — Nicolae Bălcescu ; 8 — Adamclisi.

Ștampilă dreptunghiulară (0,035 × 0,025 m) pe două rînduri. Nr. inventar 5163.

[ΚΗΦΙ]ΣΟΦΩΝ	[Κηφι]σοφῶν
Delfin.	
[Θ]ΑΣΙΩΝ	[Θ]ασίων

Bon, nr. 914—919, asemănător, cu diferite simboluri. Materialul de la Hagieni luat în discuție mai sus se datează în secolele IV—II î.e.n.

Într-o altă localitate, mai înspre interiorul Dobrogei, la COTUL VĂII, au fost descoperite de asemenea fragmente de amfore elenistice [89].

Remarcăm un gît de amforă de Thasos, care păstrează și cele două torți. Pastă densă, cărămizie, fără ingrediente. Angobă roză-gălbuie. Sub buză apare o dungă de culoare roșie. Nr. inventar 11464.

Ștampilă dreptunghiulară, cu scrisul foarte șters, ilizibil, avînd ca simbol *capul lui Heracles* (pl. XII/10 ; XXV/2).

Tot de aici provin alte fragmente de amfore care aparțin, după pastă tipurilor Thasos, Heraclea, Rhodos și Sinope.

Din localitatea ARSA provin atît fragmente de vase lucrate cu mîna, cît și torți de amfore ștampilate [90].

Din prima categorie amintim : un fragment de vas cu buza dreaptă, cu marginea rotunjită, din pastă neagră-cenușie, cu mult degresant; un fragment dintr-un perete de vas, cu apucători alveolate, din pastă gălbuie-cenușie, brună în spărtură și o apucătoare plată, cu marginile rotunjite, avînd pasta neagră-cenușie, cu ingrediente.

Din aceeași localitate amintim și torțile de amfore ștampilate inedite :

1) Toartă de amforă de tipul Sinope, cu ștampilă dreptunghiulară (0,043 × 0,021 m), pe trei rînduri (pl. XI/4 ; XXV/7). Nr. inventar 9603 (nr. vechi II 41047).

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ	ἀστυνόμου
ΑΙΣΧΙΟΝΟΥ	Αἰσχίνου
ΚΤΗΣΩΝ	Κτήσων

Simbolul rupt.

Grakov, astinom, p. 138, nr. 2 ; producător, p. 140, nr. 21 ; O. Tafrali, *Notes sur la Petite Scythie*, în *Arta și arheologia ;* 9—10, 1933—1934, p. 6, nr. 1 ; Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis*, V, în *Dacia*, V—VI, 1935—1936, p. 254, nr. 15 ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 359, întocmai.

---

[89] Descoperirile sînt din anul 1961.

[90] Toate materialele prezentate au fost achiziționate de la locuitorul Țînțu în anul 1951.

Aparţine grupei a IV-a cronologice (180—150 î.e.n.).

2) Toartă de amforă de tipul Sinope cu ştampilă dreptunghiulară (0,042 × 0,02 m), pe trei rînduri (pl. XI/5). Pastă gălbuie. Nr. nou de inventar 9650 ; (nr. vechi II 41129).

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ	ἀστυνόμου
ΔΗ[ΜΗΤ]ΡΙΟΥ	Δη[μητ]ρίου
[Θ]ΥΑΙΑΣ	[Θ]υαίας

Simbolul corodat ; pare să fie un cap cu cunună, privind spre stînga.

Canarache, nr. 247, întocmai ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 427—429, întocmai.

Aparţine grupei a IV-a cronologice (180—150 î.e.n.).

3) Toartă de amforă de tipul Sinope cu ştampilă dreptunghiulară fragmentară (0,02 × 0,016 m), scrisă pe trei rînduri (pl. XI/6 ; XXIV/2). Pastă cărămizie-roşcată. Nr. nou de inventar 9713 (nr. vechi II 41039).

ΚΑΛΛ[ΙΣΘΕΝΗΣ]	Καλλ[ισθένης]
ΑΣΤΥ[ΝΟΜΟΥ]	ἀστυ[νόμου]
ΑΡΤΕ[ΜΙΔΟΡΟΥ]	Αρτε[μιδόρου]

Pridik, 1917, p. 92, nr. 633 ; întocmai ; *Canarache*, nr. 351, întocmai.

Aparţine grupei a IV-a cronologice (180—150 î.e.n.).

4) Toartă de amforă de tipul Sinope cu ştampilă fragmentară, dreptunghiulară, pe două rînduri (pl. XII/3). Pastă densă cu nisip negru ; angobă cărămizie. Nr. inventar 10622.

.............ΝΟΣ	...... νος
[ΑΣΤΥΝΟ]ΜΟΥ	[ἀστυνό]μου

Simbol neclar, în dreapta ştampilei.

5) Toartă de amforă cu ştampilă circulară, împărţită în patru sectoare (pl. XI/16). Într-un sector apare litera X. Nr. inventar 10620.

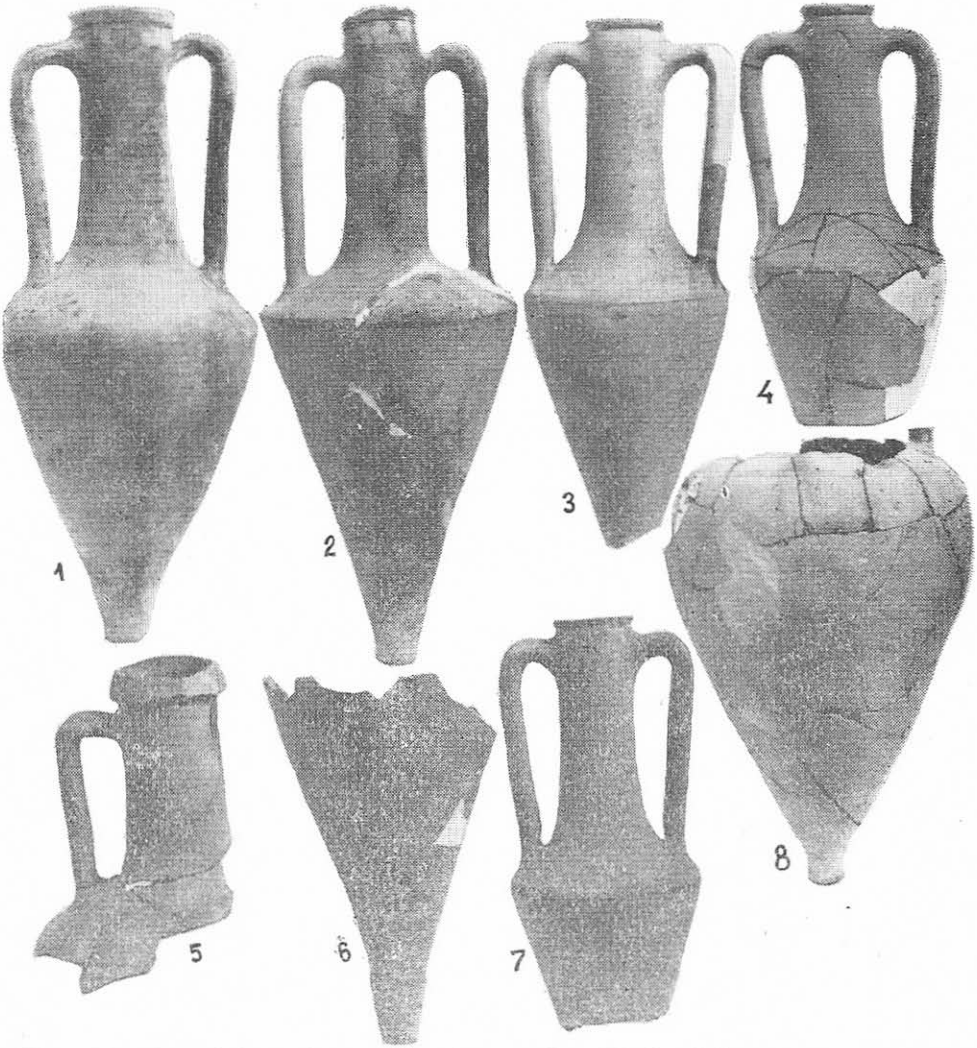
6) Toartă de amforă cu ştampilă rectangulară, corodată (pl. XII/7). Pastă densă, cu angobă gălbuie. Din textul ştampilei se distinge numai litera Γ. Nr. inventar 10621.

Materialul arheologic de la Arsa poate fi deci datat într-o perioadă corespunzătoare secolelor IV—II î.e.n.

Alte descoperiri de materiale elenistice s-au semnalat în localitatea DULCEŞTI [91].

Ceramica de lux este reprezentată prin cîteva fragmente dintr-un *kantharos* acoperit cu firnis negru-oliv şi decor vegetal, executat cu vopsea gălbuie-cărămizie, reprezentînd ghirlande care pleacă de la torţi şi coboară puţin sub buză, precum şi de un fund de cană cu picior inelar.

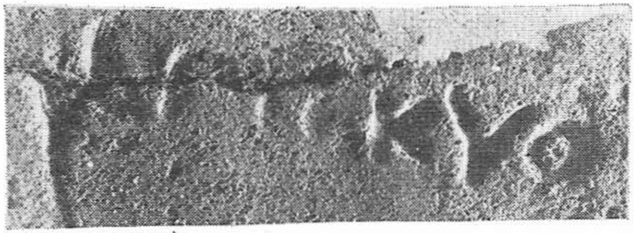
[91] Descoperirile sînt din anul 1959.

Pl. XXI. 1, 2 — Agigea ; 3, 4 — Topraisar ; 5, 6 — Nicolae Bălcescu ; 7 — Dulcești ; 8 — Valul lui Traian.

1 (20.471)

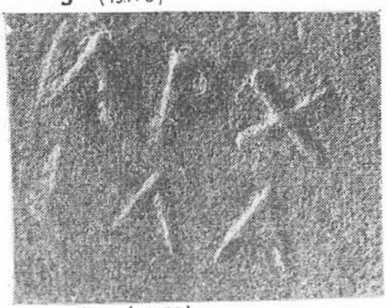
2 (20.474)

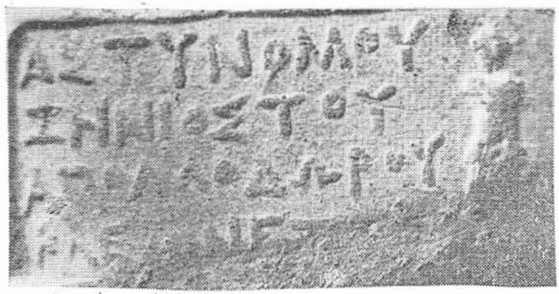
3 (19.778)

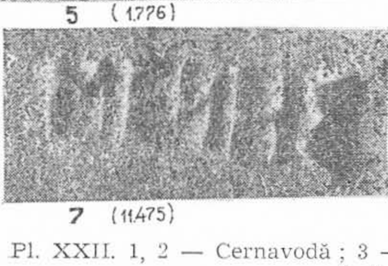
4 (20.465)

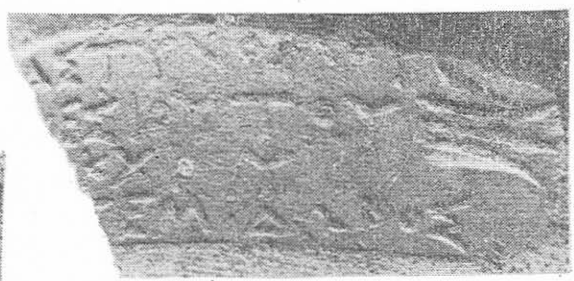
5 (1.776)

6 (11.477)

7 (11.475)

8 (11.472)

Pl. XXII. 1, 2 — Cernavodă ; 3 — Dunărea ; 4 — Fîntîna Mare ; 5 — Văleni ; 6, 7, 8 — Poarta Albă.

Din aceeași localitate provin o amforă și cîteva torți de amfore ștampilate :

1) Amforă ștampilată de tipul Heraclea (pl. XXI/7) cu corpul conic, gîtul cilindric, lărgit lin spre umeri, buza îngroșată cu marginea rotunjită și torțile puternic arcuite, strînse la partea inferioară și apropiate de gîtul amforei. Pastă roșie-portocalie, cu nisip în compoziție. Pe corpul amforei și pe toartă se observă urmele arderii secundare. Partea ei inferioară lipsește. Dimensiuni : înălțimea 0,48 m ; diametrul maxim 0,34 m ; diametrul gurii 0,093 m. Nr. inventar 5623.

Ștampilă dreptunghiulară (0,053 × 0,024 m) englifică, pe două rînduri, aplicată pe gît (pl. XI/7 ; XXV/1). Litera P, imprimată retrograd.

ΑΤΤΗΣ "Αττης

Kantharos

ΔΑΜΑΤΡΙ[ΟΣ] Δαμάτρι[ος]

Grakov, Энглифические клейма..., p. 186.

2) Toartă de amforă cu ștampilă dreptunghilară (0,028 × 0,018 m), pe un rînd (pl. XI/8). Nr. nou de inventar 9985 (nr. vechi II 41074).

ΔΕ[ΑΛΚΟΣ] Δέαλκος

Leu (?)

Bon, nr. 536—554, asemănător, cu diferite simboluri.

3) Toartă de amforă ștampilată (pl. XI/9). Pastă densă cărămizie. Angobă cărămizie-albicioasă. Nr. inventar 10614.

Simbol : *frunză* sau *ciorchine*.

4) Gît de amforă de tipul Heraclea, cu ștampilă englifică pe un rînd, dreptunghiulară, fragmentară (pl. XII/4).

Pastă densă ; angobă cărămizie-albicioasă. Nr. inventar 10615.

ΙΜΥ.........

Materialul arheologic de la Dulcești poate fi datat în secolele IV—III î.e.n.

Mai multe materiale arheologice importante au fost descoperite și în localitatea MOȘNENI [92].

Ceramica lucrată cu mîna este reprezentată prin mai multe fragmente :

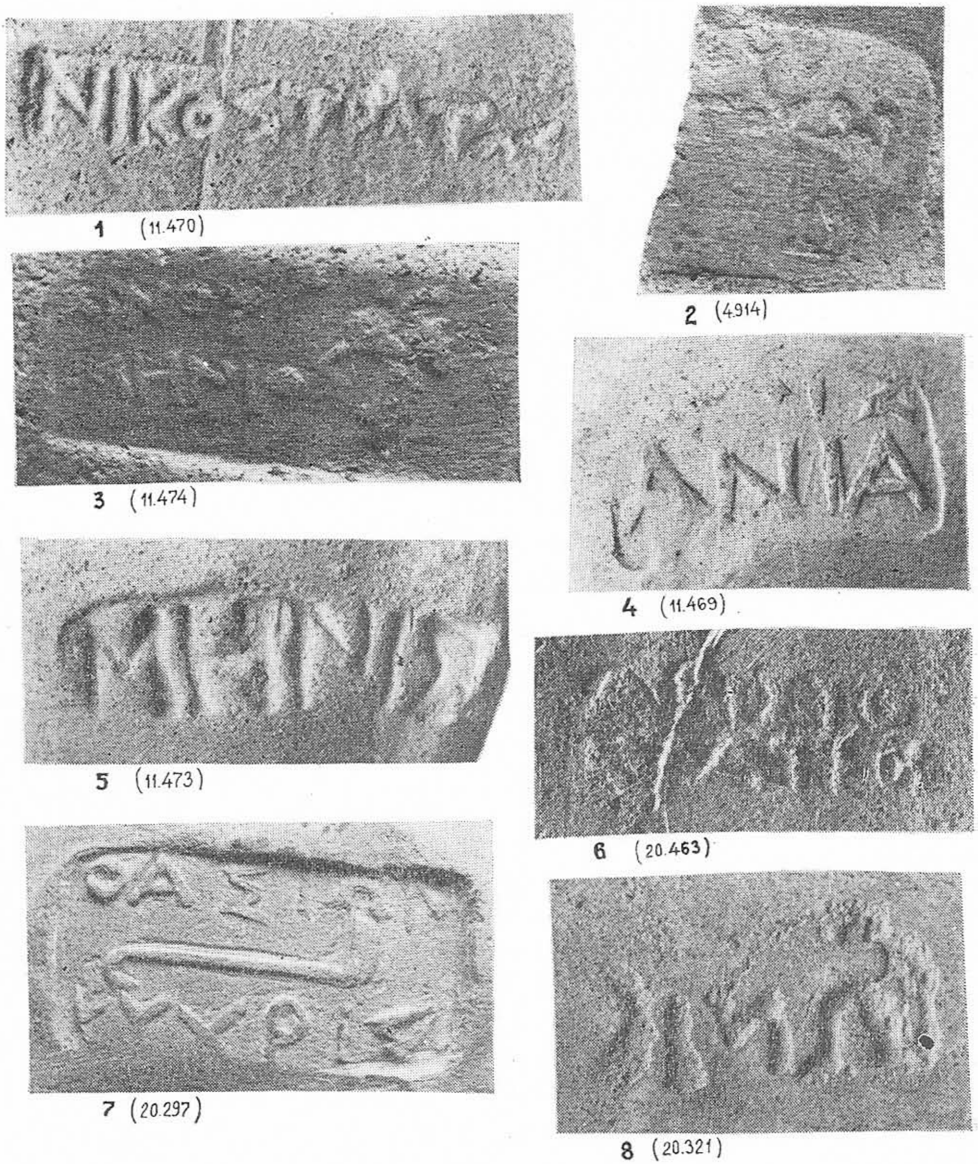
O buză de vas mult răsfrîntă, cu marginea dreaptă. Pastă gălbuie-brună cu cioburi pisate în compoziție.

O altă buză de vas este puțin răsfrîntă, are marginea îngroșată. Pastă gălbuie-cenușie.

Un fund de vas de mici dimensiuni, cu pasta cenușie-brună.

---

[92] Materialele au fost achiziționate tot de la locuitorul Țînțu.

Pl. XXIII. 1-5 — Poarta Albă ; 6 — Fîntîna Mare ; 7, 8 — Medgidia.

O altă buză de vas (în formă de clopot) cu marginea rotunjită, decorată în exterior cu un brîu alveolat. Pastă cenușie-brună cu cioburi pisate.

Apucătoare plată, cu marginile rotunjite ; pastă cenușie-brună, conținînd aceleași ingrediente.

Prezentăm și cîteva torți de amfore ștampilate apărute în aceeași localitate :

1) Toartă de amforă de tipul Sinope cu ștampilă dreptunghiulară (0,05 × 0,02 m) pe trei rînduri. Nr. nou de inventar 9856 (nr. vechi II 41038) (pl. XI/10 ; XXV/4).

[A]ΣΤΥΝΟΜΟΥ	[ἀ]στυνόμου
[A]ΝΤΙΜΑΧΟΥ	[᾿Α]ντιμάχου
[Σ]ΤΕΦΑΗΟΣ	[Σ]τέφανος

Cornucopia.

Grakov, astinom, p. 138, nr. 4 ; producător, p. 140, nr. 39 ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 390, întocmai.

2) Toartă de amforă de tipul Sinope cu ștampilă dreptunghiulară (0,038 × 0,02 m), pe două rînduri (pl. XI/11). Nr. inventar 10611.

[AΣ] ΤΥΝΟΜΟΥ	[ἀσ]τυνόμου
Ο.......ΟΝ	ο ..... ον

Leu (triumfător ?)

3) Toartă de amforă de Rhodos cu ștampilă dreptunghiulară (0,028 × 0,013 m), pe două rînduri, retrogradă (pl. XII/6 ; XXV/6). Pastă densă alb-cărămizie. Angobă de culoare cărămizie-albicioasă. Nr. inventar 10610.

ΔΡΑΚ ΩΝ	Δράκων

Fără simbol.

Pridik, 1917, p. 111, nr. 218, asemănător ; *Gramatopol-Poenaru*, Callatis, nr. 1176, întocmai ; (poate chiar aceeași, dar cu un alt număr de inventar).

4) Toartă de amforă cu ștampilă dreptunghiulară (0,045 × 0,02 m) (pl. XI/12). Nr. nou de inventar 9906 (nr. vechi II, 41053).

ΑΣ

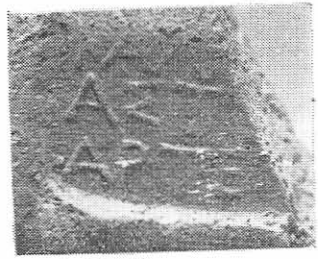
Simbol : *ciorchine*.

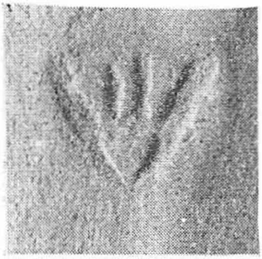
Pridik, 1917, p. 110, nr. 197—198, asemănător.

5) Toartă de amforă fragmentară cu ștampila scrisă pe un rînd (pl. XII/8). Angobă cărămizie. Nr. inventar 11435.

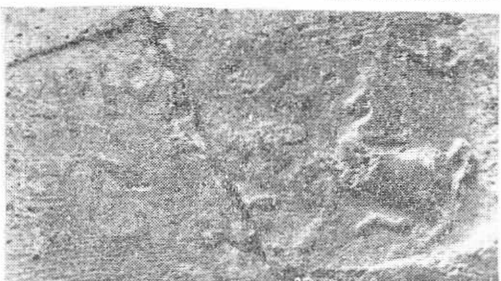
ΙΔΗΛ

1 (20.331)

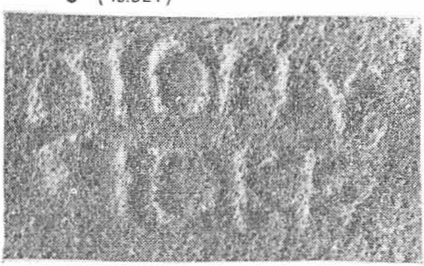

2 (9.713)

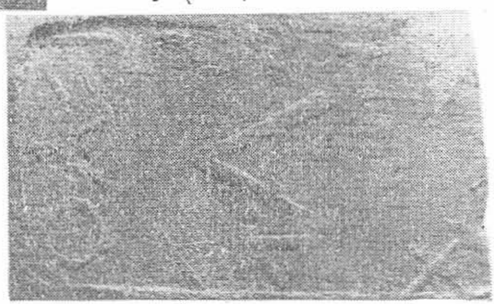

3 (20.484)

4 (18.234)

5 (19.921)

6 (10.618)

7 (20.268)

8 (10.618)

Pl. XXIV. 1, 7 — Medgidia ; 2 — Arsa ; 3 — Dobromiru din Vale ; 4 — Castelu ; 5 — Nicolae Bălcescu ; 6 — Albești ; 8 — Cheia.

Fără simbol.

6. Toartă de amforă fragmentară cu ștampilă dreptunghiulară (0,032 × 0,016 m), mult corodată (pl. XII/5). Pastă cărămizie, fără ingrediente ; angobă gălbuie. Nr. inventar 10612.

ΟΥ

Mai multe amfore elenistice întregi și fragmentare au fost descoperite și în localitatea TOPRAISAR [93].

1) Amforă ștampilată de tipul Heraclea, cu corpul conic, gîtul înalt cilindric, lărgit spre bază și buza îngroșată, puțin evazată, cu marginea rotunjită (pl. XXI/3). Torțile, puternic arcuite, se apropie la partea inferioară de gîtul vasului. Pastă roșie-cărămizie cu mult nisip. Angobă gălbuie. Sub buză apar urme de vopsea roșie. Piciorul și o toartă, rupte recent, au fost întregite. Dimensiuni : înălțimea 0,68 m ; diametrul maxim 0,24 m ; diametrul gurii 0,095 m. Nr. inventar 3990.

Ștampilă arcuită cu capetele ascuțite, scrisă pe două rînduri, însă foarte corodată. Se disting clar numai cîteva litere (pl. XI/13).

..........Μ
........ΚΥΟΛ

2) Amforă elenistică neștampilată de tipul Heraclea, fragmentară, cu corpul conic, gîtul cilindric, lărgit spre bază. Pastă cărămizie-roșcată cu mult nisip în compoziție. Dimensiuni : înălțimea 0,70 m ; diametrul 0,25 m. Nr. inventar 3991.

3) Amforă elenistică de tipul Heraclea, ștampilată. Se păstrează gîtul cilindric, lărgit la bază și o parte din corpul vasului. Torțile, puternic arcuite, se strîng către partea inferioară, apropiindu-se de gît. Buza îngroșată, puțin evazată, are marginea rotunjită (pl. XXI/4).

Pastă cărămizie cu mult nisip în compoziție. Dimensiuni : înălțimea 0,48 m ; diametrul maxim 0,24 m ; diametrul gurii 0,09 Nr. inventar 3992.

Ștampilă arcuită, cu capetele ascuțite, dispusă pe gît, dar corodată complet și ilizibilă.

4) Fragmente diferite de amfore elenistice între care amintim un gît de amforă de tipul Heraclea, cu ștampila în unghi și vîrful în sus (pl. XI/14). Nr. inventar 3994.

ΑΡΙΣΤΩΣ	Ἀρίστως
ΕΠΙ Μ......	ἐπι Μ....?

Fără simbol.

Gramatopol-Poenaru, Callatis, nr. 810, asemănător.

Materialul arheologic provenit de la Topraisar poate fi datat în secolele III—II î.e.n.

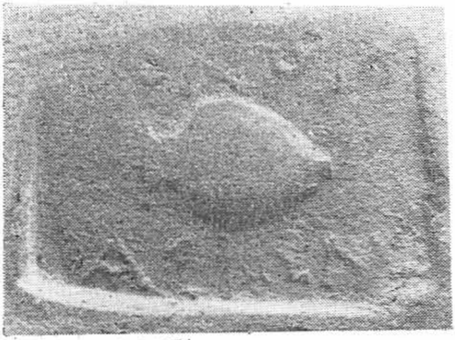
[93] Materialele arheologice de la Topraisar au fost descoperite în anul 1963 într-un șanț de canalizare, la adîncimea de circa 1—1,50 m de la suprafața terenului. Nu știm dacă ele provin dintr-o așezare sau dintr-o eventulă necropolă.

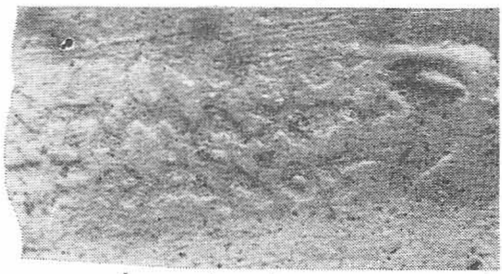
1 (5.623)

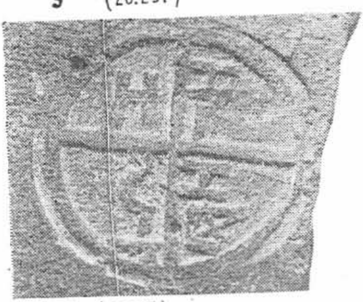
2 (11.464)

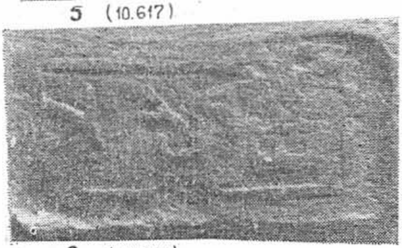
3 (20.297)

4 (9.856)

5 (10.617)

6 (10.610)

7 (9.603)

Pl. XXV. 1 — Dulcești ; 2 — Cotul Văii ; 3 — Medgidia ; 4, 6 — Moşneni ; 5 — Albești ; 7 — Arsa.

Un complex arheologic interesant s-a descoperit în primăvara anului 1972 în livada I.A.S.-ului AGIGEA[94]. Au putut fi recuperate mai multe materiale :

O amforă neștampilată de tipul Heraclea, cu corpul conic (pl. XXI/1), gîtul foarte înalt, cilindric la mijloc și tronconic spre bază. Umerii sînt teșiți și rotunjiți la extremități. Torțile lățite pornesc curbat de sub buza vasului, iar la capătul inferior se apropie de gîtul amforei. Buza este îngroșată, rotunjită la partea superioară și despărțită de gît printr-o linie adîncă, circulară. Vîrful piciorului este rupt din vechime. Pastă roșie-cărămizie, densă, cu nisip fin în compoziție. Dimensiuni : înălțimea 0,72 m ; diametrul maxim 0,29 m ; diametrul gurii 0,12 m. Nr. inventar 20388.

Pe gîtul amforei, pe torți, la exterior cît și în interiorul ei, se observă pete mari, brune, prelinse, datorate unei arderi secundare intense. În interiorul amforei s-a găsit grîu carbonizat.

O amforă de Thasos neștampilată, de mari dimensiuni (pl. XXI/2), cu corpul conic, gîtul foarte înalt, cilindric, puțin lățit la partea superioară și lărgit brusc spre bază. Umerii amforei sînt teșiți și formează un unghi ascuțit cu corpul vasului. Torțile, aproape rotunde în secțiune, sînt lungi, trase puțin în sus și se curbează apoi puternic, căzînd vertical pe umerii vasului. Buza este îngroșată inelar, cu marginea interioară puțin teșită. Piciorul are capătul rupt din vechime. Pastă densă, roșie-cărămizie, bine arsă și fără impurități. Pe gîtul amforei, pe o toartă și pe corp apar de asemenea pete brune, prelinse, datorate arderii secundare. Dimensiuni : înălțimea 0,90 m ; diametrul maxim 0,39 m ; diametrul gurii 0,108 m. Nr. inventar 20389. Și această amforă avea în interior grîu carbonizat.

Din același loc provin mai multe fragmente de amforă de Thasos și de Heraclea : torți și gîturi, picioare și pereți de vase. Toate acestea au fost sparte intenționat în vechime. Menționăm de asemenea, că și fragmentele amintite prezintă pete brune datorate aceleiași arderi secundare. Nr. inventar 20390—20392.

Ceramica lucrată cu mîna este reprezentată de mai multe fragmente de vase. Unele dintre ele, atipice, sînt lucrate din pastă roșcată-gălbuie, cu cioburi pisate și scoică în compoziție. Pe unul dintre fragmente apare ca decor un brîu alveolat tras din pastă. Pe un altul apare o apucătoare plată, orizontală, cu o crestătură triunghiulară în vîrf.

Alte fragmente provin de la vase negre lucrate tot cu mîna. Cîteva buze de vase provin de la exemplare cu pereții subțiri. Forma lor pare să fi fost de vas-borcan, cu buza puțin răsfrîntă și marginea dreaptă. Un fragment provine de la un vas sac cu buza trasă în interior și marginea teșită. Un altul provine de la un vas borcan în formă de clopot

---

[94] Materialele arheologice de la I.A.S. Agigea au fost descoperite întîmplător într-un șanț de irigații. Descoperirea a fost semnalată tîrziu Muzeului de arheologie Constanța, după ce întregul complex fusese distrus. Obiectele au fost recuperate de către colegul Radu Ocheșeanu, care ne-a oferit cu amabilitate și toate informațiile privind această descoperire. Descoperirea era singulară ; pe traseul șanțului de irigații nu s-a mai semnalat vreun alt complex arheologic.

cu buza puțin răsfrîntă și marginea dreaptă, decorat pe gît cu un brîu îngust, tras din pastă și crestat oblic (pl. VI/2 ; XVII/1). Pasta grosieră conține cioburi pisate în compoziție. Fragmentele din categoria ceramicii brune lucrată cu mîna n-au fost lustruite și din acest motiv au suprafața aspră și neuniformă. Nr. inventar 20393. Își găsesc analogii în unele descoperiri de la Histria [95] și Sinoe [96], ca și în cele din nordul Mării Negre [97].

Tot din același complex provine un vas miniatural, cu corpul aproape drept și fundul mic, plat (pl. IV/6 ; XVII/5). Este lucrat cu mîna dintr-o pastă brună-cenușie, grosieră, cu scoici și cioburi pisate în compoziție. Suprafața lui prezintă numeroase asperități. Nr. inventar 20394.

Ceramica de lux grecească din complexul descoperit la Agigea este reprezentată de cîteva fragmente de vase acoperite cu firnis negru, între care se pot recunoaște : o toartă de *kylix*, partea inferioară a unui vas (poate un *lekythos*), precum și cîteva fragmente dintr-un bol prevăzut cu orificii pentru atîrnat (pl. VII/2). Vasele au fost sparte din vechime, ca și amforele amintite mai sus. Nr. inventar 20395.

Din același loc au fost strînse mai multe oase de bovidee și ovicaprine. Unele dintre ele sînt puternic calcinate, altele sînt mult mai puțin arse, iar cîteva, se pare, nu au fost arse deloc. Tot de acolo provine și un fragment de grătar de cuptor, cu orificii de tiraj.

Din cauza condițiilor de descoperire nu cunoaștem cu certitudine caracterul acestui complex arheologic.

Inventarul ceramic, prezența grîului în amfore și a ofrandelor, care au suferit în cea mai mare parte efectul unei arderi intenționate intense, ar putea indica un mormînt. Însă absența totală a osemintelor umane (incinerate sau nu), ca și prezența fragmentului de grătar amintit ar sugera poate existența în acel loc a unei gropi, chiar rituale. De altfel, prezența celor două amfore întregi, cu grîu, depuse intenționat, exclude credem, posibilitatea interpretării ei ca o simplă groapă menajeră. Se pare că întregul inventar a fost ars pe același rug, petele brune, prelinse, de pe amfore, datorîndu-se probabil grăsimii scurse de pe ofrandele animale.

Materialul arheologic de la Agigea poate fi datat în a doua jumătate a secolului IV sau la începutul secolului III î.e.n. [98]

Ultima descoperire pe care o semnalăm cu acest prilej provine din zona localității VALUL LUI TRAIAN [99]. În apropierea șoselei Constanța—Ostrov, la kilometrul nr. 7, a fost descoperită o amforă fragmentară de tipul Sinope, cu corpul conic și piciorul cilindric, rotunjit în vîrf (pl. XXI/8). Gîtul și torțile sînt rupte recent. Dimensiuni : înălțimea 0,51 m ; diametrul maxim 0,35 m. Nr. inventar 20260.

---

[95] Suzana Dimitriu, *op. cit.*, p. 128—131, nr. 880, 881, 882, 889, (pl. 66) ; M. Coja, *op. cit.*, p. 103—106, fig. 2/11, 21 și 3/23, 29.

[96] V. Canarache, în *SCIV*, IV, 1953, p. 139, fig. 28.

[97] Mai sus, nota 79.

[98] Datarea este asigurată de amfora de Thasos neștampilată, de amfora de Heraclea, ca și de ceramica grecească de lux, cu firnis negru.

[99] Alte date privind această descoperire lipsesc.

Din prezentarea și cartarea[100] descoperirilor de mai sus, ținîndu-se seama și de cercetările de pînă acum, se pot desprinde cîteva concluzii privind situația Dobrogei — și mai ales a jumătății sale sudice, în perioada istorică amintită.

Se constată astfel o concentrare mai mare a descoperirilor în anumite zone. O regiune deosebit de bogată este cea din imediata apropiere a Dunării, regiune care oferea condiții de viață deosebit de prielnice comunităților omenești. Dunărea, principala arteră comercială și căile de uscat care traversau Dobrogea asigurau un permanent contact între populația indigenă și coloniile grecești și implicit o penetrație masivă a mărfurilor grecești în această arie. O densitate asemănătoare de așezări getice și o mare răspîndire a mărfurilor grecești se constată de altfel și pe malul stîng al Dunării ca și în toată zona de sud și sud-est a Cîmpiei Munteniei[101].

În spațiul geografic din apropierea litoralului cele mai multe descoperiri par să fi fost concentrate în zonele de influență ale coloniilor vest-pontice. Astfel, în zona de influență a Callatis-ului par să fi fost așezările de la Albești, Hagieni, Arsa, Cotu Văii, Comana, poate chiar Dulcești și Moșneni, în cea a Tomis-ului, Agigea, Cumpăna și Valul lui Traian, așa cum în zona de influență a Histriei erau așezările de la Istria-sat, Sinoe, Tariverde, Nuntași, Vadu și Corbu. Influența greacă asupra populației autohtone din așezările amintite era cu atît mai puternică cu cît o parte dintre ele erau situate în însuși teritoriul rural al coloniilor vest-pontice[102]. De aceea este firesc ca mărfurile grecești

---

[100] Vezi harta.

[101] Din numărul mare al descoperirilor din Cîmpia Dunării amintim doar cîteva, mai importante, situate în imediata apropiere a fluviului : Chirnogi (*SCIV*, XIII, 1962, p. 207) ; Coconi (Radu Vulpe, în *BCMI*, XVI, 1924, fasc. 41, p. 46—48) ; Dorobanțu (Jud. Ialomița) (N. Anghelescu, în *SCIV*, VI, 1955, 1—2, p. 320) ; Grădiștea-Călărași (V. Culică, *loc. cit.*) ; Crăsani (I. Andrieșescu, *loc. cit.*) ; Brăila, Baldovinești, Brăilița, Grădiștea, Nazîru, Rîmnicelu, Sihleanu, Spiru Haret, Stăncuța, Șutești (N. Harțuche, *Repertoriul arheologic al județului Brăila*, în *Zilele culturii brăilene*, Comunicări și referate, Brăila, 1970, p. 7 și urm. ; N. Harțuche, F. Anastasiu, *Brăilița*, 1968, p. 12 și urm ; Fl. Anastasiu, *Descoperiri geto-dace pe teritoriul județului Brăila*, în *Zilele culturii brăilene*, p. 41 și urm.) ; Pietroiu, Boian, Jegălia, Gura Borcii, Mircea Vodă, Bogata, etc. (jud. Ialomița ; material inedit aflat în muzeul din Călărași). Materialele inedite din muzeele Brăila și Călărași, ne-au fost arătate cu multă amabilitate de către N. Harțuche, Fl. Anastasiu și N. Conovici, cărora le mulțumim și cu acest prilej.

[102] Problema importantă și controversată a constituirii teritoriilor rurale ale cetăților vest-pontice la Em. Condurachi, *Cu privire la constituirea teritoriului rural al orașului Histria și funcțiunea sa social-economică*, în *B.St.Ac.*, IV, 1952, p. 59—69 ; D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, București, 1967², p. 183—212 ; Vl. Iliescu, *Cu privire la coloniile grecești și la data întemeierii teritoriului lor rural*, în *Pontica*, III, 1970, p. 87—98, care consideră constituite juridic teritoriile rurale ale orașelor grecești de la mijlocul sec. IV î.e.n. și R. Vulpe, în *Șantierul arheologic Histria*, *SCIV*, VI, 3—4, 1955, p. 544—548 ; I. Stoian, *În legătură cu vechimea teritoriului rural al Histriei*, în *SCIV*, VIII, 1957, p. 183—204 ; P. Alexandrescu, *Observații asupra organizării spațiale în necropola Histriei*, în *Peuce*, II, 1971, p. 25—35 ; Em. Doruțiu-Boilă, *Observații aerofotografice în teritoriul rural al Histriei*, în *Peuce*, II, 1971, p. 37—46, care opinează pentru constituirea juridică mai timpurie a teritoriilor cetăților grecești, pentru Histria încă din secolul VI î.e.n.

să fi ajuns în localitățile din apropiere prin coloniile amintite, fapt ce nu exclude, desigur, o circulație mai largă a lor, cel puțin în perioadele de hegemonie a uneia sau a alteia dintre cetăți [103].

Un fapt deosebit de important este creşterea numărului de descoperiri şi în zona centrală a Dobrogei, zonă în care pînă nu demult se semnalaseră doar puţine aşezări şi necropole. Apariţia în acest spaţiu a unor noi centre arheologice permite delimitarea mai clară a unor căi comerciale de uscat care traversau Dobrogea. Astfel, se apare că un prim drum, cel sud-dobrogean, urma firul căilor naturale şi al căilor favorabile de acces. El lega oraşul Callatis, prin aşezările de la Hagieni-Albeşti-Cotul Văii, sau poate prin cele de la Arsa şi Comana, de cele de la Fîntîna Mare-Văleni-Dobromiru-Băneasa, cu o ramificaţie Fîntîna Mare-Adamclisi-Băneasa. De aici drumul continua cu uşurinţă spre numeroasele aşezări din zona Dunării (Ostrov, Bugeac, Gîrliţa, Canlia, Izvoarele, Satu Nou etc.).

Existenţa acestei căi comerciale este dovedită, credem şi de descoperirea la Fîntîna Mare a unei amfore de tipul Heraclea Pontică cu numele, Ἀριστοκράτεος [104]. Aşa cum s-a arătat recent, acelaşi nume este atestat la Tyras, Histria, Tomis, Costineşti, Callatis, Limanu, Bizone şi Odessos [105]. S-a afirmat pe bună dreptate că amfora de la Limanu a fost procurată de pe piaţa Callatis-ului, în prima jumătate a secolului III î.e.n. Apariţia la Fîntîna Mare a unei amfore asemănătoare, din aceeaşi perioadă, indică destul de precis drumul comercial amintit mai sus.

Cu o deosebită claritate se jalonează, în urma recentelor descoperiri, traseul drumului dintre Tomis şi Axiopolis. Pe această arteră, care urmează cu stricteţe Valea Carasu, sînt descoperirile de la Valul lui Traian, Poarta Albă, Castelu, Medgidia, Mircea Vodă şi în sfîrşit Cernavodă. De aici mărfurile se răspîndeau apoi cu destulă uşurinţă pe

---

[103] Este cunoscut rolul deosebit al Histriei în viaţa economică a Pontului, în secolele VI—V î.e.n., rol reliefat şi de cercetările recente efectuate de arheologii sovietici (cf. *Материалы по археологии Северного Причерноморья* 5, 1966, Muzeul din Odesa). În legătură cu problema noastră amintim că monedele histriene, care au cunoscut o mare răspîndire, sînt întîlnite în întreaga Dobroge, fiind prezente şi în zona de influenţă a Callatis-ului şi a Tomis-ului (cf. B. Mitrea, *Descoperirile monetare şi legăturile de schimb ale Histriei cu populaţiile locale în sec. V—IV î.e.n.*, în *Studii Clasice*, VII, 1965, p. 143 şi urm.; V. Canarache, în *Pontice*, I, 1968, p. 107 şi urm.). La fel monede callatiene autonome sînt semnalate la Ostrov (nr. inventar 700—701, în cabinetul numismatic al Muzeului de arheologie Constanţa), Histria (informaţie Gh. Poenaru Bordea), Satu Nou, Canlia, Tulcea, Murighiol (B. Mitrea, *Descoperiri recente şi mai vechi de monede antice şi bizantine pe teritoriul R. S. România*, în *SCIV*, XIV, 1963, 2, p. 467, nr. 8; *idem*, în *SCIV*, 16, 1965, nr. 3, p. 608, nr. 4, 5; *idem*, în *SCIV*, 21, 1970, 2, p. 334; pentru alte localităţi, vezi inventarul monedelor coloniale greceşti din cabinetul numismatic al Muzeului de arheologie Constanţa), iar cele tomitane ajung la Mangalia (cabinetul numismatic amintit, nr. inventar 93), Pecineaga (aceeaşi colecţie, nr. inventar 17), Satu Nou (B. Mitrea, în *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 608, nr. 4), Murighiol (B. Mitrea, în *SCIV*, 21, 1970, 2 , p. 334) etc.

[104] Vezi mai sus.

[105] Gh. Poenaru Bordea, *Însemnări privind amforele ştampilate*, în *SCIV*, 22, nr. 3, 1971, p. 501—502.

alte drumuri, paralele fluviului, spre Cochirleni-Rasova, sau către Dunărea și Capidava.

Existența acestei ultime căi transdobrogene a fost remarcată recent și în studiile întreprinse asupra circulației denarilor republicani [106].

Determinarea căilor de uscat amintite nu micșorează însă valoarea comercială deosebită a navigației efectuate pe Dunăre, iar numeroasele descoperiri de mărfuri grecești și elenistice de pe ambele maluri ale fluviului o ilustrează din plin.

O problemă importantă este cea a interpretării descoperirilor izolate de materiale arheologice grecești și elenistice în unele localități din interiorul Dobrogei. Am prezentat mai sus și punctele din care nu avem deocamdată decît numai amfore sau ștampile de amfore [107]. Uneori cunoaștem cu certitudine că unele amfore au fost folosite ca urne de incinerație. Alteori nu avem nici o informație privind condițiile și contextul descoperirii.

Evident, apariția izolată numai a unor amfore, fragmente sau torți ștampilate nu impune și existența indubitabilă a unei așezări sau necropole indigene în acel punct. Dar aceste descoperiri își au importanța lor, întrucît indică totuși existența unor asemenea comunități în zona respectivă și oricum, ele jalonează cu destulă precizie direcția drumurilor care legau litoralul pontic de malul dobrogean al Dunării.

O problemă de o deosebită importanță este cea a componenței etnice a așezărilor și necropolelor amintite. În cele mai multe dintre ele întîlnim tipuri de vase getice caracteristice. Din unele puncte nu lipsesc însă și materiale arheologice de un aspect deosebit. Astfel la Nicolae Bălcescu, Medgidia, Albești, Arsa, Moșneni și Agigea apar fragmente de vase de culoare brună, maronie-brună sau cenușie-brună, ornamentate uneori pe gît cu alveole adîncite cu unghia sau spatula, ori cu crestături oblice, asemănătoare celor întîlnite la sciții nord-pontici. Existența unor comunități scitice — poate aproape asimilate în masa autohtonă — ca și a unor influențe scitice în anumite zone în care des-

[106] Bucur Mitrea, *Contribuții la studiul circulației monetare în Dobrogea în secolul I î.e.n.*, în *Pontica*, III, 1970, p. 131—132; R. Ocheșeanu, *Denari romani republicani descoperiți în Dobrogea*, în *Pontica*, V, 1972, p. 497—502, cu o hartă a descoperirilor semnalate în Dobrogea pînă la acea dată.

[107] Amfore și ștampile de amfore elenistice, în afara coloniilor grecești de pe litoralul pontic, s-au semnalat în Dobrogea în multe localități: HÎRȘOVA (Gr. Tocilescu, în *AEM*, XI, 1887, p. 64, nr. 130—133; V. Pârvan, *Descoperire nouă în Scythia Minor*, în *Analele Academiei Române*, seria II, tom XXXV, *Memoriile secțiunii istorice*, nr. 17, București, 1913, p. 480); SINOE-ZMEICA, TARIVERDE, BAIA-HAMANGIA (V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Istria*, passim); RĂZBOIENI, MALCOCI, MEIDANCHIOI, MAHMUDIA, MURIGHIOL, JURILOVCA (V. Canarache, *op. cit.*, p. 377—378, 380—381), TUZLA-FAR, VAMA VECHE, CERNAVODA-HINOG, OSTROV (V. Canarache, *op. cit.*, p. 378), ISLAM GEAFERCA (E. Bujor, *The Amphorae Deposit of Islam Geaferca*, în *Dacia*, NS, VI, 1962, p. 475 și urm.); TROESMIS, (N. Ionescu, în *Pontica*, III, 1970, p. 361—363); MEDGIDIA (mai sus, nota 59); LIMANU (mai sus, nota 105); COSTINEȘTI, DULCEȘTI, 23 AUGUST, MOȘNENI, ALBEȘTI, ARSA (mai sus, nota 46) etc.

coperirile monetare [108] îi și localizează de altfel, este firească. Se poate considera că în centrul și mai ales în estul Dobrogei influențele grecești și scitice sînt prezente în cultura autohtonă. Reamintim că la Murighiol, Histria-sat, Nuntași, Comana și Corbu au apărut morminte de inhumație, fapt ce poate fi explicat atît prin persistența unor tradiții mai vechi hallsttatiene, cît și prin pătrunderea unor influențe grecești sau sciticie.

Descoperirile semnalate mai sus, adăugate situației cunoscute pînă acum, oferă și cîteva indicii importante privind densitatea așezărilor în anumite etape ale epocii istorice discutate. Pentru perioada corespunzătoare secolului V — prima jumătate. a secolului IV î.e.n., descoperirile arheologice sînt relativ puține. Numărul lor crește în mod deosebit către sfîrșitul secolului IV — secolul III și prima jumătate a secolului II î.e.n., pentru a scădea apoi considerabil la sfîrșitul secolului II și în secolul I î.e.n. Este posibil însă ca această situație statistică să fie temporară, iar în viitor să asistăm la descoperiri mult mai numeroase, datînd și din secolele V, II sau I î.e.n. De altfel, raritatea descoperirilor arheologice de la sfîrșitul secolului II și din secolul I î.e.n. în Dobrogea, pare să fie suplinită de existența unei circulații monetare relativ intense, tezaurele și descoperirile izolate de denari romani republicani ce pot fi datate în această perioadă fiind destul de numeroase [109].

Am încercat în cele de mai sus să aducem în discuție materiale arheologice diferite descoperite întîmplător, mai ales în ultimii ani și provenind îndeosebi din jumătatea de sud a Dobrogei. Ne exprimăm convingerea că valorificarea descoperirilor asemănătoare provenite și din alte regiuni ale țării, ca și a celor ce se vor ivi în următorii ani, dublată mai ales de verificarea temeinică a punctelor arheologice semanlate, vor crea o platformă mai bogată discuțiilor și interpretărilor viitoare referitoare la perioada istorică amintită.

---

[108] V. Canarache, *Monedele sciților din Dobrogea*, în *SCIV*, I, 1, 1950, p. 213—258 ; R. Ocheșeanu, *Monede rare și inedite din colecțiile Muzeului de arheologie Constanța*, în *Pontica*, V, 1972, p. 485—486.

[109] Adăugăm la studiile menționate mai sus, în nota 106, următoarele contribuții : R. Ocheșeanu, M. Liculescu, *Denari romani republicani într-o colecție particulară, descoperiți în Dobrogea*, în *Pontica*, IV, 1971, p. 269—271 ; C. Diculescu, *Un tezaur de denari romani imperiali din Dobrogea*, în *SCIV*, 17, 3, 1966, p. 577—593 ; Gh. Papuc, *Un tezaur de denari romani din sec. I e.n. descoperit la Casicea, jud. Constanța*, în mss. ; C. Preda și G. Simion, *Un tezaur de monede romane republicane din Dobrogea*, în *SCN*, III, p. 545—546 ; Al. Barnea, *Un nou tezaur de denari republicani descoperit în nord-vestul Dobrogei*, în *SCN*, V, 1971, p. 372—376 ; Octavian Iliescu, *Cu privire la tezaurul de denari romani din timpul republicii găsit în anul 1909 la Murighiol (Tulcea)*, comunicare la *Sesiunea științifică a Muzeului de arheologie Constanța*, 24—27 octombrie 1972 ; Gh. Poenaru Bordea, *Un tezaur uitat și cîteva date noi privind circulația denarilor romani republicani în Dobrogea*, comunicare la aceeași sesiune științifică.

NOUVELLES DÉCOUVERTES CONCERNANT LA POPULATION DE LA DOBROUDJA

(V-ème — I-er s. av. J.-C.)

Résumé

A la suite des fouilles systématiques et des recherches efféctuées à la surface de la terre en Dobroudja surtout pendant les deux dernières décennies, le nombre des preuves matérielles concernant la vie de la population autochtone dans la seconde moitié du I-er millénaire av. J.-C. a considérablement augmenté ; sauf les découvertes déjà faites, dont quelques unes sont enregistrées dans la littérature de spécialité, et d'autres- encore inédites, on a signalé, surtout dans les dernières années, de nombreux autres matériaux. Provenant des nécropoles ou des localités antiques et entrés dans les collections du Musée d'Archéologie de Constantza, les matériaux archéologiques présentés dans cet ouvrage sont seulement le résultat des découvertes fortuites, des donations et acquisitions.

La présentation des découvertes est faite en tenant compte des trois zones géographiques différentes existantes en Dobroudja : la zone du Danube, la zone centrale et celle voisine du littoral de la Mer Noire.

Une des zones les plus riches en découvertes archéologiques est celle du Danube.

A Satu Nou, localité connue depuis longtemps grâce aux deux nécropoles géto-daciques étudiées, on a découvert en 1969 un autre tombeau d'incinération. L'amphore employée en guise d'urne en est perdue ; on en a récupéré seulement deux fibules thraces de bronze, depuis la fin du IV-ème siècle av. J.-C. (pl. I/4, 5).

De la localité d'Oltina provient un cruchon fait manuellement au II-ème siècle av. J.-C. (pl. III/2 ; XIV/2).

A Dunăreni (l'ancienne localité de Mîrleanu) a été découvert un tombeau d'incinération dont est conservée seulement l'amphore utilisée en tant qu'urne (pl. XVII/7).

Sur le territoire de la commune de Rasova, à l'endroit appelé „Coada Bălții" on a découvert (au printemps de 1972) deux vases gris confectionnés à la tour, depuis le IV-ème s. av. J.-C. ; un *cratère* (pl. I/1 ; XIII/3) et un bol (pl. I/2 ; XIII/4). Toujours de Rasova, mais sans pouvoir préciser exactement l'endroit de la découverte, proviennent autres trois vases (IV-ème — III-ème s. av. J.-C.), à savoir : un vase-urne exécuté manuellement (pl. II/3 ; XIII/1)., une amphore non-marquée du type de Héraclée (pl. XVIII/1), et une autre amphore hellénistique fragmentaire (pl. XVIII/6).

Une amphore non-estampillée de Thasos (IV-ème — III-ème s. av. J.-C.) a été découverte en 1966 près de la Ferme d Etat de Cochirleni.

Dans la zone de Cernavoda, on a découvert au printemps de 1972 plusieurs tombeaux d'incinération, au „manteau de grosses pierres". D'un tombeau on a récupéré une amphore estampillée du type d'Héraclée (pl. XVIII/2) employée en tant qu'urne, un bol gris exécuté à la tour (pl. IV/3 ; XV/6) et cinq perles en verre (pl. VIII/1). Une autre amphore d'Héraclée (pl. XVIII/3) provient d'un second tombeau. Les matériaux archéologiques de Cernavoda datent depuis la seconde moitié du IV-ème s. av. J.-C.

Une amphore de Thasos estampillée (pl. XVIII/4) a été découverte à Dunărea.

De Capidava proviennent un fragment de cruchon exécuté à la main (pl. III/1 ; XIV/6) du V-ème s. av. J.-C. et un autre fragment, d'un vase bitronconique (pl. VII/1 XIV/4).

La zone centrale de la Dobroudja où, jusqu'il y a peu de temps, on avait signalé quelques découvertes seulement, nous a offert dernièrement un important nombre de sites et nécropoles depuis V-ème jusqu'au II-ème s. av. J.C.

Pendant l'été de 1972 on a découvert à Fîntîna Mare (district de Constantza) quelques tombeaux „au manteau de grosses pierres" dont on a récupéré deux amphores dHéraclée estampillées (pl. XVIII/5, 8), une amphore estampillée du type

Sinop (pl. XIX/1) et quelques fragments d'un vase exécuté à la main (pl. VII/4, 5 ; XV/3), datant du III-ème s. av. J.C.

Une autre amphore du type Héraclée provient de Văleni (ancienne Valea Rea) (pl. XIX/7).

Pulsieurs matériaux archéologiques importants, depuis le IV-ème — le III-ème s. av. J.C. ont été découverts à Dobromiru din Vale : fragments de vases confectionnés à la main (pl. VI/1, 3, 6 ; XV/2), fragments de vases gris confectionnés à la tour (pl. VI/4, 5) et fragments d'amphores hellénistiques, dont une anse estampillée (pl. IX/8 ; XXIV/3).

D'une nécropole d'incinération (V-ème s. av. J.C.) d'Adamclisi, signalée depuis longtemps, proviennent deux vases gris faits à la tour, découverts en 1969 (pl. II/1, 4 ; XIII/5, 6). C'est toujours d'Adamclisi que provient une amphore hellénistique fragmentée (pl. XX/8).

Un vestige hellénistique important a été découvert dans la carrière d'argile de la fabrique de briques de Poarta Albă. On en a récupéré 12 amphores, goulots et anses estampillées de differents types appartenant au III-ème s. début du I-èr siècle av. J.C. (pl. IX/9-12 ; X/1-7 ; XXII/6-8 ; XXIII/1-5).

Une autre amphore hellénistique estampillée depuis la fin du IV-ème s. av. J.C. a été découverte à Castelu (pl. XIX/4).

De très riches vestiges archéologiques sont apparus à Medgidia. Dans la carrière de la fabrique de ciment on a trouvé une amphore hellénistique non-estampillée (pl. XX/6).

Mais les découvertes les plus nombreuses de Medgidia proviennent de la carrière d'argile de la fabrique de briques. La céramique faite à la main en est représentée par un fragment de vase-sac du V-ème s. av. J.C. (pl. VII/3 ; XV/5), un autre fragment de vase du IV-ème ou III-ème s. av. J.C. (pl. VIII/2 ; XV/1), un cruchon bitronconique du V-ème — IV-ème s. av. J.C. (pl. III/3 ; XIV/3), un petit cruchon à corps bombé (V-ème — IV-ème s. av. J.C., pl. III/4 ; XIV/5), un autre col de cruchon (III-ème — II-ème s. av. J.C.) (pl. I/3 ; XIV/1) et un petit vase globulaire (pl. V/2 ; XV/4). La céramique grise faite à la tour est representée par un fragment plus grand de *cratère* (pl. IV/5 ; XVI/5. et par d'autres fragments de petits cruchons et *cratères* du IV-ème s. av. J.C. De la même carrière on a récolté encore : une amphore hellénistique estampillée (pl. XX/1 ; X/10), anses et cols estampillés (pl. X/8-9, 11, 13 ; XXIII/7 ,8 ; XXIV/1 ; XXV/3) ainsi que plusieurs amphores non-estampillées (pl. XX/3, 5, 7).

Une importante nécropole a été identifiée en 1970 dans la localité de Nicolae Bălcescu. On en a récupéré des vestiges provenant de six tombeaux, datés au IVe— IIIe s. av. J.C.

Du tombeau no. 1 on a récupéré : des fragments de vases faits à la main (pl. IV/1, 4 ; XVI/2) et un fragment de vase *cratère* fait à la tour (pl. V/1 ; XVI/4). Du tombeau nr. 2 ont été récupérés : un vase-bocal fragmentaire (pl. V/4.) et une amphore du type Sinop estampillée (pl. XX/2). Du tombeau no. 3 proviennent une amphore de Thasos fragmentaire (pl. XX/4) et la partie inférieure d'une autre amphore hellénistique (pl. XXI/6). Plusieurs fragments d'amphores proviennent du tombeau no. 4. Du tombeau no. 5 proviennent un fragment de vase-bocal (pl. V/3 ; XVII/2) et différents fragments d'amphores. Du tombeau no. 6, tombeau d'incinération sur place, on a aussi récupéré des fragments d'amphore.

De Cheia provient une estampille d'amphore de Thasos (pl. X/15 ; XXIV/8).

De Horia (distr. de Tulcea) provient un vase *cratère* (pl. II/2 ; XIII/2).

D'importantes découvertes ont également été signalées dans des localités près du littoral. Récemment ont été publiés quelques cols et anses d'amphores estampillées découvertes à Albești, Arsa, Dulcești et Moșneni (cf. Mihai Gramatopol, Gh. Poenaru Bordea, *Amphora stamps from Callatis and South Dobrudscha* dans *Dacia,* NS, XIII, 1969, p. 127—282). Mais dans chacune de ces localités on a découvert encore des fragments de vase faits à la main (IVe — IIe s. av. J.C.) des fragments de vases hellénistiques de luxe ainsi que d'autres estampilles d'amphores.

De la localité d'Albești on a récupéré des fragments de vases faits à la main et plusieurs anses d'amphores estampillées (pl. XI/1, 2 ; XII/1, 2, 9 ; XXIV/6 ; XXV/5).

De Hagieni proviennent un fragment de cruchon (pl. VIII/4 ; XVII/4), fragments de vases grecs gris, fragments de vases de luxe, couverts de *firnis* noir, fragments d'amphore — dont une anse estampillée (pl. XI/3).

D'autres fragments d'amphores hellénistiques sont apparus à Cotu Văii (pl. XII/10 ; XXV/2).

De la localité d'Arsa proviennent des fragments de vases exécutés à la main et des anses d'amphores estampillées (pl. XI/4-6, 16 ; XII/3, 7 ; XXIV/2 ; XXV/7).

D'autres découvertes hellénistiques ont été signalées à Dulcești (pl. XXI/7 ; XI/7-9 ; XII/4 ; XXV/1).

Plusieurs vestiges : fragments de vases faits à la main et anses d'amphores estampillées (pl. XI/10-12 ; XII/5, 6, 8 ; XXV/4, 6) ont été trouvés à Moșneni.

Quelques amphores entières et fragmentaires du type d'Héraclée sont apparues à Topraisar (pl. XXI/3, 4 ; XI/13, 14).

Un ensemble archéologique intéressant a été découvert au printemps de 1972 dans le verger de la ferme d'Etat d'Agigea. On a pu en récupérer : une amphore non-estampillée du type d'Héraclée contenant du blé carbonisé (pl. XXI/1), une amphore de Thasos ayant le même contenu (pl. XXI/2), plusieurs fragments d'amphores, fragments de vases faits à la main (pl. VI/2 ; XVII/1), un vase miniature fait à la main (pl. IV/6 ; XVII/5), céramique de luxe grecque, des os brûlés d'animaux ainsi qu'un fragment de grille de four. Le complexe d'Agigea, daté dans la seconde moitié du IVe s. av. J.-C., représente soit un tombeau, soit plutôt une fosse rituelle.

Une dernière découverte : une amphore du type Sinop (pl. XXI/8), provient de Valul lui Traian.

De la présentation des découvertes énumerées ci-dessus ressortent quelques conclusions.

On constate d'abord une concentration des découvertes en certaines zones. Une région particulièrement riche en est celle de la proximité du Danube. Ce fleuve, principale artère commerciale, et les chemins terrestres qui traversaient la Dobroudja assuraient un contact permanent entre la population indigène et les colonies grecques. Dans l'espace géographique près du littoral, la majeure partie des découvertes semblent avoir été concentrées dans les zones d'influence des trois colonies importantes : Histria, Tomi, Callatis. Dans ces cités, les marchandises grecques arrivaient directement, par l'intermédiaire des colonies les plus proches.

Un fait important est l'augmentation du nombre des découvertes dans la zone centrale de la Dobroudja. L'apparition, dans cet espace, de quelques nouveaux centres archéologiques permet la délimitation plus claire des quelques voies commerciales terrestres qui traversaient la Dobroudja. Ainsi il semble qu'une première route commerciale liait la ville de Callatis à travers les sites d'Arsa et de Comana, aux localités de Fîntîna Mare — Văleni — Dobromiru — Băneasa, avec une ramification Adamclisi — Băneasa ; d'ici la route poursuivait son cours vers les sites de la zone du Danube (Ostrov, Bugeac, Gîrlița, Canlia, Izvoarele, Satu Nou e.a.d.s.).

L'existence de cette route est démontrée aussi par la découverte, à Fîntîna Mare, d'une amphore du type Héraclée, au nom de Ἀριστοκράτεος. Le même nom est apparu, il y a quelque temps, sur une estampille d'amphore de Limanu. Les deux amphores ont été procurées sur le marché de Callatis où ce nom est également à rencontrer.

Avec une clarté particulière est jalonné, à la suite des découvertes récentes, le tracé de la route entre Tomi et Axiopolis. Le long de cette route, qui suit strictement la Vallée de Carasu, il y a les découvertes de Valul lui Traian, Poarta Albă, Castelu, Medgidia, Mircea Vodă et enfin Cernavodă.

Sous le rapport de la composition ethnique, on constate que dans la plupart des nécropoles et localités mentionnées on a trouvé des vases gétiques caractéristiques. Mais dans certains endroits (Nicolae Bălcescu, Medgidia, Albești, Arsa, Moșneni et Agigea) sont aussi apparus des fragments de vases de couleur brune ou gris brune, ornementés au col d'alvéoles creusées à l'ongle ou d'entailles obliques, ressemblant à celles rencontrées à Histria, Sinoe ainsi que chez les Scythes nord-pontiques. On considère, de cette manière, que, dans la culture autochtone du

centre et de l'est de la Dobroudja sont présentes tant certaines influences grecques que scythiques, également.

Les sites autochtones du Ve s. — première moitié du IVe s. av. J.C. sont assez peu nombreux en Dobroudja. La majeure partie des découvertes datent depuis la seconde moitié du IVe — IIIe s. av. J.C. Le petit nombre de découvertes de la fin du IIe s. — I-er s. av. J.C. est néanmoins compensé par l'existence d'une circulation monétaire relativement intense, les trésors et les découvertes isolées de dinars romains républicains étant assez nombreuses.

L'auteur considère que la mise en valeur d'autres découvertes occasionnelles, provenues aussi d'autres régions du pays, doublée surtout par la vérification, à base de fouilles systématiques, des centres archéologiques signalés créera une plateforme plus riche pour les discussions et interprétations futures concernant la période historique en question.